

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra historie

**Tajně organizovaná teologická studia a příprava
diecézních a řeholních čekatelů kněžství na pastorační
činnost v letech 1948-1989 v centralizačních klášterech,
internačních a přeškolovacích táborech, věznicích a
individuální studium při zaměstnání.**

Bakalářská práce

Brno 2013

Vedoucí práce:

ThLic. Marek Hlávka

Autor práce:

Stanislav Hlavica

Bibliografický záznam

HLAVICA, Stanislav. *Tajně organizovaná teologická studia a příprava diecézních a řeholních čekatelů kněžství na pastorační činnost v letech 1948-1989 v centralizačních kláštorech, internačních a přeškolovacích táborech, věznicích a individuální studium při zaměstnání*: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra historie, 2014. 88 s. Vedoucí bakalářské práce ThLic. Marek Hlávka.

Anotace

Bakalářská práce „Tajně organizovaná teologická studia a příprava diecézních a řeholních čekatelů kněžství na pastorační činnost v letech 1948-1989 v centralizačních klášterech, internačních a přeškolovacích táborech, věznicích a individuální studium při zaměstnání“ pojednává o „utajovaném studiu“ teologie, a to zejména řeholních a diecézních čekatelů kněžství za ztížených podmínek komunistické diktatury, která se snažila nastolit v českých zemích a na Slovensku ateistickou ideu marxismu-leninismu. Odvážní duchovní se však těmito okolnostmi nenechali zlomit a v naději na uchování své víry připravovali kněžské kandidáty na pastorační působení. Práce mapuje jejich „utajované studium“ v centralizačních klášterech, internačních a pracovních táborech, věznicích, a končí „utajenou“ individuální přípravou v období normalizace.

Annotation

Bachelor thesis "Secretly organized theological studies and preparation of diocesan and religious priesthood candidates for pastoral activities in 1948-1989 in centralization monasteries and retraining internment camps, prisons and individual learning on the job" deals with the "classified study" of theology, especially religious and diocesan priesthood candidates for difficult conditions Communist dictatorship that tried to establish in Czech and Slovak countries the idea of atheistic Marxism-Leninism. The brave spirits did not let a break in the hope of keeping their faith priestly candidates preparing for their pastoral activity. The thesis traces their "classified study" in centralizing monasteries, internment and labor camps, prisons and ends with "classified" individual training in the period of normalization.

Klíčová slova

Teologie, utajované studium, řeholní kandidáti kněžství, diecézní kandidáti kněžství, řeholníci, kněží, věznice, centralizační kláštery, Skrytá církev.

Keywords

Theology, classified study, religious priesthood candidate, diocesan priesthood candidate, religious, priests, jail, centralizing monasteries, The hidden church.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen prameny uvedené v seznamu použitých zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským.“

V Brně 28. listopadu 2013

Stanislav Hlavica

Poděkování

Na tomto místě bych milerád poděkoval především mému vedoucímu P. Marku Hlávkoví za ochotu, trpělivost a velmi podnětné připomínky. Můj vřelý dík patří také P. Martinu Holíkovi a P. Františku Provazníkovi za jejich vstřícnost a čas, jež mi věnovali.

Obsah

1. ÚVOD.....	7
2. HISTORICKÝ KONTEXT.....	9
2.1. CÍRKEV PŘED ROKEM 1948	9
2.2. UDÁLOSTI MEZI CÍRKVEMI A STÁTEM DO KONCE R. 1950.....	9
2.3. KATOLICKÁ AKCE.....	12
2.4. NOVÉ CÍRKEVNÍ ZÁKONY.....	12
2.5. MEXICKÉ FAKULTY	13
2.6. AKCE „K“	13
2.7. AKCE „P“	14
2.8. ZLOMOVÉ OKAMŽIKY ROKU 1950 A NÁSLEDUJÍCÍ UDÁLOSTI.....	14
3. STUDIUM BOHOSLOVÍ	16
3.1. DŮVODY OFICIÁLNÍHO TEOLOGICKÉHO STUDIA V 50. LETECH.....	17
3.2. FELIX MARIA DAVÍDEK A JEHO STUDIJNÍ INSTITUTE KATOLICKÉ ATHENEUM	18
3.2.1. <i>Křesťanský světový názor</i>	19
3.2.2. <i>Konec Athenea, zatčení Davídka</i>	20
4. STUDIUM V CENTRALIZAČNÍCH KLÁŠTERECH, PRACOVNÍCH TÁBORECH A PŘEŠKOLOVACÍCH STŘEDISCÍCH.....	21
4.1. AKCE „K“- LIKVIDACE MUŽSKÝCH KLÁŠTERŮ (ČESKOSLOVENSKÁ BARTOLOMĚJSKÁ NOC)	21
4.2. INTERNAČNÍ TÁBORY, CENTRALIZAČNÍ KLÁŠTERY A PŘEŠKOLOVACÍ STŘEDISKA ...	23
4.2.1. <i>Centralizační klášter Bohosudov</i>	25
4.2.2. <i>Centralizační klášter Broumov</i>	26
4.2.3. <i>Centralizační klášter Osek</i>	26
4.2.4. <i>Centralizační klášter Králíky</i>	28
4.2.5. <i>Pracovní tábor Klíčava</i>	28
4.2.6. <i>Centralizační klášter Želiv</i>	29
4.2.7. <i>Přeškolovací střediska v Hájku a České Kamenici</i>	31
4.2.8. <i>Soustřed'ovací klášter v Podolínci - Slovensko</i>	32
5. STUDIUM VE VĚZENÍ.....	34
5.1. JÁCHYMOVSKO - TÁBOR L A PANKRÁC	35
5.2. VALDICE	37
5.3. MÍROV	41
5.4. LEOPOLDOV	45
6. INDIVIDUÁLNÍ STUDIUM PŘI ZAMĚSTNÁNÍ.....	56
6.1. ROZHOVOR S P. FRANTIŠKEM PROVAZNÍKEM	57
6.2. ROZHOVOR S P. MARTINEM HOLÍKEM	75
7. ZÁVĚR	85
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	87
8.1. LITERATURA	87
8.2. PERIODIKA	88
8.3. OSTATNÍ ZDROJE	88

1. ÚVOD

Jak již napovídá poměrně vyčerpávající název na úvodní stránce, bude se má bakalářská práce zabývat studiem. A to přímo přípravou a vzděláváním čekatelů kněžství jak řeholních, tak diecézních na pastorační činnost, ovšem za velmi obtížných podmínek, jež nastolila komunistická diktatura v Československu v letech 1948 - 1989.

Tohle studium tedy neprobíhalo standardním, nýbrž velice nestandardním způsobem, a to způsobem „*utajovaným*“. Tento výraz se bude prolínat celým zbytkem práce, a proto bych nejprve rád vysvětlil, proč užívám právě výraz „*utajovaný*“ na rozdíl od podobného a také v tomto smyslu často užívaného slova „tajný“.

Jde zde o jistou rozdílnost, která vyvstává při porovnání obou výrazů. Slovo „tajný“ v nás může vzbuzovat pocit něčeho tajemného, zakázaného a možná až mystického. Tohle ovšem není onen pravý smysl, který by měl teologické studium v době komunistické perzekuce církve plně vystihovat. Mnohem zdařilejší a výstižnější je výraz „*utajovaný*“. Důvod je zřejmý. Jelikož studium, které probíhalo v „*utajení*“, nemělo žádný vyšší, tajný smysl a poslání než samotné studium realizované ve standardních podmínkách svobody. Obsah a význam byl stejný, změnily se pouze podmínky, a tudíž i forma studia. Vzdělávání se muselo „*utajit*“ před pronásledovateli církve, aby splnilo svůj účel, jímž byla příprava nových kněží. Proto tedy slovní spojení „*utajované studium*“.

Práce je členěna do pěti blokových celků, z nichž v prvním přibližují historické události od poválečných let minulého století až do propuknutí maximálního pronásledování církve komunistickou mocí. Přiblížení dobové situace je velmi důležité pro pochopení pozdějších událostí, jež následovaly.

V druhém bloku se pokusím krátce nahlédnout do podmínek, které měli studenti bohosloví v padesátých letech, a také představím pohnutky, které tyto studenty vedly ke studiu na jediném a komunisty ovládaném kněžském semináři u nás. V této části se zaměřím i na osobnost Felixe Davídka, který určité „*utajované studium*“ vedl již za německé okupace a neúnavně v něm pokračoval až do svého zatčení.

Ve třetí části nás práce zavede do počátků realizace tvrdé perzekuce církve. A to konkrétně do tzv. „Československé bartolomějské noci“, jež měla zásadní dopad na budoucí život a vývoj řeholních řádů u nás. Řeholníci byli soustředěni do tzv. centralizačních klášterů, kde museli pracovat pro režim, který je chtěl tímto zlomit na svou stranu. Řeholníci byli mnohdy nasazováni na tvrdou práci a dokonce se je

komunisté snažili převychovat marxistickou doktrínou, což bylo pro vzdělané a silně věřící řeholníky více než nedůstojné, dá se říci, že až komické. Zde všude se pokusím ukázat, jak se dalo za ztížených podmínek studovat a připravovat na kněžské svěcení.

Ve čtvrté části této práce už pokračoval komunistický režim ve svých represáliích mnohem razantněji, když většinu osobností tehdejší církve i světského života poslal v mnoha vykonstruovaných procesech na spoustu let do věznic a pracovních táborů. I zde se však církev nevzdala a dokázala se přizpůsobit obtížným, až nelidským podmínkám ve věznicích a vychovávat tak, skrz vzdělané teology a obětavé kněze i laiky, nový kněžský dorost. Rovněž si zde vzdělání kněží studiem prohlubovali své na svobodě nabyté teologické znalosti a vědomosti z jiných oborů.

V posledním bloku pak ukážu, jak se dalo „utajované studium“ a příprava na kněžství skloubit s prací v obdobích let padesátých až osmdesátých. Zde jsem zvolil formu rozhovorů s dvěma tajně vysvěcenými knězi, kteří nám podávají nejlepší obraz takového studia. Tito kněží nebyli v pracovních táborech a ani vězeních, ale režim se s nimi nijak nemazlil, pokud se rozhodli jít cestou kněžství a nechtěli se nechat strhnout pokryteckou ideou všudypřítomné komunistické moci.

Cílem této bakalářské práce není odhalování nových, dosud nepoznaných skutečností a práce si nedává za cíl ani hledání nezpochybnitelných faktů týkajících se této problematiky, tohle s díky a vděčností přenechám historikům. Ale chce prostřednictvím „utajovaného studia“ a s pomocí dochovaných materiálů, vzpomínek a pamětí odvážných kněží a laiků, poukázat, že i přes velmi obtížné podmínky a nástrahy totalitního režimu u nás si zachovali duchovní svou víru a hrdost a ještě dokázali vychovávat nové kněze, povzbuzovat spolubratry i laiky a šířit naději na lepší zítřky.

Za jejich odvalu, neutuchající víru a obdivuhodnou vnitřní sílu jim chci alespoň prostřednictvím této práce poděkovat. Veškerý odkaz, jenž po sobě zanechali, nám přináší poselství. Že bychom v žádném případě neměli zapomínat na svou minulost, aby se chyby našich předků neopakovaly i v budoucnu, a tito hrdinové dob minulých pro nás mají být příkladem.

2. HISTORICKÝ KONTEXT

2.1. *Církev před rokem 1948*

Život církve se po válečných represáliích začal znovu pomalu zotavovat. Byla dovršena obnova církevních struktur, které byly narušeny za okupace, a došlo k obsazení prázdných biskupských stolic. Obnovy se dočkal i katolický tisk a církevní spolkové činnosti jakými byly například „*kroužky katolické akce*“.¹ Dále dochází k obnově formačních sdružení jako *Svatováclavská liga*, *Česká liga akademická*, či *Moravan* a revitalizují se za válečných let zakázané spolky. Například tělovýchovná organizace *Orel*, mariánské družiny či skautské oddíly. Z obnoveného tisku pak jmenujme např. týdeníky „*Rozsévač*“, „*Neděle*“ a „*Katolík*“, literární „*Akord*“, „*Vyšehrad*“ a revue „*Na hlubinu*“.²

V celé republice se však vlivem minulých událostí objevovala u většiny věřících společná nechuť k politickému katolicismu. „*Kněz nepatří do politiky, ale do pastorage*“!³ Zároveň si většina kněží, jež se angažovala v politice, začala uvědomovat, že budoucnost církve záleží především na mravní a duchovní vyspělosti věřících. Změna se projevovala i na mnohem větší účasti laiků na církevním životě a proměnil se také postoj v rámci spolupráce českého a slovenského katolicismu a to jak na úrovni biskupů, například při hájení lidských a Božských práv, tak na společenské úrovni, kde se projevovala již zmíněná spolupráce v rámci kroužků katolické akce a jiných zájmových a formačních činností. Zde vznikla četná a hluboká osobní přátelství, která se později rozvíjela za mnohem odlišných podmínek, než vznikla.⁴

2.2. *Události mezi církvemi a státem do konce r. 1950*

Po slibném vývoji církve v poválečné době se naplno počala projevovat síla komunistického režimu a jeho snaha dostat církev do područí státní moci. Nejprve se komunistická moc zaměřila na církevní majetky, které byly „značné“ i přes zásahy z doby vlády Marie Terezie a Josefa II. a též následnou první pozemkovou reformou, kdy stát zabral církvím část majetků.

---

¹ *Kroužky katolické akce* jsou dobrovolné náboženské aktivity realizované v rámci školy. Jejich cílem bylo prohloubit vyučovací a výchovnou práci školy a rozvinout mravní osobnost žáka.

² BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 16.

³ VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce*. Praha: Zvon, 1990, s. 202.

⁴ Tamtéž, s. 202

V zápětí se církví výrazně dotkla i tzv. druhá pozemková reforma, kdy podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy byla církvím zabrána lesní a zemědělská půda o rozloze nad 50 hektarů. Ještě než se tohle opatření stačilo plně realizovat, nastal Vítězný únor a v březnu 1948 byl vydán zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, který nařizoval odnětí zbytku církevní půdy. Těmito kroky došlo k zlikvidování nejdůležitějších zdrojů pro hospodářské zabezpečení církví.⁵

Ještě téhož roku byla ustanovena nová strategie státní moci vůči církvím, jejichž koncepce byla formulována v Návrhu církevního oddělení Ústředního akčního výboru Národní fronty. Tento dokument obsahoval mimo jiné i kroky, jimiž má být zánik církví uspišen. Především se mělo využít rozporů mezi nižším a vyšším klérem a připoutat duchovní ke státu prostřednictvím nové mzdové politiky. Dojít mělo rovněž k přerušení styků s Vatikánem, což mělo významně přispět k vytvoření národní katolické církve.⁶

Hlavním důvodem, proč se komunistická strana snažila všechna tahle opatření realizovat, však nebyl aspekt obohacení se na úkor církví, ale především šlo komunistům o ideové působení na společnost. Strana totiž v tomhle směru vnímala především katolickou církev jako silného protivníka.⁷

Ve všech těchto snahách se ukázalo jako zásadní vytvoření národní církve, jejíž biskupy by jmenoval stát. Aby se tento cíl dal realizovat, musel být přerušen kontakt místní katolické církve s Vatikánem. Postupně tak stát zlikvidoval papežskou nunciaturu v Československu, i když k ochabnutí vztahů s Vatikánem výrazně přispěly již únorové události.⁸

Papežský internuncius v Praze mons. Ritter byl dlouhodobě nemocen a svou funkci nevykonával, a proto jej zastupoval *chargé d'affaires*⁹ Gennaro Verolino. Ten byl na stížnost náměstka státního sekretariátu Dr. Ratha odvolán a nahradil jej dosavadní tajemník internunciatury Ottavio de Liva. Ovšem ani on nebyl pro československou vládu přijatelný a zároveň proti němu byla v tisku vedena negativní

---

⁵ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 16.

⁶ Tamtéž, s. 16-17.

⁷ Tamtéž, s. 17.

⁸ Tamtéž, s. 18.

⁹ *Chargé d'affaires* je slovní spojení, které pochází z francouzštiny a v mezinárodním právu označuje zmocněnce státu, nebo též příslušníka diplomatického sboru jedné země v zemi jiné. Zároveň je počítán mezi nejnižší (třetí) skupinu diplomatů, tzn. že jej pověřuje ministr zahraničí, nikoliv hlava státu.

kampaň v souvislosti s tzv. „číhošťským zázrakem“¹⁰. Všechny tyto skutečnosti nakonec vedly k jeho vyhoštění, jež proběhlo v březnu 1950.¹¹

Neustále však probíhala jednání našich biskupů se státem. Vedoucím zástupcem katolické církve jednající se státem se stal litoměřický biskup Štěpán Trochta. Hlavní nesouhlas biskupů, potažmo celé katolické církve s komunistickým režimem byl dán pastýřským listem ze 4. března 1948, kde Československá biskupská konference odmítla uznat legitimitu poúnorového režimu. Katolická církev žádala od státu respektování její vnitřní autonomie a zachování církevního školství. Stát na oplátku požadoval zrušení suspenze kněží, kteří i přes výslovný zákaz biskupů přijali a zastávali politické funkce. Byl jím například Josef Plojhar, který vykonával funkci ministra zdravotnictví. Jednání však byla z obou stran neúspěšná.¹²

Po zvolení Klementa Gottwalda prezidentem republiky, jež se událo 14. června 1948, šířila státní propaganda klamavé stanovisko, že účast představitelů církve na volbě prezidenta je vyjádřením loajality k režimu.¹³ Na to reagoval arcibiskup Beran prohlášením, které bylo vyvěšeno ve všech kostelích a v němž Beran na základě svědomí vyhlásil nesouhlas s propojením politiky s církví a rázně odmítl jakékoliv přijetí komunistických ideálů. Dále však upozornil na svobodu, kterou člověk má a ve které mu církev nemůže bránit, pokud jde o získání si Boží pomoci. Vyjádřil též, že církev ve jménu Kristově musí potírat zlo, jinak by se zpronevěřila svému poslání, a v neposlední řadě vyzval věřící k loajalitě se Svatým otcem, biskupy a kněžími.¹⁴

Úplný konec jednání mezi státem a biskupy však přinesl moment, kdy biskupové na své poradě ve Starém Smokovci konané 22. a 23. března 1949, našli odposlouchávací zařízení. Na stížnost arcibiskupa Berana reagoval ministr vnitra Václav Nosek tím, že podobná odposlouchávací zařízení československá bezpečnost nepoužívá a svedl vinu na Vatikán.¹⁵

Reakce biskupů na sebe nenechala dlouho čekat, když 15. června 1949 vydali biskupové pastýřský list s příznačným názvem: „*Hlas biskupů a ordinářů v hodině těžké*

---

¹⁰ Podrobněji o této události v publikaci VAŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990, s. 123-130.

¹¹ VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 61.

¹² BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 21-22.

¹³ VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 38.

¹⁴ Tamtéž, s. 38-39.

¹⁵ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 22.

zkoušky“, kde vyjádřili svou nespokojenost s chováním státu a odůvodnili, proč s ním zastavili jednání.¹⁶

Stanovisko biskupů bylo do jisté míry oprávněné, jelikož komunistická státní moc začala silně uplatňovat svou strategii represí vůči katolické církvi. Státu se de facto podařilo vytlačit církev z veřejného prostoru do kostelů, zrušit většinu katolického tisku a náboženské knihy podrobovat státní cenzuře. Téměř všechny církevní školy a učiliště byly zrušeny. Vztah státu vůči církvi počal nabírat likvidační ráz.¹⁷

2.3. Katolická akce

Komunisté ve své snaze znárodnit katolickou církev počali realizovat další záludnost, která jim k tomuto úmyslu měla dopomoci. Tím se stalo tzv. hnutí „pokrokových katolíků“ s matoucím názvem „Katolická akce“, jehož cílem bylo nahradit biskupy v jednání se státem, než se v jeho snahách o porobu církve pokročí dále.¹⁸ „Katolická akce“ byla ustanovena v Praze 10. června 1949 a zneužila název katolického hnutí. Z tohoto důvodu a možná i pod nátlakem podepsalo její prohlášení 1500 duchovních a tisíce věřících.¹⁹

Odpověď katolické církve byla následující. Dne 20. června 1949 prohlásil Svatý stolec „Katolickou akci“ za schizmatickou a každý, kdo se do ní vědomě a dobrovolně přihlásil, byl exkomunikován. Další, později vydaný exkomunikační dekret zakazoval katolíkům na celém světě členství v komunistických stranách, které hlásají materialistický, ateistický a protikřesťanský světový názor.²⁰

2.4. Nové církevní zákony

Všechny dosud nezákonné praktiky, kterých se stát na církvích dopouštěl, měli být zákonně legalizovány. Tato legalizace počala 14. 10. 1949 *Zákonem o zřízení Státního úřadu pro věci církevní (217/49 Sb.)*, následoval *Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností (218/49 Sb.)* a vše vyvrcholilo *prováděcími vládními nařízeními (219-223/49 Sb.)*. Tímto právním aktem se církve dostaly zcela do područí státu, který si nárokoval právo je kontrolovat a také zasahovat do jejich vlastního řízení. Mohl tak rozhodovat, komu dovolí zastávat nějakou církevní funkci či úřad a komu udělí či odebere státní souhlas k vykonávání duchovenské

---

¹⁶ Tamtéž, s. 22.

¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁸ VAŠKO, Václav. Církev v ohrožení totalitami. *Teologické texty*. 2003, roč. 14, č. 2, s. 47.

¹⁹ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 23.

²⁰ VAŠKO, Václav. Církev v ohrožení totalitami. *Teologické texty*, s. 47.

činnosti. Kněží se stali prakticky zaměstnanci státu, který je platil a posuzoval podle míry religiozity obyvatel v místě jejich působení. Za snižování religiozity následovala odměna, za zvyšování naopak postih. Nejbolestivěji však byla katolická církev postižena tím, že biskupové byli internováni a komunistická moc prosazovala na jejich místa prozatímní administrátory tzv. kapitulní vikáře, velmi často kněze se špatnou pověstí. V okresech a krajích pak působili církevní tajemníci, o kterých nikdo nepochyboval, že spolupracují s *StB*.²¹

2.5. Mexické fakulty

Tyto neustále se zhoršující podmínky v postavení církví vůči státu přiměli katolické představitele jednat. Bylo totiž třeba zajistit to nejpodstatnější, a tím bylo zachování církve, jak na rovině svátostní tak správní.²² V listopadu přivezl litoměřický biskup Trochta z Vatikánu tzv. „*Mexické*“ fakulty²³. Tyto pravomoci, vyhrazené podle kodexu kanonického práva z roku 1917 (CIC 1917) papeži, mohly být v nouzových případech přeneseny na nižší hierarchické stupně.²⁴ Mexické fakulty například umožnily zřízení alternativní hierarchie, tajné studium teologie, tajná kněžská svěcení a slavení mší i za ztížených vězeňských podmínek.²⁵

2.6. Akce „K“

Další pohromou pro katolickou církev a její svobodné působení byla akce „K“, tzv. „*Československá bartolomějská noc*“, jež proběhla v noci ze 13. na 14. dubna 1950. Na základě rozhodnutí Ústředního výboru KSČ byly přepadeny mužské kláštery v zemi ozbrojenými jednotkami *StB*, *SNB*²⁶ a Lidových milicí a místní řeholníci deportováni do předem vybraných soustředovacích klášterů. Z Čech, Moravy a Slezka tam bylo

---

²¹ Tamtéž, s. 47-48; *StB* neboli Státní bezpečnost byla politická policie pod kontrolou KSČ. Ta zajišťovala likvidaci protivníků režimu a také jí měla dopomoci k ovládnutí mocenských pozic. Po roce 1948 byla *StB* jedním z hlavních nástrojů komunistické moci. Činnost Státní bezpečnosti spočívala především v odposlouchávání a sledování významných členů společnosti, jiných politických stran a k vytváření falešných důkazů proti nim. To vše mělo posloužit k jejich likvidaci jakožto odpůrců komunistické moci.

²² LIŠKA, Ondřej. *Církev v podzemí a společenství Koinótés*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1999, s. 20.

²³ *Mexické* proto, jelikož na začátku 20. století byly tyto pravomoci uděleny mexické církvi, která byla krutě pronásledována.

²⁴ VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 54.

²⁵ VAŠKO, Václav. *Církev v ohrožení totalitami. Teologické texty*, s. 48.

²⁶ *SNB* (Sbor národní bezpečnosti) jeden z hlavních represivních nástrojů moci v tehdejší Československu. *SNB* vykonávala jednak činnost jakou zastává v demokratických státech policie a také činnost zpravodajskou zaměřenou na boj proti „vnitřnímu“ a „vnějšímu“ nepříteli.

svezeno ve dvou etapách 2376 řeholníků.²⁷ Představení jednotlivých řeholních společenství byli v českých zemích soustředěni do premonstrátského kláštera v Želivě a ve Slovensku do františkánského kláštera v Báci. Likvidace ženských klášterů a plánovaná internace řeholnic, kterých bylo v republice 11 896, nebyla nikdy dotažena do konce, jelikož mnoho sester pracovalo ve zdravotnictví a v sociálních ústavech.²⁸

2.7. Akce „P“

Po tomto likvidačním zásahu vůči řeholím přišla na řadu tzv. akce „P“ (pravoslaví), v níž bylo na základě „usnesení“ nekompetentního, komunisty zorganizovaného „soboru“ (sněmu) řeckokatolické církve nuceno k „návratu“ do pravoslavné církve na 300 tisíc uniátů, převážně z východního Slovenska. Z tří set kněží bylo přes dvě stovky zatčeno, internováno nebo i s rodinami vyvezeno do Čech.²⁹

2.8. Zlomové okamžiky roku 1950 a následující události

Rok 1950 byl zlomový pro prolomení odporu kladeného církvemi a dočasného vítězství totalitní moci. V roce 1950 bylo církvím odebráno vedení matrik, jejichž kompetence převzaly národní výbory. Dále probíhala likvidace řeholníků a klášterů a vedly se vykonstruované monstrprocesy, například s olomouckým světícím biskupem Zelou, s pomocníky biskupů či s představiteli řeholí. Na místa internovaných biskupů nastoupili vůči režimu vstřícní kapitulní vikáři a veškeré diplomatické vztahy s Vatikánem se přerušily. Rovněž byly ze svazků univerzit vyřazeny bohoslovecké fakulty, uzavřely se teologická učiliště a kněžské semináře. Místo nich státní moc ustanovila dva generální semináře v Praze a Bratislavě. Nezanedbatelná část mladších řeholníků kněží a bohoslovců byla zařazena do pomocných technických praporů, tzv. *PTP*.³⁰

Katolická církev celkově změnila tvář a tato změna se nesla v duchu celých padesátých let. Výraznější posun nenastal a církev se plně nacházela v područí státní

---

²⁷ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, s. 73.

²⁸ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky: [70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě]*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996, s. 87.

²⁹ VAŠKO, Václav. Církev v ohrožení totalitami. *Teologické texty*, s. 48.

³⁰ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 39-40; *PTP* neboli Pomocné technické prapory byly útvary, do kterých se dostávali lidé „politicky nespolehlivý“, jako „kulaci“, živnostníci, intelektuálové, kněží a bohoslovci. Příslušníci těchto vojenských útvarů nesměli vlastnit zbraně a od ostatních se lišili tím, že nosili černé výložky, proto se jim říkalo „černí baroni“. In: VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 213.

moci. Veškerá religiozita byla vytlačena z veřejných prostor a uchýlila se do kostelů. Zakázány byly jakékoliv slavnostní průvody a veřejné slavení svátků, například svátek Božího Těla.

Avšak nejstinnější stránkou padesátých let minulého století a neblahým symbolem komunistické moci jsou především všudypřítomné vykonstruované politické procesy, internace a věznění kněží i laiků. Zachovala se ovšem mnohá svědectví, jež dokazují, že i přes trvalé represe se v pracovních táborech a věznicích žil skutečný křesťanský život.³¹

Právě zkušenosti internovaných, vězněných a jinak zainteresovaných odvážných osob vedla k tomu, že v další etapě, tedy v normalizačních letech, uměla žít církev i jinde než jen v kostelích, například ve společenstvích věřících v soukromých bytech, což v letech předchozích ještě neuměla. A když, tak jen zcela výjimečně.³²

Nutno však říci, že právě v těchto obtížných podmínkách se našly skutečné osobnosti, které dokázali rozvíjet víru a naději na lepší budoucnost. Důležitým motorem v těchto těžkých dobách bylo studium, které i přes velice omezené možnosti a díky velkému nasazení odvážných osob, neustále probíhalo a dalo vzniknout větším, propracovanějším celkům a studijním skupinám, jež s řídkými výjimkami měly svůj počátek právě v období let padesátých. V reakci na veškeré skutečnosti, jež se udály, se mnozí, především vzdělání kněží, uchýlovali do skrytosti a jejich aktivity se počaly ubírat neoficiální cestou. Začala se formovat tzv. „*Skrytá církev*“. Tímto termínem zamýšlím souhrnný název všech neoficiálních církevních aktivit ať už jednotlivců nebo celků.

---

³¹ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 39-40.

³² Tamtéž, s. 39-40.

3. STUDIUM BOHOSLOVÍ

V českých zemích existovaly do dubna 1950 dvě teologické fakulty, v Praze a Olomouci, a výuka probíhala i ve čtyřech diecézních a pěti řeholních bohosloveckých učilištích. V té době navštěvovalo teologická studia 814 studentů, kterým se věnovalo asi 123 učitelů.³³

Akademický rok 1949/1950 však začal na školách v atmosféře „studijních prověrek“. Mezi studenty se šířili zvěsti, že bohoslovecké fakulty a učiliště budou brzy zrušeny. Obavy bohoslovců se později ukázaly jako opodstatněné. Nejprve převládala u státních úřadů tendence získat si bohoslovce po dobrém, a proto si státní správa na bohosloveckých fakultách vynutila uspořádání týdne politického školení. Když se tyto snahy ukázaly jako naprosto liché, rozhodl *Státní úřad pro věci církevní*³⁴, aby byly do studijního plánu pražské teologické fakulty zařazeny společenské vědy. Ty pak přednášel kněz Bohuslav Černocký, jež byl členem KSČ.³⁵

16. března 1950 vyšel zákon č.58/1950 Sb. o vysokých školách, podle něhož, byly bohoslovecké fakulty vyňaty ze svazku univerzit. Zákon ovšem ještě nevešel v účinnost, a tak studium pokračovalo v nezměněné podobě.³⁶

Zvrat nastal o několik měsíců později když: „14. července 1950 vyšlo vládní nařízení o bohosloveckých fakultách č. 112/1950 Sb. Paragraf 1 tohoto nařízení stanovuje, že veškeré římskokatolické bohoslovecké studium v českých krajích se soustřeďuje v římskokatolické bohoslovecké fakultě v Praze, která je samostatnou bohosloveckou fakultou a nese název: „Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze“.³⁷ Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci, diecézní, řeholní a ostatní římskokatolická učiliště byla zrušena.³⁸ Na konci roku 1950 pak na nově zřízené fakultě studovalo 138 studentů pod vedením sedmnácti učitelů.³⁹ V roce 1953 se fakulta přestěhovala do Litoměřic a studium bylo zkráceno na 4 roky. Ve

³³ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, s. 46.

³⁴ SÚC, neboli Státní úřad pro věci církevní, byl ustanoven 14. 10. 1949 Zákonem o zřízení Státního úřadu pro věci církevní (217/49 Sb.). Do jeho kompetence spadala řídicí činnost v církevních věcech, správní věci církví, platové hodnocení duchovních, úprava a vyučování náboženství, sledování mezinárodních styků církve, posuzování církevního tisku, vydávání publikací pro duchovní, náboženské spolky atd. Úřad byl zrušen vládním nařízením č. 19/1956 Sb. čímž byla jeho pravomoc převedena pod ministerstvo školství a kultury. In: BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, str. 29-31.

³⁵ VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 204-205.

³⁶ Tamtéž, s. 205.

³⁷ Tamtéž, s. 207.

³⁸ Tamtéž, s. 207.

³⁹ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 46.

Slovensku bylo veškeré bohoslovecké studium soustředěno v římskokatolické bohoslovecké fakultě v Bratislavě.⁴⁰

Reorganizovaná fakulta v Praze byla nejprve věřícími vnímána jako dílo proticírkevní. Biskupové totiž naléhali, aby se na ni bohoslovci nehlásili, což vyvolalo širokou odezvu. Také studenti teologie, kteří prošli kádrovými pohovory, odmítali na pražskou fakultu nastoupit. Činili tak z tlaku bezprostředního okolí a též na výzvu vatikánského rozhlasu, který upozorňoval na neoprávněnost státních zásahů do výchovy kněžského dorostu. Proto se většina studentů začala připravovat na kněžské svěcení ilegálně.⁴¹

3.1. Důvody oficiálního teologického studia v 50. letech

Proč se tedy v té době do pražského, respektive litoměřického semináře studenti, a to převážně z Moravy hlásili? Jiří Skoblík uvedl: „*Z chování, rozhovorů a jiných známek vyplývalo, že naprostá převaha studentů měla „pravého ducha“, myslela to opravdově a chtěla sloužit církvi.*“⁴²

Odpůrci litoměřického semináře však poukazovali na fakt, že se seminářem není hlavně podle původu všechno v pořádku, a že vyučování musí být infiltrováno marxistickou doktrínou. V paměti rovněž bylo stanovisko tehdejšího papeže Pia XII. vůči voličům komunistických stran a také postoj jednotlivých českých biskupů. Podle kritiků tedy bylo nejlepší alternativou nevstupovat a vyčkávat.⁴³ Mnozí z nich ostatně předpokládali, že se nový režim dlouho neudrží a tudíž stačí, když zájemci o kněžství ve svém odporu vytrvají a nakonec budou moci opět studovat obvyklou formou.⁴⁴

Pravdou však bylo, že u naprosté většiny studentů měli rozhodující vliv jejich duchovní správci, protože každý kandidát musel donést doporučení od svého faráře, administrátora, zpovědníka nebo jiného kněze. Tito kněží většinou v dobrém úmyslu udržet veřejný provoz církve doporučení dali. Základním důvodem tohoto rozhodnutí bylo přesvědčení, že sice všechno není ideální, ale v této mimořádné době dostačující.⁴⁵

Dalším důležitým aspektem, který se mohl projevit při snaze vstoupit litoměřického semináře, byl nátlak ze strany státu. Ten potřeboval „své“ studenty a profesory, aby upevnil režim v očích ciziny. Například v Brně tak nastala v dějinách

---

⁴⁰ VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 207.

⁴¹ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 46.

⁴² SKOBLÍK, Jiří. Litoměřický seminář v padesátých letech. *Teologické texty*. 2003, roč. 14, č. 3, s. 106.

⁴³ Tamtéž, s. 106.

⁴⁴ Tamtéž, s. 106.

⁴⁵ Tamtéž, s. 106.

církve unikátní situace, když kandidáty do bohosloveckého semináře vyhledávali sami představitelé KSČ. Moc velký úspěch ale jejich nábory nesklidily. Z brněnské diecéze se totiž k oficiálnímu studiu přihlásilo ze 120 brněnských seminaristů pouze pět.⁴⁶

Neustálé odolávání vůči nabídce státu by však znamenalo ovládnutí veřejné katolické církve lidmi zcela bez kněžského povolání, kteří by tak ještě výrazněji uspíšili její zánik. Z dlouhodobého hlediska pak bylo jasně patrné, že kdo se vytrvale stavěl proti litoměřickému semináři, církvi spíše ubližoval.⁴⁷

Ať už se studenti rozhodli pro studium v Litoměřicích či nikoliv, pravdou zůstává, že úroveň studia v semináři značně poklesla. Proto se většina z nich rozhodla pro civilní zaměstnání. Ovšem našla se i část těch, kteří od kněžského poslání neupustili a pokračovali v tajném studiu ať už v rámci řeholí nebo v jiných ilegálních studiích teologie, které se formovaly třeba kolem Felixe Davídka či Stanislava Krátkého.⁴⁸

3.2. Felix Maria Davídek a jeho studijní instituce Katolické Atheneum

První tajná svěcení proběhla již na přelomu čtyřicátých a padesátých let, ale opravdová „podzemní“ církevní struktura se formuje až ve druhé polovině let šedesátých. Právě po roce 1964, kdy byl Felix M. Davídek propuštěn z vězení, se kolem něj postupně rodí komplexní „skrytá církev“ s vlastním vzdělávacím systémem. Tuto církevní strukturu označoval Davídek slovem „*Koinótés*“.⁴⁹

Avšak už v době svého studia se Davídek zaobíral ideou založení katolické univerzity na Moravě a této myšlence zůstal věrný po celý život. Davídek se už za svého studia snažil pomáhat mladíkům, jež nemohli studovat teologii za doby německé okupace. Ty pak připravoval na studium ve vyšších gymnaziálních třídách a nikdy se neztotožnil s mnohými názory přátel, že je třeba v poválečných letech věnovat síly především státnímu školství.⁵⁰

---

⁴⁶ KRÁTKÝ, Stanislav. *K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. 2. vyd. Brno: Cesta, 2010, s. 46.

⁴⁷ SKOBLÍK, Jiří. Litoměřický seminář v padesátých letech, s. 106.

⁴⁸ LIŠKA, Ondřej. *Církev v podzemí a společenství Koinótés*, s. 25.

⁴⁹ FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, s. 21.

Koinótés - Davídek tento název vybral záměrně. Pochází z řeckého *koinonia* což znamená společenství s latinskou koncovkou – *tés*. Poslední dvě písmena koncovky jsou pak zkratkou pro mlčící církev, latinsky *ecclesiam silentiae*. In: MIKEŠ, František. Biskup Felix Maria Davídek, jeho multidisciplinární teologie a řád praxe. *Getsemany: Křesťanský měsíčník*. 1995, roč. 6, č. 34.

⁵⁰ FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev*, s. 26-27.

Felix Davídek se také snažil změnit tradiční chápání kněžské přípravy a byl přesvědčen o nutnosti dalšího, nejen teologického studia, jak pro zrání jednotlivce, tak pro potřeby církve.⁵¹

V duchu své představy o potřebě dalšího vzdělávání založil v Horním Štěpánově studijní instituci pro dospívající mládež s názvem „*Katolické Atheneum*“, jejímž cílem byla také příprava chlapců na bohosloví. Spolu s dalšími spolupracovníky je připravoval k externím zkouškám na gymnáziu a přednášel jim základy teologie a filozofie. Davídkovi studenti poté skládali zkoušky na reálném gymnasiu v Brně, kde také maturovali.⁵² Tyto aktivity Davídkovi, mimo jiné, schvaloval i litoměřický biskup Štěpán Trochta.⁵³

Ještě před únorovým převratem stačil Davídek dokončit všechny přípravy, nechal natisknout indexy i diplomy a konstituoval univerzitu s názvem „*Katolické Atheneum Chrlice*“.⁵⁴ To signalizovalo jeho záměr přenést později školu do Chrlic. Poté Davídek oslovil případné vyučující. Na vzniku univerzity se podíleli mimo jiné olomoučtí dominikáni, dále František Falkenauer, František Drábek, minorita Norbert Škrdlík a Vladimír Richer.⁵⁵

3.2.1. Křesťanský světový názor

Svým studentům, jimž Davídek přednášel, připravoval i materiály ke studiu. Nejznámějším z nich byl filozofický esej „*Křesťanský světový názor*“.⁵⁶

Publikovaný esej vznikl v prosinci roku 1945, ale Davídek jej vlastním nákladem vydal až v roce 1948. V něm upozorňuje, že světový názor je zde třeba chápat jako způsob, kterým uvádíme v soulad svou existenci s bytím ostatních tvorů a věcí, a srovnává jej s dalšími spiritualistickými a materialistickými výklady světa. V druhé části pak upozorňuje na nebezpečí jednotlivých destruktivních tezí vyplývajících z těchto „moderních“ a „vědeckých“ světónázorů (teze o autonomní morálce, nesvobodě lidské vůle atd.) i uplatňování čistě vědeckých postupů ve filozofii.⁵⁷

---

⁵¹ Tamtéž, s. 30-31.

⁵² Tamtéž, s. 31-32.

⁵³ KRÁTKÝ, Stanislav. *K plnosti*, s. 30.

⁵⁴ WINTER, Miriam Therese. *Z hlubin bezdných: příběh Ludmily Javorové vysvěcené na římskokatolického kněze*. Překlad Magdalena Karellová. Brno: Cesta, 2003, s. 48.

⁵⁵ FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev*, s. 32.

⁵⁶ ARA, Václav. *Křesťanský světový názor*. Brno: Felix Davídek, 1948; Davídek užíval pseudonym Václav Ara

⁵⁷ Davídkův filozofický výklad křesťanství. *Proglas: revue pro politiku a kulturu*. 1992, roč. 3, č. 1, s. 15.

3.2.2. *Konec Athenea, zatčení Davídka*

Tajné aktivity Davídka a jeho Athenea, začaly být postupně neúnosné pro všechny, kdo se na této aktivitě podíleli. Vše vyvrcholilo 22. dubna 1950, kdy byl Felix Maria Davídek cestou na nádraží v Šebetově spolu se studenty, kteří jej doprovázeli, zatčen. Po nějaké době výsledku požádal policisty, zda smí jít na toaletu, odkud uprchl. Přes půl roku ještě udržoval s Atheneem kontakt, pak se ale situace stala neúnosnou a Davídek se pokusil uprchnout do Jižní Ameriky. Pokus o útěk se nezdařil.⁵⁸

Brněnský soud shledal Felixe Davídka vinným především v tom, že: „*Již v. r. 1947 nesouhlasil se sjednocením školství, založil si soukromou školu v Horním Štěpánově „Katolické Atheneum“ v níž vychovával posluchače k nepřátelskému smýšlení proti lidově demokratickému zřízení*“⁵⁹. Dále za ukrývání ilegální vysílací stanice, za potvrzení pro získání doktorátu a za pokus o útěk. Na základě těchto obvinění byl odsouzen k 24 letům vězení, propadnutí veškerého majetku, peněžitému trestu 10 000 Kč a ztrátě „čestných občanských práv“ na 10 roků.⁶⁰

---

⁵⁸ WINTER, Miriam Therese. *Z hlubin bezedných*, s. 49-50.

⁵⁹ FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev*, s. 50.

⁶⁰ Tamtéž, s. 50.

4. STUDIUM V CENTRALIZAČNÍCH KLÁŠTERECH, PRACOVNÍCH TÁBORECH A PŘEŠKOLOVACÍCH STŘEDISCÍCH

4.1. Akce „K“– Likvidace mužských klášterů (Československá bartolomějská noc)

Hlavní podstatou této zrádné akce bylo, že z klášterů, tradičních center vzdělanosti a duchovní kultury, se v očích veřejnosti měla stát střediska velezrádné a špionážní činnosti, jež je nutno zlikvidovat, a postupně tak veškerá řeholní společenství, potažmo celou církev srazit na kolena.

Samotné realizaci akce „K“ měl předcházet proces s představenými řeholních řádů. Už od podzimu roku 1949 zaměřila Státní bezpečnost svou pozornost na činnost těchto společenství, především jejich představených.⁶¹ Od 14. do 18. března 1950 zatkla Státní bezpečnost sedm čelních řeholníků a to jezuitského *provinciála*⁶² Františka Šilhana, jezuity Adolfa Kajpra a Františka Mikuláška, zakladatele apoštolátu III. řádu sv. Františka Jana Evangelistu Urbana, dominikána Silvestra Braita, redemptoristy Ivana Mastiliaka a Jana Blesíka. 30. ledna 1950 pak StB zadržela opata želivského kláštera Bohumila Víta Tajovského a 3. února 1950 novoříšského opata Augustina Machalku.⁶³

Vít Tajovský vzpomíná: *„V komunistickém Ústředním výboru padlo rozhodnutí, že nejdříve se musí zlikvidovat řády, protože mají velký vliv a jsou tudíž pro komunisty nebezpečné. A tak byl první útok veden proti klášterům. Náš rozsudek byl vyneset 4. dubna 1950 a hned za deset dní po něm byly v noci ze 13. na 14. dubna 1950 přepadeny všechny mužské kláštery v zemi, jejich členové vyhnáni a odvezeni do internačních táborů. Zároveň byla zastavena činnost všech mužských i ženských řádů. Právě rozsudky z našeho procesu se staly záminkou k tomu, aby byly během jedné noci zlikvidovány skoro všechny kláštery. Zbylé následovaly zanedlouho poté. U ženských řádů to bylo o něco mírnější, protože řeholnice pracovaly často v nemocnicích, kde je komunisté zatím ještě potřebovali.“*⁶⁴

V noci ze 13. na 14. dubna tedy obklíčily ozbrojené síly řeholní domy hlavních mužských řádů a kongregací na celém území Československé republiky. Vzbudili spící

⁶¹ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 62.

⁶² *Provinciál* je titul užívaný v římskokatolické církvi. Jedná se o nejvyššího představeného mužského řeholního řádu na konkrétním území (v řádové provincii).

⁶³ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 157.

⁶⁴ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti: rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase a opatem želivského kláštera*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2001, s. 239.

řeholníky a poručili jim, aby se rychle oblékli, vzali si nejnnutnější věci a nastoupili do připravených autobusů. Tato opatření se týkala jezuitů, salesiánů, františkánů, dominikánů a redemptoristů, pro něž vláda vytipovala několik centralizačních klášterů, kde měli být tito řeholníci soustředěni. V českých zemích to byl Želiv u Humpolce, ve kterém se nacházelo premonstrátské opatství, pak Osek u Duchcova, kde bylo v bývalém cisterciáckém klášteře zřízeno teologické učiliště salesiánů, dále Bohosudov, v němž měli jezuité gymnázium, Králíky, poutní místo, které spravovali redemptoristé, a Hejnický klášter ve správě františkánů. Do Želiva měli být převezeni provinciálové a představení komunit, do Oseka salesiáni, do Bohosudova jezuité, do Hejnic františkáni, na Králíky redemptoristé a dominikáni.⁶⁵

Celá tato akce byla ze strany komunistů nesmírně pečlivě a do detailů připravená, například z klášterního personálu v Želivě zůstali na svých místech jen zahradník a pomocná kuchařka.⁶⁶

Ve Slovensku rozdělila státní moc příslušníky řeholí do tří skupin. Představené řádů a „nejreakčnější“ řeholníky umístili do internačního kapucínského kláštera v Pezinku. Ostatní mnichy rozvezli do čtyř centralizačních klášterů. Františkány do Svätého Beňádiku, salesiány do Šaštína, jezuity a premonstráty do Jasova, těšitele, redemptoristy a baziliány do Podolínce.⁶⁷

V první etapě bylo v českých zemích soustředěno 809 příslušníků řeholních společenství. Bohosudov 197 řeholníků, Osek 181 řeholníků, Broumov 96 řeholníků, Králíky 224 řeholníků, Hejnice 111 řeholníků. Do Želiva pak komunisté odvezli 67 mnichů. Zásah postihl 75 klášterů.⁶⁸

Druhá etapa akce „K“ týkající se zbylých osmnácti řeholních společenství proběhla ve dnech 27. a 28. dubna 1950. Státní bezpečnost převezla zbylé řeholníky do stávajících centralizačních a internačních táborů jako jejich kolegy, avšak držela je od nich odděleně. Jediným řádem, který zůstal ušetřen soustřeďování, byli milosrdní bratři.⁶⁹ V druhé etapě tedy StB přepravila z 69 klášterů k již internovaným řeholníkům

---

⁶⁵ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky*, s. 91.

⁶⁶ *Církevní procesy padesátých let: [sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádu karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21.-22.5.2002 v Praze]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 151.

⁶⁷ BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*, s. 160.

⁶⁸ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 73.

⁶⁹ Tamtéž, s. 73.

dalších 355 příslušníků řeholí. Do Bohosudova 29 řeholníků, Oseka 68 řeholníků, Broumova 180 řeholníků, Hejnic 78 řeholníků a 9 jich bylo posláno do internace.⁷⁰

Celková bilance akce „K“ v českých zemích činila 1164 řeholníků soustředěných v centralizačních klášterech a 76 v internačních táborech. Zasaženo bylo celkem 144 řeholních domů. Ve Slovensku tato akce probíhala rovněž ve dvou etapách, přičemž celková bilance v celém Československu postihla 2376 řeholníků. 2201 jich bylo soustřeďováno a 175 internováno. Likvidace se dotkla 219- ti řeholních domů.⁷¹

Akce „K“ fakticky znamenala násilnou likvidaci téměř všech mužských řádů, i přesto, že komunističtí představitelé nikdy jakékoliv nařízení nebo zákon o zákazu činnosti řeholí z taktických důvodů nevydali.⁷²

4.2. Internační tábory, centralizační kláštery a přeškolovací střediska

Tzv. internační tábory zřizoval komunistický režim za účelem izolace a převýchovy „protispolečenských živlů“. Neexistovaly proti nim důkazy, a tudíž se nemohlo vznést žádné obvinění. Tato mimosoudní perzekuce, jež postihovala celé společenské vrstvy, byla pro komunistický režim výhodná, protože mu zajišťovala levnou pracovní sílu.⁷³ Nikdo z internovaných samozřejmě nevěděl, jak dlouho jeho pobyt v táboře potrvá, nehledě na to, že internovaní byli odtrženi od okolního světa.

K podobnému účelu sloužily i tzv. centralizační kláštery a přeškolovací střediska pro řeholníky, řeholnice a diecézní kněze. Hlavním cílem těchto center byla převýchova soustřeďovaných kněží a řeholníků pro pozdější působení v duchovní správě a rovněž levná pracovní síla. Klášter řídil politický zmocněnec, jenž byl jako velitel přímo odpovědný SÚC a objekt hlídali příslušníci SNB. Velitelství rovněž určovalo denní program. Řád jednotlivých řeholních společností, přestože úředně ohlášeným důvodem k internaci řeholníků byl jejich „návrat k náboženskému poslání“, se však zcela ignoroval.⁷⁴

Pracovní doba internovaných činila osm a více hodin, ačkoliv pro ni duchovní neměli takové předpoklady. Jejich nucená práce se honoreovala jen při mimořádných výkonech, avšak mnohem častěji byli řeholníci trestáni, a to za nesplnění norem. Po práci následovalo politické školení, jež mělo za cíl přesvědčit řeholníky o „příznivě“

---

⁷⁰ Tamtéž, s. 74.

⁷¹ Tamtéž, s. 75.

⁷² Tamtéž, s. 75.

⁷³ Tamtéž, s. 82.

⁷⁴ VAŠKO, Václav. *Neumlčená II*, s. 164.

církevní politice komunistického režimu a kde se také předčítalo z „*Rudého práva*“. Poté následovaly přednášky prověřených kádrů. Vzhledem k jejich náplni a hlavně úrovni si je řeholníci vyslechli s absolutním nezájmem, mnozí se dokonce neubránili smíchu. Vedení tábora se rovněž neustále snažilo rozbít jednotu řeholních komunit, aby tím docílilo vystoupení řeholníků ze svých společenství. „Nejpokrokovější“ kněží měli být získáni do duchovní správy a klerici pro studium do litoměřického semináře. Tyto velmi čitelné převýchovné aktivity utvrdili většinu řeholníků o jejich správném přesvědčení a s ještě větší horlivostí zůstávali věrni svým řádům.⁷⁵

Zpočátku byli internovaní zcela odtrženi od vnějšího světa. Postupem času směli přijímat dopisy a balíky od příbuzných, avšak pod přísnou cenzurou a mnohdy byly balíky vykradené. První kontakty s okolním světem navázali řeholníci s lidmi, s nimiž společně pracovali v blízkých závodech. Mniši byli rozděleni podle příslušnosti k řádu vždy po skupinkách 20-30 osob a měli povoleno účastnit se každé ráno společné mše svaté, kde ovšem nesměla veřejnost. V sobotu a neděli mohli chodit ke zpovědi. Řeholníci měli povoleno vlastnit Bibli, misál a breviář. Starší z nich se pak snažili zorganizovat práci a rozdělení po pokojích tak, aby mladí klerici mohli dále studovat, připravovat se na zkoušky a na své vysvěcení. Potřebnou, avšak nepovolenou náboženskou literaturu, si řeholníci většinou tajně opatřili z barbarsky likvidovaných klášterních knihoven. I bohoslovci, kteří se svolením svých představených odešli mimo řádovou komunitu, udržovali většinou s řádem styky a pokračovali ve studiu.⁷⁶

Nyní bych rád představil, jak takové „utajované studium“ probíhalo za zdmi vybraných centralizačních klášterů, přeškolovacích a pracovních táborů. Celkově vzato nebylo snadné, avšak za značného úsilí odvážných osob se dalo realizovat. O tom jakou měla tato studijní příprava úroveň, můžeme pouze spekulovat, jelikož se nedochovalo mnoho podrobných výpovědí a vzpomínek zainteresovaných.

Pokračování studia za účelem svěcení byla nutnost pro budoucí fungování řeholních společenství. Ty si museli vychovat kněžský dorost, aby v době, kdy nastane pro církev opětovná doba svobody, mohly znovu oficiálně rozvíjet svou původní činnost. Rovněž klerici, kteří ještě neměli ukončená teologická studia, se je pokoušeli co nejrychleji dodělat a připravit se na svěcení, aby mohli působit v pastoraaci ať už

---

⁷⁵ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 83-84.

⁷⁶ Tamtéž, s. 84-85.

oficiálně či tajně. Je to koneckonců jejich posláním. Zároveň je pro řeholníky a kněží jako nositele duchovní kultury povinnost se neustále vzdělávat a jak poznáme dále, studovat se dá téměř za jakýchkoliv podmínek. V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že nikdo z kněží, řeholníků či jiných internovaných, a to ani nejvyšší církevní představitelé, netušil, jakým směrem se bude osud církve ubírat dále. Proto se museli všichni připravit i na ten nejhorší scénář. Tuhle skutečnost je třeba zohlednit, jelikož nejistota je velmi svazující.

Následuje spíše výčet krátkých vzpomínek jednotlivců, protože dochovaného materiálu opravdu není mnoho, a to, co jest, jsou většinou paměti, které ovšem mohou být mnohdy zavádějící. I tak se na základě dochovaných materiálů dá utvořit alespoň částečný pohled na „utajovaná studia“ realizovaná v následujících střediscích. V některých jde opravdu jen o zmínky, jinde je pohled rozvinutější a to v závislosti na dochovaných pamětech.

4.2.1. Centralizační klášter Bohosudov

Klášter jezuitů v Bohosudově byl budován od roku 1667 na starém poutním místě. Vnikla zde jejich rezidence a řádová kolej. Od roku 1948 vedli jezuité v Bohosudově kolej a biskupské gymnázium. Při akci „K“ zde bylo svezeno celkem 200 jezuitů. Kromě prací na klášterních budovách a hospodářství pracovali řeholníci v klášterní krejčovně, prádelně, stolárně a v blízké kaolínce. 8. září 1950 byla internace v klášteře zrušena a řeholníci převezeni do Oseku.⁷⁷

„Utajované studium“ v Bohosudově rozvinuli především františkáni společně s minority. Bylo určené pro františkánské bohoslovce a trvalo do konce internace v tamním klášteře. Přednášeli zde např. P. Bárta, P. Tobola, P. Říský aj. Františkáni zde sloužili také mši svatou a občas zpovídali.⁷⁸

Za zmínku o tom, jak se zde dalo studovat, stojí krátká vzpomínka františkána Benedikta Holoty: „*Pracovali jsme na zahradě, čistili spací pytle pro děti, rovnali hřebíky. Na zahradě byla velká králíkárna (...) a protože byla obehnaná prkennou hradbou, chodili jsme tam potají studovat ze skript, která se nám podařilo získat. Bývali jsme tam „uliti“ dva, tři.*“⁷⁹

---

⁷⁷ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 89.

⁷⁸ Tamtéž, s. 186.

⁷⁹ HOLOTA, Benedikt. *Nebyl jsem hrdina: vzpomínky na totalitu 1950-1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 13-14.

4.2.2. Centralizační klášter Broumov

Benediktýnský klášter v Broumově vznikl v polovině 13. století. Celkem zde bylo svezeno po obou vlnách akce „K“ asi 300 řeholníků. Ti vedle prací kolem kláštera dělali i v továrnách, na poli a v lese. Místní internace byla zrušena 4. září 1950.⁸⁰

Z počátku hlavně dominikáni vnímali zdejší centralizaci velmi skepticky. „Bohoslužby, společné chórové modlitby a zpěv, ba i exercicie pokračovali v celku nerušeně. Velký klášterní chrám svatého Vojtěcha s postraními kaplemi k tomu poskytoval jednotlivým řádovým rodinám jakž takž dostatek místa. Ale odpadla specifická náplň činnosti zejména kněží a kleriků: duchovní správa, kázání a misie, vyučování, přednášky a publikační činnost – vůbec služba řeholních společenství ostatním věřícím a celé společnosti. Bez knihoven a přednáškových síní a dalších chybějících předpokladů nebylo také možno pokračovat ve studiu. (...) Tím méně přicházelo v úvahu získávání a výchova řádového dorostu. Celá perspektiva do budoucna byla nejistá.“⁸¹

Přes počáteční obavy pokračovalo i zde „utajované studium“ kleriků, které vedli dominikáni, ale účastnili se jej také kapucíni a premonstráti. Dominikáni tady uskutečnili *exercicie*⁸² a dva kapucínští novokněží zde dokonce měli svou primiční mši.⁸³

4.2.3. Centralizační klášter Osek

Klášter v Oseku u Duchcova byl založen cisterciáky ve 12. století. Od roku 1946 zde začali působit salesiáni. Ti zde měli své teologické učiliště. Do 19. června 1950 bylo do místního kláštera soustředěno 225 řeholníků z různých řádů, především však salesiáni. Řeholníci pracovali na úpravách prostor v klášteře, třídili a zpracovávali nábytek ze zrušených klášterů a zřídili zde dokonce vepřín a slepičárnu. Internovaní byli

---

⁸⁰ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 90-91.

⁸¹ Řehole v českých zemích: Samizdat kolující s titulem 1950-1980. *Studie*. 1985, roč. 27, 100-101, s. 353.

⁸² *Exercicie* neboli duchovní cvičení jsou určitou formou duchovní formace. Nejstarší duchovní cvičení jsou známa z 16. století, kdy je zavedl a prosazoval sv. Ignác z Loyoly. Sám je definuje takto: „Pojmem duchovní cvičení se rozumí každý způsob zpytování svědomí, meditace, kontemplace, ústní a vnitřní modlitby a jiných duchovních úkonů. Neboť jako jsou tělesná cvičení procházet se, pochodovat a běhat, tak se nazývá duchovními cvičeními každý způsob přípravy a disponování duše k tomu, aby se člověk zbavil všech neuspořádaných náklonností a po jejich odstranění aby hledal a našel Boží vůli v uspořádání vlastního života ke spáse duše.“ In: Co jsou to exercicie. [online]. 2011 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: <http://www.exercicie.cz/exercicie.php>.

⁸³ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 91.

nasazování i na práci mimo tábor, např. ve sklárnách, chemičce, na pile a ve stáčírně piva.⁸⁴ Ke zrušení internace oseckých řeholníků došlo v květnu 1953.

Mladí klerici využívali volný čas ke studiu a k přípravě na kněžství. Místní řeholníci také dokázali navázat kontakt se spolubratry na svobodě, díky ochotným civilistům, se kterými pracovali v zaměstnání. Ti pak tajně vynášeli dopisy internovaných. Rovněž se pokoušeli vzájemně si podat zprávy přes klášterní zed'.⁸⁵

Do Oseku sváželi nábytek ze zrušených klášterů a denně se na cirkulárce ničili cenné kusy nábytku. Když přišla na řadu konventní knihovna, jejíž obsah měli řeholníci za úkol naložit do aut, tak si občas některou knihu „ulili“, ale protesty proti ničení neměly smysl.⁸⁶

I zde bylo třeba se zorganizovat a pokračovat v řádném studiu. Poslednímu ročníku salesiánských bohoslovců udělil několik dní před internací biskup Trochta kněžské svěcení a teď už jim zbývalo jen dokončit studium. Byli zde profesori Dr. Novosad a P. Navrátil, což stačilo, aby se dalo zorganizovat studium po práci. Rovněž se tady nacházeli P. František Socha, filozof a jeho asistenti Vik a Vašíček, tudíž mohli studenti prvního ročníku filozofie studovat u nich. Někteří chlapci, kteří se toužili stát salesiány, zde začali *noviciát*.⁸⁷ Salesián P. Med byl jmenován magistrem a klerici Novosad a Pekárek jeho asistenty. Spousta problémů a studijních záležitostí se dalo projednat i při večerních modlitbách v kapli, kam se dozorci báli vejít. Augustiniánský opat Švanda tady dokonce udělil salesiánským bohoslovcům nižší svěcení.⁸⁸

Rovněž františkán Benedikt Holota vzpomínal, že ve volných chvílích se zde připravoval na zkoušku z Nového zákona a Pavlových listů u dr. Škrabala, dominikána a biblisty.⁸⁹

Dále vzpomínal: „*Ráno jsem vylezl na strom a na vedlejší strom vylezl jeden otec petrin. Byli jsme až ve špičkách korun stromů, seděli na větvích a probírali jsme spolu filozofii.*“⁹⁰

Holota dokonce uvedl, že díky tajné korespondenci, jejíž mechanismus neznal, se dopisovalo s provinciálem řádu Kapistránem, který byl internován v Želivě a od

---

⁸⁴ Tamtéž, s. 87.

⁸⁵ Tamtéž, s. 87-88.

⁸⁶ KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky*, s. 97.

⁸⁷ *Noviciát* je příprava čekatelů na skládání slibů nutných pro vstup do řádu. Při noviciátu žijí čekatelé se svým řádem. V tomto období mají možnost zvážít, zda skutečně chtějí do řeholního společenství vstoupit.

⁸⁸ KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky*, s. 97-99.

⁸⁹ HOLOTA, Benedikt. *Nebyl jsem hrdina*, s. 19.

⁹⁰ Tamtéž, s. 26.

něhož dostal spolu s bratrem Salesem *dimisoriálky*⁹¹ ke slavným slibům, které složil 17. června 1951 právě v Oseku.⁹²

4.2.4. *Centralizační klášter Králíky*

Na hoře Matky Boží v Králíkách byl založen v roce 1696 klášter servitů. Toto poutní místo spravovali do dubna 1950 redemptoristé. Nejprve zde byli přivezeni redemptoristé z celé republiky, celkem 224 osob. Kvůli nevyhovujícím podmínkám tady zůstalo pouze 166 řeholníků. Po úpravách kláštera pracovali mniši na poli, v živočišné výrobě, v lese či technických opravách strojů.⁹³ Místní klášter pro internované řeholníky byl zrušen v prosinci 1960 jako poslední v českých zemích.

Příslušníci řeholí také zde pokračovali v „utajovaném studiu“ s mladými spolubratry a v jejich formaci, starší pro ně vedli např. exercicie. To neslo nelibě vedení tábora a odeslalo mladší řeholníky na vojnu k PTP a jiné na převýchovné školení do Hájku.⁹⁴

Fr. Čáp, který soukromě studoval teologii, skládal v roce 1958 „v utajení“ zkoušky z některých teologických disciplín právě v Králíkách u P. Vojtka a P. Šítala.⁹⁵

Vzpomínka františkána Holoty: „*Hovězí dobytek vyváděl na pastvu otec Škrabal, biblista. Chodili jsme k němu potají na zkoušky z Písma svatého a tak jsme pomalu dokončovali studia.*“⁹⁶

4.2.5. *Pracovní tábor Klíčava*

Mladí řeholníci, bohoslovci a kněží, kteří se nechtěli nechat přeškolit, směřovali většinou na stavbu přehrady Klíčava, která měla zásobovat Kladno pitnou vodou. Na stavbě tohoto vodního díla se podílelo asi 150 řeholníků a kněží. Ti zde byli nasazeni na velmi tvrdou práci, kterou stavba přehrady obnášela, a jež skončila v roce 1955. Výhodou byla možnost společného bydlení v barácích asi po dvaceti. Jednotlivá řeholní společenství tak mohla být alespoň v částečné soudržnosti. Po práci využívali internovaní volný čas podle uvážení. Mladí klerici v rámci možností studovali a

---

⁹¹ *Dimissoriales* je kanonický souhlas svého ordináře ke svěcení.

⁹² HOLOTA, Benedikt. *Nebyl jsem hrdina*, s. 31.

⁹³ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 91-92.

⁹⁴ Tamtéž, s. 92.

⁹⁵ Tamtéž, s. 223.

⁹⁶ HOLOTA, Benedikt. *Nebyl jsem hrdina*, s. 19.

připravovali se na kněžské svěcení. Občas je i sem přijeli povzbudit představení a starší spolubratři.⁹⁷

Františkán Holota vzpomínal: „*Po práci jsem na Klíčavě využíval čas studiem. Bylo to kouzelné. Toužil jsem mít Švandovu dogmatiku. Je psaná výbornou latinou. Asi jsem se někde neprozřetelně prořekl, protože z čista jasna jsem dostal od rodičů balíček – a v něm Švandova Dogmatika. (...) Zkoušky se skládaly u profesorů, kteří odešli z fakulty, pokud byli k dosažení, nebo u některého ze starších kněží, kteří studovali v Belgii: u Tita, Vladimíra... Potvrzení o zkouškách, napsané na kousku papíru mám ještě schované. Od doktora Holakovského, redemptoristy, dr. Škrabala a některých našich.*“⁹⁸

Když skončila stavba přehrady na Klíčavě, otevírala se práce na dalším vodním díle v Křimově u Chomutova. Vedení přecházelo na tuto stavbu a zvalo s sebou také řeholníky a kněze, jelikož si jejich práce vážilo. Život se tam dal zorganizovat tak, aby mohli mít řeholníci a kněží společné pobožnosti, sport, ale i studium a pokračování ve formaci. Konala se tady duchovní cvičení a studenti si zde dokonce odbývali povinné letní brigády.⁹⁹

4.2.6. Centralizační klášter Želiv

Želivský klášter založili v 1. polovině 12. století benediktini a po jejich vyhnání se zde usídlili premonstráti, jež zde zřídili sídlo želivské kanonie. Do Želiva byli přiváženi především provinciálové a představení jednotlivých řeholních domů nebo řeholníci označení jako „reakční“. Po dobu pětileté existence tábora jím prošlo přes tři stovky českých a slovenských řeholníků a 130-150 diecézních kněží. Zde také panoval mnohem přísnější režim než v jiných střediscích. Internovaní byli ubytováni v ubikacích po dvaceti až třiceti na jednom pokoji. Často tady probíhaly prohlídky a dozorci zabavovali i náboženskou literaturu. Řeholníci a kněží vedle klášterního hospodářství pracovali např. na státním statku, v rostlinné a živočišné výrobě, v lese, na stavbách a při vykládání vagónů. Od roku 1954 se klášter dostával do finančních potíží, proto politické byro ÚV KSČ rozhodlo o jeho likvidaci.¹⁰⁰

⁹⁷ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 97.

⁹⁸ HOLOTA, Benedikt. *Nebyl jsem hrdina*, s. 46-47.

⁹⁹ KŘÍŽKOVÁ, Marie Růt. *Kniha víry, naděje a lásky*, s. 112.

¹⁰⁰ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 98-102.

Styk s veřejností byl velmi střežen, stejně jako korespondence.¹⁰¹ Diecézní kněží měli dokonce přísný zákaz stýkat se s řeholníky, a tak se zde komunikovalo převážně písemně. Pavel Zíbal vzpomínal: „*Jakékoliv mluvení nebo jen znamení bylo zle stíháno.(...) Měli jsme i společnou vývařovnu. Na stoly nám nosili za velkého silencia řeholníci. A toto silencium se nezachovávalo při jídle asi ani v nepřísnějších kláštorech, zde ano. Dr. Tobola, františkán, jen mrkl očima, a když chtěl něco vzkázat, napsal to na papír, položil na talíř, který roznášel na stoly, opačně sbíral s talíři motáky, které jsme psali my.*“¹⁰²

I zde dokázali řeholníci využít přítomnosti řádové elity. Ať to byli profesori teologie nebo filozofie, konali po pokojích přednášky pro mladé.¹⁰³

U snadné práce se dalo mluvit, zpívat i modlit. Dokonce se poslouchal i zahraniční rozhlas, především relace „*Volá Londýn*“, u každého dozorce to však nešlo.¹⁰⁴

Pavel Zíbal také nezapomněl připomenout prospěšnost želivské internace, týkající se alespoň společného života a studia za zdmi kláštera: „*Ovšem Želiv byl jinak požehnáním. Přednášky profesorů, debaty prospěšné pro všechny diecéze, pro budoucí doby. Velmi žhavé debaty byly o novém společenském zpěvníku. (...) Byly i pastorační přednášky. Vynikal starý jezuita Jan Vraštil. O církevním právu přednášel a „kazusy“ řešil odborně Standa Zeman.*“¹⁰⁵

Dalším velikánem želivské internace byl P. František Kohlíček, jemuž přezdívali Bambino a který studoval v Římě. Každé ráno dával *punkta*¹⁰⁶ k rozjímání.¹⁰⁷

Karel Otčenášek uvedl, že Antonín Šuránek měl povolenou Bibli a komentoval do sešitů Starý zákon, ostatní se z těch textů mohli modlit breviář. Rovněž se zmínil, že biskup František Tomášek mohl ve volných chvílích pracovat na svých rukopisech katechismů.¹⁰⁸

---

¹⁰¹ Tamtéž, s. 99.

¹⁰² ZÍBAL, Pavel. *Šéfe, znáte Želiv?*, s. 63-64.

¹⁰³ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 99.

¹⁰⁴ ZÍBAL, Pavel. *Šéfe, znáte Želiv?*, s. 72-73.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 103.

¹⁰⁶ *Punkta* jsou náměty nebo body k rozjímání.

¹⁰⁷ ZÍBAL, Pavel. *Šéfe, znáte Želiv?*, s. 55.

¹⁰⁸ SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad: rozhovory s arcibiskupem Karlem Otčenáškem a jeho přáteli*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 87. Rozhovory (Vyšehrad).

4.2.7. *Přeškolovací střediska v Hájku a České Kamenici*

Jelikož se v řeholních komunitách čile udržovala řádová jednota a pokračoval v nich ve skrytosti řádový život a to i přes neutuchající snahu komunistického režimu tuto jednotu rozbít jednou provždy, přistoupil SÚC k nové taktice. Tou bylo oddělení starších řeholníků od mladších, které rozeslali pracovat na různá místa a asi sto noviců pak převezli do františkánského kláštera do Hájku na dvouměsíční politické školení. Účelem tohoto kurzu bylo docílit vystoupení řeholníků z řádů, popřípadě jejich vstupu do semináře v Litoměřicích.¹⁰⁹

Zde to měli řeholníci a diecézní kněží o něco snazší, jelikož přeškolovací středisko v Hájku, na rozdíl od želivské internace, nebylo pod komandem Státní bezpečnosti, nýbrž pod velením SÚC. Místní režim tady byl mnohem uvolněnější.¹¹⁰

Přijel dokonce církevní referent Dolek z Prahy a sliboval chlapcům, že snadno udělají maturitu, a další výhody. U chlapců ale nepochodil. I proto byla většina z nich odvezena na stavbu přehrady na Klíčavě.¹¹¹

Do Hájku byli rovněž přiváženi diecézní kněží z Želiva. Ti zde mohli denně bez zábran celebrovat, a to dokonce i v ornátech. Změna nastala také v dodávání balíků z domova a mohli sem jezdit i návštěvy.¹¹² Režim chtěl být s řeholníky a kněžími zadobře. Tím si nejspíš komunisté slibovali, že je získají na svou stranu. Tahle primitivní představa však byla komunistickým snahám spíše ke škodě podobně jako pokusy o jejich přeškolení.

Díky naivní benevolenci režimu zde kvetl „bohatý“ společenský život řeholníků i diecézních kněží, nemalé zastoupení tady mělo studium. *„O úroveň a hloubku společenského života se starali vynikající spolubratři. Bambino míval po každé večerní modlitbě čtení z Písma svatého s výkladem. Byl velký biblista z římského biblického ústavu. Znal několik orientálních jazyků. Dr. Augustin Malý měl skvělá punkta k rozjímání, Dr. Paulů moudré sociologické úvahy. Dr. Patka mluvil o zkušenostech z duchovní správy. Exercicie vedl P. Čeněk John S.J., Dr. Paulů, Dr. Aug. Malý, pozdější spirituál v Českých Budějovicích. Týdenní zpovídání, denní celebrování, v neděli i společný breviář. Zkrátka nový typ řehole. Díky Bohu za ni.“*¹¹³

¹⁰⁹ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 95-96.

¹¹⁰ ZÍBAL, Pavel. *Šéfe, znáte Želiv?*, s. 112.

¹¹¹ KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Knihy víry, naděje a lásky*, s. 102.

¹¹² ZÍBAL, Pavel. *Šéfe, znáte Želiv?*, s. 115.

¹¹³ Tamtéž, s. 140.

V České Kamenici, bývalém klášteře těšitelů, byli pod nátlakem a sliby nuceni mladší řeholníci ke vstupu do duchovní správy na místa, která se uvolnila po odsouzených diecézních kněžích. Představení některých řádů a kongregací tuto možnost rázně odmítli. Přesto se však našli jednotlivci, kteří tlaku podlehlí a na uvolněné fary nastoupili.¹¹⁴ Otázkou zůstává, co na tenhle počín říkalo jejich svědomí.

4.2.8. Soustřed'ovací klášter v Podolínci - Slovensko

Když se z politických důvodů zrušily soustřed'ovací kláštery v Jasově a Šaštíne, bylo z obou středisek v noci z 24. na 25. dubna 1950 převezeno 399 řeholníků do kláštera v Podolínci, který byl dostavěn piaristy roku 1642. Z něj se stal soustřed'ovací tábor s téměř 600 vězni.¹¹⁵

Se sloužením pobožností byl problém, protože ji mohl oficiálně sloužit jen jeden kněz k tomu určený, ostatní mohli přistoupit pouze ke svatému přijímání. A tak ti odvážnější kněží sloužili mši svatou tajně na ubikaci.¹¹⁶

Dále podal Pavol Hnilica vcelku podrobný popis průběhu studia odehrávajícího se za zdmi kláštera v Podolínci: „Práci si rozdělili tak, aby mladí bohoslovci v menších skupinkách mohli studovat teologii a doplňovat si vedomosti diskuzemi anebo přednáškami svých profesorů. (...) Bohoslovci se snažili využít každou volnou chvíli ke studiu. V tomto ohledu fungoval podolínský klášter jako velký seminář.(...) Vedomosti získávali nejčastěji tak, že vedle svých profesorů pracovali, nebo se s nimi procházeli a pritom poslouchali jejich výklad. Takové přednášky, zbavené všech nepodstatných okras, odboček a slov, si s neobyčejnou silou a jasností nacházely trvalé místo v mysli a srdcích mladých posluchačů. (...) Učebních pomůcek bylo málo, ale studenti si navzájem ochotně pomáhali. Jednotlivé řehole se mezi sebou sblížily. Po intenzivním studiu následovaly zkoušky a takto – alespoň pro studenty – čas strávený v táboře byl, hádám, ještě plodnější než na svobodě. Netřeba také připomínat, že tato činnost byla spojená se značnými těžkostmi. Zachovávali však naději, že jednou přijde čas, kdy se dostanou na svobodu a nabyté vedomosti jim umožní, aby mohli být vysvěcení na kněze.“¹¹⁷

---

¹¹⁴ VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce*, s. 96.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 538.

¹¹⁶ HNILICA, Ján a František VNUK. *Pavol Hnilica biskup umlčanej Cirkvi I. časť. 1921-1951*. Trnava: Dobrá kniha, 1992., s. 110.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 114-116.

Náboženská literatura, která byla pašována do tábora, se ukrývala například v záhonech na zahradě. Povoleno bylo Písmo svaté a například učebnice morálky od Noldina byla roztrhaná na jednotlivé listy, protože to byl jediný exemplář v táboře, ze kterého všichni studovali.¹¹⁸

Většina studentů, kteří dokončili studia v Podolínci, dostali od svých profesorů potvrzení o vykonaných zkouškách a od svých představených dimissoriales, se kterými mohli žádat biskupa o vysvěcení.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Tamtéž, s. 117-118.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 120.

5. STUDIUM VE VĚZENÍ

Kde je církev, je i teologie. A jelikož byla církev prostřednictvím duchovní elity a laiků přítomná i ve věznicích, čile zde probíhalo teologické studium a to nejen za účelem přípravy na kněžství, ale i jako postgraduální kurs teologie.¹²⁰ Ta samozřejmě nebyla jedinou studovanou disciplínou, ve vězení se vyučovaly, přednášely a studovaly i jiné vědy.

Je třeba si uvědomit, že padesátá léta strávila za mřížemi většina z těch, kdo se podíleli na náboženském životě. Tito vzdělaní lidé, většinou teologové, kněží, učitelé teologických fakult a učilišť, pořádali ve vězení vzdělávací kurzy.¹²¹ Ty se skládaly z přednášek, diskusí mezi přítomnými vězni a dokonce se vydával i vězeňský tisk.

Nejvíce dokladů o tomto „utajovaném“ vězeňském vzdělávání máme z vyprávění politických vězňů, kteří byli uvězněni v padesátých letech a to především na Mírově, Valdicích, Jáchymově a Leopoldově. K jistému usnadnění pro provozování tohoto studia ve věznicích vedl fakt, že existovala „kněžská“ oddělení, kde byli umístěni biskupové, opatové, kněží a řeholníci, tedy největší duchovní kapacity té doby. Mezi ně se mnohdy podařilo proniknout i věřícím laikům.¹²²

Tím, že byli duchovní pohromadě, mohli si ležacos sdělovat, sloužit mše svaté, vytvářet homilie pro laiky, které se dále šířily, a také studovat. Samozřejmě i v izolaci se všichni museli věnovat pracovním povinnostem. Jistou dobu však pracovali společně s ostatními vězni a mohli se tak obohacovat o vědění i z jiných než teologických oborů. Zároveň jim tahle skutečnost umožnila na ostatní vězně duchovně působit a předávat jim posilu. Vše samozřejmě muselo probíhat v utajení. Za veškeré provinění nastávaly tvrdé tresty *korekce*¹²³.

V padesátých letech pobývala ve věznicích elita českého náboženského myšlení. Z mnohých to byli například Oto Mádr, Josef Zvěřin, Adolf Kajpr, Antonín Mandl, Jan B. Bárta, Václav Razík, Bohuslav Burian, Dominik Pecka a samozřejmě Felix Maria Davídek, který mezi vězni vynikal svou agilností a neutuchající invencí.

---

¹²⁰ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu*, s. 54.

¹²¹ Tamtéž, s. 54.

¹²² Tamtéž, s. 54.

¹²³ *Korekce*, neboli vězení ve vězení, byla betonová místnost, kde se netopilo a kam byli posíláni nejzatvrzelejší odpůrci dozorců, či vězni, kteří nesplnili pracovní normy anebo se jinak provinili. V korekci byl jen minimální přísun jídla a vězněný se v ní mnohdy nemohl ani postavit. Do korekce bylo umísťováno i několik vězňů najednou, z počátku i na 30 dnů. Někdy uvěznění nedostali ani příkrývku a museli spát se na betonové podlaze. Pokud zapršelo, mohlo na ní být i několik centimetrů vody.

V dalších řádcích této práce bych rád představil průběh „utajovaného“ vězeňského studia na pamětech mnohých odvážných a vzdělaných kněží i laiků, kteří brali studium ať už jako prostředek k udržení si zdravého rozumu, rozšíření si znalostí z teologie a jiných oborů, nebo jako přípravu pro případné kněžské svěcení. Zde se také vytvořili zárodky studijní literatury, ze které mnozí čerpali při svém dalším skrytém působení.

Opět je velmi obtížné podat ucelený obraz tohoto vzdělávání, jelikož jsem odkázán pouze na vzpomínky vězňů, které nejsou mnohdy konkrétní, a také přesně časově zařaditelné. Míra konkrétností jde ruku v ruce s množstvím dochovaných údajů a pamětí jednotlivých politických vězňů v jednotlivých věznicích. Avšak i přes tento handicap se dá utvořit v celku ucelený obraz „muklovského studia“. Rozhodně však nelze všechny výpovědi a skutečnosti tohoto vězeňského vzdělávání pokládat za bezpodmínečný fakt, jelikož paměť vězňů se po letech může v lecčems rozcházet. Tím však nechci snižovat věrohodnost jejich vzpomínek a už vůbec ne odvalu s jakou ke svému nelehkému údělu přistupovali a museli přistupovat.

5.1. Jáchymovsko - tábor L a Pankrác

O strašných podmínkách v jáchymovském táboře L, nalézající se blízko Vykmánova, podal nejvíce informací P. Ondok: *„Vězňové museli pracovat za nelidských podmínek bez jakékoliv ochrany před intenzivním zářením v prostředí, kde se veškerá ruda koncentrovala. Proto byl také tento lág oficiálně pokládán za trestní tábor, kam byli transportováni muklové za trest, například po svém pokusu o útěk nebo z jiného důvodu v rámci záměrných represí. Vězeňský režim byl daleko přísnější a tvrdší než na všech ostatních lágrech.(...). Trestní režim tábora znamenal důmyslný a tvrdý systém šikanování, jehož jediným účelem bylo znepříjemnit život vězňům v táboře. Tak například nebyl téměř žádný volný čas na odpočinek. Při trojsměnném provozu bylo v době, kdy mukl¹²⁴ nebyl „na šichtě“, tzv. povinné zaměstnání, které spočívalo v nesmyslných činnostech, jako například v přemísťování plechových barelů z jedné hromady na druhou.“*¹²⁵

---

¹²⁴ Mukl jsou počáteční písmena ze slovního spojení „muž určený k likvidaci“. Toto označení náleželo uvězněným politickým vězňům v době komunismu. Státní moc předpokládala, že už se nikdy nedostanou na svobodu a ve vězení také zemřou.

¹²⁵ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 38. *Historia ecclesiastica*, sv. č. 13.

Ze šestnácti pracovních táborů se do jáchymovského „Elka“ svázela smolka, která se zde mlela, barelovala a posílala do Sovětského svazu. Umístěno zde bylo asi 140 kněží.¹²⁶

Spolu s Bártou a Ondokem tady byl vězněn například P. Zvěřina, Holub a Tomek. I v tomto nelidském prostředí se pro duchovní našly chvíle ke kněžským úkonům jako byly modlitby, liturgie a také studium. Všechny tyto akce byly samozřejmě nedovolené a musely se dít skrytě.¹²⁷

P. Ondok vykonával práci „boxaře“ v tzv. „věži smrti“¹²⁸, kde pracoval spolu s jezuitským bohoslovcem Pilíkem a dalšími dvěma laiky. Pro tuto namáhavou činnost se rozhodl z důvodu osvobození „boxařů“ od povinného zaměstnání.¹²⁹ Hlavním motivem vedoucím k těmto úlevám byl fakt, že práce těchto vězňů byla velmi fyzicky náročná. Ondok tudíž mohl využívat volný čas ke studiu.“

I Zvěřina se nechal najmout k partě, která nakládala barely, aby nemusel chodit do povinného zaměstnání a mohl se tak věnovat studiu a vytvářet svou vědeckou práci.

*„Do této party jsem se dal, abych mohl psát, a tak jsem začal velmi horlivě psát svou teorii o uměleckém díle jako znaku a teologii umění a něco se mi podařilo díky jednomu velmi dobrému civilnímu zaměstnanci propašovat ven. Z těchto poznámek jsem pak těžil, když jsem psal sémantickou studii Výtvarné dílo jako znak, takže základy knihy byly položeny už tam v těch volných chvílích.“*¹³⁰

P. Ondok si dokonce dokázal opatřit německou knihu *Grundfragen der Philosophie* (Základní otázky filozofie) katolického filozofa A. Brunnera. To byl základní materiál pro jejich filozofické vzdělávání. Tuto knihu pak překládal při práci v době střídání se svými kolegy „boxaři“.¹³¹

S nejbližším vězeňským přítelem teologem Zvěřinou, jenž měl rozsáhlé nejen humanitní vzdělání, ale ovládal i kunsthistorii a filozofii umění, vedl Ondok časté diskuse, při kterých obdivoval především pohotovost, věcnost a preciznost, s jakou

¹²⁶ DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Barty*. Vyd. 1. Praha: Řád, 1991, s. 21. Rozhovory (Vyšehrad).

¹²⁷ Tamtéž, s. 39.

¹²⁸ V tzv. *VĚŽI SMRTI* se nacházela "linka konečné úpravy uranové rudy". Uvnitř hranolové věže z cihel se zpracovával vysoce radioaktivní smolinec. Komunističtí vězni kvůli nedostatku financí manipulovali s uranovou rudou bez jakýchkoliv ochranných pomůcek. Vězni měli i po celé týdny jedno univerzální oblečení, ve kterém jedli, spali a samozřejmě také pracovali.

¹²⁹ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 43.

¹³⁰ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení: rozhovory s Josefem Zvěřinou*. Praha: Zvon, 1995, 159 p. Memoria (Prague, Czech Republic), zv. č. 1.

¹³¹ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 44.

Zvěřina své názory formuloval.¹³² S ním pak vedl polemiky i bývalý zástupce v OSN pan Hajdů.¹³³

Studijních podkladů a knih v táboře samozřejmě mnoho nebylo, ale podařilo se čas od času sehnat nějaký časopis. Vědomosti nebo novinky z něho získané se okamžitě sdělovaly dál. Později si mohli „muklové“ některé z časopisů, které u nás byly tehdy vydávány, objednat. Proto si každý objednal tiskovinu podle svého zájmu, podstatné a přínosné věci zatrhl a poslal ji dalšímu. Zvěřina odebíral „*Umění*“, které však chodilo velmi nepravidelně, a proto si přibral ještě „*Dějiny a současnost*“.¹³⁴ Alespoň tyhle maličkosti přispívaly k rozšiřování si znalostí a povědomí z mnoha oborů. Věznění tak měli i přes svou izolaci od okolního světa „docela“ dobrý přehled.

O studiu na *Pankráci*¹³⁵ se vyjádřil Jan Konzal a to především v souvislosti s básníkem Václavem Renčem, který pracoval v tamním překladatelském středisku. Tam se Renč dostával k časopisům a překládal i anglickou romantickou poezii. Právě díky němu a ostatním „muklům“ objevil Konzal poezii, které nikdy nevěnoval zvláštní pozornost. Jelikož měli vězni možnost trávit spolu večery, využívali je pro přednášení o poezii, architektuře a jazycích.¹³⁶ Větší „utajované studium“ teologie zde neprobíhalo, jelikož Jan Konzal byl v té době jediný římskokatolický kněz, kterého státní moc na Pankráci věznila. Ten však alespoň duchovně působil na své spoluvězně a předával jim „tělo Páně“. Hostie mu tajně nosila jeho maminka.¹³⁷

5.2. Valdice

Další nechtěný stánek pro politické vězně ležel v Královéhradeckém kraji a nazýval se Valdice. Tato věznice byla zřízená v bývalém kartuziánském klášteře, a proto ji „muklové“ často nazývali Kartouzy. Existovala zde sklárna, kde se pracovalo na dvousměnný provoz. Navlékaly se zde například mohamedánské růžence, avšak především se opracovávaly lustróvé ověšky. Ty se musely brousit do požadované

---

¹³² Tamtéž, s. 47-48.

¹³³ Tamtéž, s. 66.

¹³⁴ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KRÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 67.

¹³⁵ Na *Pankráci* byli v padesátých letech zavření lidé, kteří uměli projektovat. Ti dělali v projekčních kancelářích, kde pracoval i Jan Konzal. Zdejší vězni dokonce dostávali plat 280 korun za měsíc. Zároveň s projekčním střediskem tady fungovalo i středisko překladatelské. In: KONZAL, Jan. *Zpověď tajemného biskupa: rozhovor*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, s. 20. Rozhovory (Portál).

¹³⁶ KONZAL, Jan. *Zpověď tajemného biskupa*, s. 20-21.

¹³⁷ ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Jan Konzal (1935)*. 2008. Parafráze komentáře z videozáznamu.

podoby a vězni, kteří tuto činnost vykonávali, měli často rozedřené konečky prstů, což bylo velmi bolestivé.¹³⁸

Mons. Josef Veselý vnímal Valdice jako svou duchovní univerzitu, protože se tu setkával s tehdejší teologickou elitou, např. ThDr. Josefem Zvěřinou, ThDr. Otou Mádrem, františkánem Janem Bártou, ThDr. Karlem Otčenáškem, ThDr. Antonínem Mandlem, Františkem Šilhanem, biskupem Korcem, petrinem Ondokem a dalšími. Dodal: *„Nebylo téměř vycházky, abych se nechytíl nějakého kněze – odborníka, který mi pak přednášel. Někdy jsem přibral i bohoslovce Antonína Hýžu. Přednášel nám hlavně Dr. Zvěřina, P. Mandl, slováci P. Hanus nebo jezuita Dieška. Velmi jsem se sblížil i s našimi jezuity, např. s P. Sukopem a P. Vojtkem. Chodící encyklopedie byl P. Ivan Mastiliak. Na vycházkách po vězeňském dvoře se začalo realizovat moje teologické studium. Po celách kolovaly teologické přednášky a texty psané na cigaretový papírek, takže jsem čerpal i z těchto materiálů. (...) Třeba Vladimír Neuwirth nebo Dr. Zvěřina tajně psali po papírcích, které pak ukrývali a pašovali ven. Já nosil své pocity v sobě a uchovával jsem si své verše v hlavě. Když mě pak pustili z kriminálu, během dvouměsíční nemocenské jsem to všechno ze sebe vychrlil a napsal na papír. Ve vězení jsem si psal jen poznámky, třeba z přednášek některých kněží. V kriminále bylo velmi cenné to, co uměl člověk nazpaměť. Tak jsem se například naučil od otce Petra Ondoka celé pašije. (...) Návštěva mohla leccos přinést nebo propašovat ven. Tak například Vladimíru Neuwirthovi přinesli jeho blízcí v koláčcích zapečené svitky s encyklikou *Pacem in terris*“*¹³⁹.¹⁴⁰

Do Valdic se dostala i početná skupina salesiánů. Všichni byli umístěni na tzv. „Vatikánskou směnu“¹⁴¹. Tam nabídl P. Tinka svému spoluvězni Topinkovi možnost studovat teologii a také složit věčné sliby nutné pro vstup do salesiánského řádu. Topinka si dokončil studium filozofie a pokračoval s morálkou, dogmatikou a Úvodem

¹³⁸ KRÁTKÝ, Stanislav. *K plnosti*, s. 56.

¹³⁹ *Pacem in terris* je encyklika papeže Jana XXIII. vydaná dne 11. dubna 1963. Je to tzv. „mírová encyklika“. Zabývá se vztahy mezi lidmi, tehdejší politickou situací a zdůrazňuje dodržování lidských práv. Neplést si s kolaborujícím uskupením tzv. Sdružením katolických duchovních *Pacem in terris* (SKD-PIT).

¹⁴⁰ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 350-351. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství).

¹⁴¹ *Vatikánská* proto, jelikož se na této cele nacházelo ze stovek vězňů asi sedmdesát kněží. Vatikánská směna byla od ostatních izolovaná, aby duchovní „nekazili“ ostatní vězně náboženstvím. In: KRÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky*, s. 118.

do Písma. Tohle vzdělávání probíhalo povětšinou tak, že student chodil při vycházkách za svým profesorem, který mu svůj obor vykládal z paměti.¹⁴²

Mons. Josef Valerián se zde učil od salesiána Mrtvého italštinu a poslouchal i teologické přednášky starších kněží. Rád vzpomíná na Josefa Veselého a další tři evangelické pastory, se kterými si moc rozuměli.¹⁴³ Tuto ekumenickou toleranci vyzdvihuje i Stanislav Krátký, který navazoval kontakty s evangelíky, adventisty a řeckokatolíky, protože se od nich mohl leccemu přiučit. Například od Ivana Čakana, se snažil co nejvíce zasvětit do východní liturgie, jelikož ji Čakan znal celou nazpaměť. Výborné vztahy navázal P. Krátký i s církevním historikem Jaroslavem Kadlecem, s nímž našel mnoho společných témat.¹⁴⁴ Františkán Bárta zase často pracoval s biskupem Karlem Otčenáškem. Spolu pak plánovali budoucnost církve, až padne komunismus.¹⁴⁵

Nejlépe se daly přednášky skloubit s prací, třeba s výrobou mohamedánských růženců, a to zejména díky skvělým organizačním schopnostem Dr. Mádra, který vzdělávání „muklů“ zastřešoval. Sám četl noviny a časopisy, které se daly ve zdejším kriminálu sehnat, a hodnotné články v nich zatrhával. Ty se pak předávaly dál.¹⁴⁶

Vězňové ve Valdicích dostávali i četbu, ale knihy to byly většinou bezvýznamné, propagační. Tato literatura a tiskoviny se většinou četly po práci, když byli vězni zamčeni na celách. Veškeré náboženské texty byly přísně zakázány a jakýkoliv znak připomínající kněžství, nesměl existovat.¹⁴⁷

Velký podíl na kvalitních přednáškách realizovaných při práci nebo na vycházkách měl Dr. Zvěřina. Dokonce si „muklové“ podle svého přednášejícího přezdívali „Zvěřinec“. P. Jan Zemánek vzpomínal: *„To byla radost poslouchat jeho teologické přednášky. Měl jsem to štěstí a zamluvil si u něj několik vycházek, kdy mi přednášel a vysvětloval teologické otázky. Byl to krásný člověk, hloubavý a stále přívětivý a vyrovnaný.“*¹⁴⁸

Mnohdy mohli kněží působit i na vězně s kriminálními delikty, rozebírat s nimi život, víru a učit je cizím jazykům. V katechezi byl nejhrolivější františkán Bárta, který se věnoval mladým spoluvězňům a spoustu z nich obrátil na víru.¹⁴⁹ Bárta byl osobnost

---

¹⁴² Tamtéž, s. 118-119.

¹⁴³ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 327-329.

¹⁴⁴ KRÁTKÝ, Stanislav. *K plnosti*, s. 56-57.

¹⁴⁵ DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Bárty*, s. 24.

¹⁴⁶ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 119.

¹⁴⁷ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. 3., opr. a dopl. vyd. Praha: Torst, 1997, s. 222.

¹⁴⁸ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 389.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 389.

s neutuchající fyzickou i duševní energií, ale při diskuzích často reagoval cholericky a impulzivně, proto mu říkali „sršatec“.¹⁵⁰

Aby se daly vést debaty, polemiky, přednášková činnost, katecheze a ještě se stíhala plnit pracovní norma, musely se v „kněžských“ skupinách utvořit tzv. kombajny, kde byl vyrovnaný poměr úspěšných brusičů i brusičů „analfabetů“.¹⁵¹ Ti úspěšnější tak pomáhali těm slabším plnit normy. Méně výkonní pracovníci však byli většinou velmi vzdělaní pánové, kteří ty výkonnější na oplátku hodnotně vzdělávali. Nebylo to však vždy pravidlem.

Mnoho dobrého pro své spolubratry a ostatní vězně ve Valdicích vykonal i Antonín Mandl. Především Ondok s ním vedl dlouhé a plodné rozhovory.

Podobně jako Platónovou i Mandlovou oblíbenou literární formou byl dialog, který využíval pro vyjádření svých literárních názorů. První dialog, který se nezachoval, jelikož vnikl ve vězení, nesl název „*Hodina předjitřní*“. Byl to rozhovor tří vězňů Sidracha, Misacha a Abednega, kteří se zprotivili rozkazu svého vládce Nabuchodonozora a odmítli se klanět Baalu, za to měli být vhozeni do ohnivé pece.¹⁵²

Zde je vidět pozoruhodná paralela s tehdejší církví, která byla utlačována komunistickou mocí, avšak nechtěla podlehnout a všemi možnými prostředky bojovala.

Svůj podíl na pořádání přednášek a kvalitě studia měl i Felix Davídek, který byl nejen ve Valdicích neobyčejně činný. Svůj pohled na něj podal P. Ondok: „*Dovedl neuvěřitelně snadno přesvědčovat druhé a získávat je pro svou vizi. Ve valdickém vězení na címrě 7 začaly probíhat individuální kurzy a přednášky v rámci jeho katolické univerzity, které obvykle konal on sám. I já jsem byl jedním z jeho frekventantů. Dával mi kurz obecné biologie a jejich implikací užitečných pro filozofické a teologické reflexe.*“¹⁵³

Jelikož ke studiu a obohacování se patří nejenom občerstvování svého mozku, ale i své duše, byla nejen pro kněze velmi potřebná mše svatá, která se sloužila za těžkých vězeňských podmínek i s vědomím toho, že za přistižení následovaly tvrdé tresty. Nutno dodat, že v padesátých letech ještě nebyla povolena koncelebrace, a proto sloužili kněží mši svatou jednotlivě. Velmi pěkně vystihl přípravu na takovou „muklovskou“ bohoslužbu, konanou ve valdickém vězení Anastáz Opasek: „*Pokoušeli jsme se o bohoslužbu, o mši. (...) Bylo třeba získat víno, ale na celách žádný alkohol být*

¹⁵⁰ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 116.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 107-108; srov. KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky*, s. 118.

¹⁵² Tamtéž, s. 111.

¹⁵³ Tamtéž, s. 113-114.

nesměl. (...) Víno bylo v hrozinkách. Hrozinky se získaly, mohly přijít někomu i v balíčku, který byl dovolen. Tyto hrozinky se namočily do vody – to byl pokus získat víno. Přechovávalo se to jako lék v tubě od aspirinu. Hostie, které mohou být a u východní církve jsou z nekvašeného chleba, se vyráběly z buchet, které jsme dostávali vždycky v sobotu nebo v neděli na večeři. “¹⁵⁴

5.3. Mírov

Na Mírově, bývalém hradu, který na konci 14. století sloužil jako vězení pro nezdravné biskupské služebníky, probíhalo hlavně díky Dr. Oto Mádrovi a Felixovi Davidkovi propracované „muklovské“ studium teologie a jiných věd. Oba se stali hlavními pilíři „mírovské univerzity“, s jejímž průběhem jim pomáhali hlavně vzdělání kněží, jenž takto pokračovali v intelektuální činnosti započaté již na svobodě. Vzdělávání poskytovali bohoslovcům, kněžím i zájemcům z řad laiků z mnoha oborů. Mimo přednášky a jiné formy vzdělávání přinášeli kněží i duchovní péči.

Také zde na Mírově se sešel opravdový výkvět tehdejší církve, biskupové, představení řádů, teologové, vzdělání kněží. Tito pak byli separováni na „kněžská“ oddělení, aby nemohli „negativně“ působit na ostatní laiky. Specialitou těchto oddělení bylo i sloužení mší.

Velmi ucelený pohled na „utajované studium“ realizované na Mírově nám podal historik Václav Vaško: „Otovou a Davidkovou zásluhou jsem pokračoval ve studiu započatém v Leopoldově, trvalo čtyři roky. Dostalo systém a bylo kontrolováno řádnými zkouškami, poznámky z přednášek jsem si zapisoval drobným písmem na cigaretovém nebo na toaletním papíře. Filozofické disciplíny mi přednášel Rudolf Vašíček, dogmatiku a asketiku Reginald Dacík, církevní dějiny Josef Hájek, církevní umění slovenský jezuita Valerij Zavarský a pojednání z morální teologie sepsal Oto Mádr. Profesor Hájek vytvořil pro mě a pro další zájemce přehled církevních dějin. Studii o existencialismu vypracoval Felix Davídek, jenž o sobě tvrdil, že kdyby nebyl knězem, byl by existencionalistou. Studii o soudobé české hudbě nám potom poslal ze sousedního oddělení Mojmír Vaněk.“¹⁵⁵

Opět se diskutovalo a přednášelo, a to hlavně při práci. „Můj“ pracovní stůl byl asi nejživější z celého oddělení. Seděli za ním Mádr, Davídek, františkán Bárta, Jindra

¹⁵⁴ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 222-223.

¹⁵⁵ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis*. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 250.

*Jenáček z brněnské diecéze, petrin Martin Vích a další. Zde se přednášelo, diskutovalo a nádherně přelo.*¹⁵⁶

V těchto mnoha diskusních programech, které si duchovní organizovali, vynikal svou odborností Josef Zvěřina. Ten především referoval o výsledcích svého filozofického přemýšlení o podstatě umění a opíral se v něm hlavně o koncepce a pojmosloví tomistické filozofie. Přednášel také o křesťanské archeologii, o vývoji a dějinách chrámové architektury. Jeho přednášky byly odborné a velice podrobné.¹⁵⁷

František Pevný se zmínil, že P. Ferda vyučoval zpěv a P. Basil Pouchlý angličtinu. Všechno se však studenti museli učit z paměti.¹⁵⁸

Zajímavé teologické diskuze se vedli i se členy Církve československé.¹⁵⁹ Významnou až svatou osobou, a to především pro svou dobrosrdečnou povahu, byl redemptorista a *birituál*¹⁶⁰ Ján Mastiliak, který přednášel například o ekumenizmu, který politicky zpitomělí komunisté chápali jako sjednocení všech křesťanů proti nim.¹⁶¹

Ján Mastiliak pobýval na cele pro vězně s tuberkulózou s jedním právníkem, jenž měl zálibu v jazycích, a tak jej učil nějaký čas maďarsky. Mastiliak vzpomínal: *„Tehdy jsme už měli na celách knihy na čtení a na studium. Byla tam i učebnice ruštiny pro Čechy středního rozsahu. Vzali jsme to za základ našich hodin maďarštiny. Na místo do ruštiny jsme překládali do maďarštiny z češtiny. Učebnice obsahovala asi 3500 slov. Za tři měsíce pravidelné práce jsme ji probrali celou. Jen 500 posledních slov jsem se už nenaučil, neboť jsem o ni přišel při vězeňské prohlídce („filcunku“). Po probuzení, když se začalo v cele hovořit, my jsme už mluvili maďarsky a někteří spoluvězni na nás už nadávali, že jsme „Maďaróni“.*¹⁶²

Na Mírově vznikaly studijní podklady pro všechny studenty, kteří měli zájem o vzdělávání. Z těch se mohli adepti dále učit a nabývat nové vědomosti. Tyto materiály, na svobodě bychom je mohly označit jako skripta, se pak mezi zájemci dále rozšiřovaly. S pravidelností zde vycházel také *„Katolický týdeník“*¹⁶³ o jehož vydávání a obsah se staral Dr. Mádr. Týdeník vznikl na žádost „laického“ oddělení a po Mádrovi v jeho vydávání pokračoval Jindřich Jenáček a Jan Bárta. Vycházel v nákladu devíti výtisků,

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 250.

¹⁵⁷ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 49.

¹⁵⁸ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 277-278.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 277-278.

¹⁶⁰ *Birituál* je kněz, který může vysluhovat mši svatou podle římského i byzantsko - slovanského obřadu.

¹⁶¹ SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad*, s. 100.

¹⁶² MASTILIAK, Ján. HRŠŤ SPOMIENOK (na roky 1950-1965). In: *Misionár* [online]. 1985 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://www.redemptoristi.nfo.sk/misionar/mastiliak.php>.

¹⁶³ Tento oběžník neměl žádný název, „*Katolický týdeník*“ mu však říkali mnozí vězni.

pro každé oddělení a nemocnici jeden, a opisovala jej celá dílna pod vedením Martina Vícha.¹⁶⁴

Na vydávání „*Katolického týdeníku*“ vzpomínal Dr. Mádr: „*Čtení liturgická, k tomu nějaké slovíčko, k tomu nějaké zprávy třeba ze světa co jsme se dozvěděli. Třeba jsme se dočetli nějakou nepravost ze světa, tak jsme ji tady napravili a vysvětlili, jak to je doopravdy, a chodilo to tak čtyři roky. My jsme to pak několikrát rozmnožovali, vycházelo to asi v devíti výtiscích ten náš časopis. Byl malý, aby se dal schovat v ruce, popřípadě polknout.*“¹⁶⁵

Svůj časopis zde vydával i Václav Vaško a to v objemu dvou kusů. Psal jej sám a nesl název „*občasník Sovietica*“. Byly to komentáře z projevů a článků ze „*Sovětské Pravdy*“ a ze „*Světa sovětů*“. Vydávání těchto občasníků bylo umožněno tím, že si vězni mohli předplácet noviny a časopisy, a tak sledovali co se děje v jednotlivých vědeckých disciplínách, politice anebo kultuře. Tehdy se na tyto tiskoviny skládalo celé oddělení.¹⁶⁶ Dr. Hájek, profesor církevních dějin, dokonce pro vězně zhotovil liturgický kalendář, aby všichni věděli, který světec má svátek.¹⁶⁷

Mádr, Davídek, Bárta a básník Jenáček se podíleli na tvorbě a vydávání „*samizdatů*“¹⁶⁸ pro „kněžské“ i „laické“ oddělení.¹⁶⁹ Tyto texty se daly sepisovat při práci, která zrovna nebyla tolik náročná na čas, například při broušení a polepování součástek do fotoaparátů. Každý týden byl na lístcích napsán úryvek z evangelia, jenž se šířil do jednotlivých oddělení.¹⁷⁰ Do „*samizdatů*“ přispíval i Josef Zvěřina, který je občas doplnil něčím z dějin umění. Jiní pak třeba z teologie nebo filozofie.¹⁷¹

Jan Bárta si zase dokázal sehnat dost papíru, aby mohl psát pro vězně katecheze. Ty měly posloužit jako základ pro jeho pozdější dílo „*Syntéza učení víry*“. Neuvěřitelně také může znít, že právě Bárta, který nedokončil doktorské studium ještě na pražské teologické fakultě, se nechal od uvězněných profesorů na Mírově vyzkoušet a byl mu dokonce udělen doktorát teologie!¹⁷²

---

¹⁶⁴ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 252.

¹⁶⁵ ČESKÁ TELEVIZE. *Slovo o této době*. Praha, 2002. Videoarchiv, dokument ČT. Přepis komentáře z videozáznamu.

¹⁶⁶ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 252.

¹⁶⁷ DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Bárty*, s. 24.

¹⁶⁸ Tento disidentský termín v té době ještě nepoužívali.

¹⁶⁹ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 251.

¹⁷⁰ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 373.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 254.

¹⁷² DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Bárty*, s. 23.

V opatrování si zakázaných věcí, nebo potřebných informací byly nejvhodnější chvíle při vypomáhání chodbařům. Ti se starali o úklid, rozdělování stravy atd. Muselo se jim pomáhat a členové „kněžského“ oddělení se na tuto práci ochotně hlásili. Tak se jim také podařilo ukrást malé vydání Nového Zákona v překladu od Sýkory a Hejčla. Tento exemplář pak byl velmi pečlivě opatrován.¹⁷³

Nesmíme však zapomenout na přínos Felixe Davídka, jenž nabyt na intenzitě právě na Mírově a na kterého pamatovali ve svých pamětech mnozí, jimž pomáhal a byl oporou. Zavzpomínal na něj i jeho duchovní otec a křtitel P. Dominik Pecka: *„Ve všech vědních oborech byl Felix doma. Nejen ve filozofii a teologii, ale i v lékařství, fyzice a chemii, v psychologii a sociologii. Byl také básník a vyznal se v dějinách umění. Tázán na cokoliv z těchto oborů, věděl vždy odpověď a to podle nejnovějšího stupně příslušného oboru. Ač malé postavy, vybíral si při rozdělování vězeňského šatu nadměrně velký kabát, aby se mu do kapes vešla vědecká literatura, kterou stále s sebou nosil a kterou mu ani při „filcunku“ nezabavili, poněvadž byl zároveň jedinečný eskamotér. (...) Byl ve styku s vězeňskými lékaři a dával léčebné rady spoluvězňům. Pro své vědomosti požíval velké vážnosti u mírovských muklů a někteří ho v jeho vědecké činnosti podporovali tak, že část pracovního úkolu plnili za něho. Jakmile splnil denní pracovní normu, zalezl někde do kouta a tam se věnoval svému studiu. Nejblíže měl v dílně ke mně, a tak nejčastěji vlezl pod můj stůl a tam si rozložil své papíry a studoval.“*¹⁷⁴

Davídek se dozorců ba ani komunistického režimu nebál a za svou odvahu byl často trestán. P. Ondok dokonce zapochyboval, že by měl geny vyvolávající pocity strachu.¹⁷⁵

Ve volném čase tedy Davídek studoval, diskutoval a psal. Modlil se a potmě sloužil bohoslužby. Rovněž pomáhal každému, kdo jej potřeboval, např. jako zpovědníka, psychologa nebo psychiatra.¹⁷⁶ Davídkův spoluvězeň z Mírova Ladislav Brabec popsal, jak vypadala tzv. „mírovská univerzita“: *„Rád vzpomínám na jeho „mírovskou univerzitu“, kterou vymyslel. U stolů se při práci, stejné a jednotvárné tvořili skupinky, které poslouchaly někoho znalého, např. z angličtiny a učily se od něho. Z čistého odstříženého pásku papíru se vytvářely roličky nazývané „tóry“ a na ně*

---

¹⁷³ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 29-31.

¹⁷⁴ PECKA, Dominik. *Starý profesor vzpomíná: vlastní životopis*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996, s. 239-240. Memoria, sv. 2.

¹⁷⁵ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 22.

¹⁷⁶ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 247-248.

se zapisovaly bůhví jak sehnáním špačkem od tužky cizí slovíčka. Davídek vymyslel něco pro vycházky. Naučil se z paměti seznam vězňů, kteří něco znali a byli schopni něco vyučovat nebo vyprávět. K takovým přiřadil Davídek dva žáky podle jejich přání a zájmu. To mu dalo jistě práci. Já měl např. zájem o politickou ekonomii, kterou ovládal brněnský profesor Ruybr, a proto jsem ještě s jedním zájemcem mnoho dní chodil s profesorem uprostřed mezi námi a poslouchali jsme jeho odborné přednášky. A měl jsem vždycky radost, když jsme vycházeli pochodovat na dvoře, že dozorci na nás hledí a vůbec nevědí, že právě zahajuje vyučování „mírovská Davídkova univerzita.“¹⁷⁷

5.4. Leopoldov

Leopoldovská věznice, nacházející se ve Slovensku, byla původně vojenská pevnost zbudovaná císařem Leopoldem jako obrana proti Turkům. Tato soustava budov má tvar pětiúhelníku, kolem něhož byla vytvořena vysoká zeď s šikmým náspem.¹⁷⁸

Tento nechtěný přístav pro politické vězně nebyl výjimečný jen svým vzhledem, ale vynikal především tím, že byl ze všech věznic pro politické vězně nejvíce „věroučný“. Studovalo, modlilo a diskutovalo se zde o mnoho více než v jiných věznicích.¹⁷⁹ Vznikaly tady náboženské a studijní texty, básně ba i celé studie.

Tahle skutečnost byla jistě dána osazenstvem věznice, na něž vzpomínal opat Tajovský: „Byl tam neskutečný výkvět našeho národa. Jenom z církevní oblasti tam sedělo šest biskupů: Štěpán Trochta, Stanislav Zela, Ján Vojtaššák, Štefan Barnáš, Michal Buzalka a Pavel Gojdič, ke kterým později přibyl i Karel Otčenášek, dále tam byli tři opati (vedle mě ještě Opasek a Machalka), provinciálové několika řádů, naši přední teologové (Zvěřina, Mandl, Brait, Urban aj.) a celá řada dalších osobností – svatovítský kanovník Čihák, vicerektor pražského semináře Kohlíček, jezuita Kajpr nebo redemptoristé Blesík a Mastiliak. V Leopoldově sedělo i několik univerzitních profesorů, významných soudců, historiků, lékařů, politiků, diplomatů, spisovatelů a básníků, stejně jako generálové a západní letci.“¹⁸⁰ Nesmíme však jmenovitě zapomenout ani na tamější básnickou elitu, jakou byli především Zahradníček, Renč, Kostohryz a Rotrekl.

Tento tehdejší intelektuální poklad zde pracoval především při draní perí, pletení provazů, vázání snopů, látání pytlů, loupání cibule, ovoce atd. Tradiční práce tehdejších politických vězňů byla přímo stvořená pro přednáškovou činnost, diskuze a rozličné

¹⁷⁷ FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev*, s. 52.

¹⁷⁸ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 68.

¹⁷⁹ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 217.

¹⁸⁰ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 269.

studijní aktivity. Jak takový studijní seminář při draní peří v Leopoldově vypadal, vzpomínal Josef Svoboda: „*Draní peří může být hluboce intelektuální práce, odmyslíme-li si obrovskou šalandu bez oken s dlouhými stoly a stejně dlouhými lavicemi okupovanými "odsouzenými faráři". Mokrě a smrdící peří se vykládalo z těžkých žoků na stoly osvětlené slabými žárovkami. Brzy po začátku šichty se nad stoly začal vznášet organický prach, takže bylo sotva vidět od stěny ke stěně, a bachaři šalandou jen občas rychle prošli; byl to moderní obraz Dantova pekla. U jednoho stolu vyučoval angličtině kněz, bývalý voják naší západní armády. Papírky se slovíčky se ukrývaly pod peřím. U jiného stolu se řešily pastorální otázky budoucí církve. Ideje mnohých liturgických a pastoračních změn pozdějšího II. vatikánského koncilu se diskutovaly nad kupkami peří už v Leopoldově. Složení naší filosoficko-vědecké seminární party se měnilo, ale častými členy byli Petr Ondok, jezuita Adolf Kajpr, Antonín Mandl, Josef Zvěřina a dominikán Silvestr Braitto. Debatovalo se o neomylnosti papežské, nuancích tomistické filosofie, o Velkém třesku a evoluci. O Teilhardu de Chardin jsme ještě neslyšeli, ale ideje kosmického vývoje na našich "brainstormingových" seminářích už tehdy zazněly.*“¹⁸¹

O „leopoldovské univerzitě“ podal svůj obraz i opat Tajovský: „*Byla to opravdová univerzita! Přednášela se třeba dogmatika, liturgika, fundamentální teologie, církevní právo, ale i filozofie, historie, či psychologie. Mnozí vězňové se učili také cizím jazykům. Přednášet se dalo nejlépe při draní peří nebo čištění zeleniny. Semináře probíhaly po skupinkách rozdělených podle jednotlivých stolů. K dlouhým vězeňským stolům se totiž vešlo dvacet, třicet a někdy až padesát vězňů. Jelikož nebyl stanoven žádný zasedací pořádek, každý si mohl sednout, kam chtěl. Sesedávali jsme se jednak podle zájmů, ale i podle toho, kdo koho znal nebo kde se chtěl něco zajímavého dozvědět. Kdo bude přednášet, to si pak určovala každá skupina zvlášť.*“¹⁸²

Každý přednášel něco ze svého oboru. V první řadě z teologie, ale probírala se historie, filozofie i církevní právo. Vojáci vykládali vojenství a mluvili o legiích, lékaři pak o medicínských věcech.¹⁸³ Přednášelo se z fyziky, chemie, práva a dokonce i z hoteliérství.¹⁸⁴

To, že témata k přednáškám a diskuzím nebyla pouze duchovní a teologická, potvrdil ve svých pamětech i Antonín Bradna: „*Vojáci vyprávěli o vojenské strategii, o*

¹⁸¹ JAN KVĚT A KOL. Medailon vzpomínek na Josefa Petra Ondoka. *Teologie a společnost: časopis pro náboženství, kulturu a veřejný život*. 2003, roč. 1, č. 6, s. 23.

¹⁸² TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 273-274.

¹⁸³ DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 175. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství).

¹⁸⁴ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 70.

*průběhu jednotlivých bitev. Byli tam s námi vojáci z první světové války, kteří bojovali u Zborova. Novinář Vladimír Sís vzpomínal na balkánskou válku. Adolf Karlovský vyprávěl nejenom o vojně, ale především o znacích, protože byl heraldik. Profesor Karel Nigrin, zeměpisec a historik vykládal svůj obor.*¹⁸⁵ Bradna rovněž uvedl, že pomocný biskup Stanislav Zela, který byl sekretářem na olomouckém arcibiskupství, vyprávěl o svých tamních zážitcích.¹⁸⁶ Dalšími, kdo přednášeli, byli například děkan právnické fakulty Vladimír Kubeš či Antonín Aksamit.¹⁸⁷

Pokud při pracovní činnosti duchovní cítili, že potřebují samotu, čas od času odešli od pracovního stolu do ústraní, kde rozjímali. Když šel kolem příslušník, rozjímající se hned posadil zpět ke stolu a pokračoval v práci.¹⁸⁸

Hodně se pěstovalo studium jazyků. „*Jazykovou výuku vedl kapucín Eliáš Svatek, velký jazykozpytec, Václav Mrtvý z nunciatury a dva kněží Pouchlý a Teplík, důstojníci, kteří perfektně hovořili anglicky. Začátečníkům nadiktovali gramatiku a slovíčka. Se zkušenými vedli konverzaci. Slovíčka jsme si museli zapisovat tajně. Za anglická nebo francouzská se šlo do korekce. „Žák“ si zapsal na den deset slovíček na toaletní papír, snažil se je naučit a večer papír zničil. A když už jich uměl sto, dvě stě, tak se mohlo začít konverzovat. Učitelé učili velice rádi a nezištně.*“¹⁸⁹

I na zdejším „kněžském“ oddělení probíhala výuka jazyků a tvořili se celé kroužky, ve kterých se vyučovala latina, řečtina, angličtina, němčina, francouzština, italština, ruština a dokonce i maďarština.¹⁹⁰ Například Václava Vaška učil latinu bývalý vicerektor pražského semináře František Kohlíček.¹⁹¹

Josef Svoboda se v Leopoldově učil od Antonína Mandla, Antonína Bradny, Karla Pilíka a Víta Tajovského. Zúčastnil se však také systematické výuky teologie.¹⁹² Společně s ním se na tomto vzdělávání podílel i Václav Vaško. Oba byli laici a na „kněžské“ oddělení se dostali, když tvrdili, že jsou bohoslovci.¹⁹³ Po jejich příchodu na celu se hned nabídl Kajpr, že jim bude přednášet liturgiku. Jeho podání bylo velice originální, protože nemluvil jen o rubrikách, ale spíše jim odhaloval skrytou tvář

---

¹⁸⁵ BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se-: útržky ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 89.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 89.

¹⁸⁷ DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*, s. 48.

¹⁸⁸ ZVĚŘINA, Josef a Marie Růt KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 70.

¹⁸⁹ BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se*, s. 89.

¹⁹⁰ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 224.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 224.

¹⁹² DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*, s. 48.

¹⁹³ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 70.

liturgie, jejího ducha, mystiku a poezii.¹⁹⁴ Otec Kajpr byl rovněž jakýmsi spirituálem „kněžského“ oddělení, jelikož každé ráno dával všem punkta k rozjímání na celý den.¹⁹⁵

Každému, kdo měl zájem o určitý výklad, Kajpr ochotně vyhověl. Např. P. Ondok se zajímal o filozoficko-teologický směr nazývaný odborníky „*transcendentálním tomismem*“ nebo též „*Maréchalismem*“, jehož iniciátorem byl lovaňský filozof Josef Maréchal. Kajpr studoval nějaký čas v Lovani a měl proto největší předpoklady k výkladu tohoto směru. Nikdy P. Ondoka neodmítl a často se nechal strhnout vlastním tématem.¹⁹⁶ V přednášení byl neúnavný a při výkladu také zemřel. „*Byl zrovna svátek sv. Františka, tak vyprávěl o něm, o Božském srdci. Najednou řekl: „Já už si musím jít odpočinout, jsem unavený.‘ Natáhl se na kavalec a v tu ránu umřel.*“¹⁹⁷

ThDr. Silvestr Braitó přednášel Vaškovi se Svobodou fundamentální teologii stylem obehnané gramofonové desky, jelikož to nebyla zrovna jeho nejoblíbenější disciplína. Tou však byla ekleziologie. Jakmile začal přednášet o církvi, jeho monotónní výklad se změnil ve strhující. Církevní právo jim přednášel JuDr. a ThDr. Josef Ryška, který znal *Codex iuris canonici* z r. 1917¹⁹⁸ z paměti! Na psychologii docházeli k jezuitskému provinciálovi Šilhanovi, jehož přednášky byly velice zajímavé.¹⁹⁹

Otec Braitó byl studijním konzultantem i P. Ondoka, který rovněž využíval svého filozofického vzdělání a přednášel filozofii.²⁰⁰

Jak již bylo zmíněno, Braitovým hlavním zaměřením byla ekleziologie, na jejímž rozvoji pracoval i za pobytu ve vězení. V ní odmítl tradiční nauku o tzv. „znacích“ pravosti církve, kterými jsou čtyři atributy: církev je jediná, svatá, katolická a apoštolská. On považoval za přesvědčivý znak pravosti „petrinitu“ církve, tj. že byla založena na apoštolu Petrovi podle Kristova příslibu. Braitó navíc ještě rozšířil svou oblíbenou nauku o otázku Husovu.²⁰¹ Ondok jeho myšlenky zapisoval a tuto novou ekleziologii pak zazdil do zdi v jejich ubikaci.²⁰²

---

¹⁹⁴ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 217.

¹⁹⁵ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 274.

¹⁹⁶ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 74-75.

¹⁹⁷ DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*, s. 175.

¹⁹⁸ *Codex iuris canonici* (kodex kanonického práva) je soubor vnitřních právních předpisů a norem římskokatolické církve a je závazný pro všechny římské katolíky. Poprvé vyšel v roce 1917 na popud tehdejšího papeže Benedikta XV.

¹⁹⁹ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 221-222.

²⁰⁰ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 295.

²⁰¹ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 75-77.

²⁰² Tamtéž, s. 76.

Další teologickou autoritou v Leopoldově byl dogmatik Josef Zvěřina, jenž si prošel mnoha věznicemi, ve kterých neustále duchovně podporoval své spoluvězně, přednášel jim a neúnavně pomáhal. Byl velmi lidský, otevřený a přitom veselé povahy.

„Zvěřina své přednášky uměl navíc i velmi dobře podat. Nevykládal žádné nezáživné traktáty a jeho teologie nebyla žádný suchopár- byla určena přímo pro život, proto se jí také říkalo „živá teologie“. Později jsme s humorem vzpomínali, jak jsme už ve vězení plánovali Druhý vatikánský koncil. Hovořili jsme o budoucnosti církve, zkoumali její potřeby, vyměňovali si zkušenosti z pastore a probírali jsme celou řadu otázek, které se později řešili na koncilu – například zavedení mateřského jazyka do liturgie, ekumenismus nebo větší zapojení věřících do života církve. Mnohé z toho, k čemu jsme ve vězení došli, se později také uskutečnilo.“²⁰³

Velký přínos pro ostatní znamenal i Antonín Mandl. Byl velmi vzdělaný, studoval v Římě, Paříži i Londýně, zároveň měl úžasnou paměť. Naučil se celou vězeňskou tvorbu básníka Václava Renče a své teologické názory vysvětloval formou dialogů. Ač byl spíše vědecký typ, svou teologii obracel k člověku a požadoval její použitelnost v praktickém životě. Zdůrazňoval Ježíšův lidský přístup k člověku a také lidskou odpovědnost vůči svému svědomí.²⁰⁴ Jeho výborná paměť mu například dovoľovala do hodiny se naučit z paměti celé noviny „Izvěstije“. Rovněž měl velký rozhled napříč obory od politiky až k východní církvi a kriticky pohlížel na církevní otázky.²⁰⁵

Mezi další významné osobnosti v leopoldovské pevnosti patřili i jezuita Dieška a generální představený české provincie redemptoristů otec Suchomel. Dále profesori morální teologie P. Hanus a P. Rabas. Ten třeba obohacoval diskuze o spornou otázku, jak poznat, zda nějaký adept kněžství má nebo nemá autentické povolání.²⁰⁶

Zajímavou osobou byl opat Anastáz Opasek, alias „opat chuligán“ jak mu sluli jeho „muklovští“ kamarádi z Leopoldova, který měl vzdělání z oblasti teologie, umění a kultury. Rovněž on pro ostatní přednášel.²⁰⁷

Originálním stvořením byl bezesporu redemptorista Ivan Mastiliak se svým svérázným výkladem: „Otec Ivan byl chodící encyklopedie, neboť ve své paměti uchovával neuvěřitelné množství informací. Když například mluvil o svatopetrském

---

²⁰³ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 274.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 275-276.

²⁰⁵ DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*, s. 177-178.

²⁰⁶ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 79-80.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 81.

chrámu v Římě, uvedl nejen veškeré historické realie, ale i přesnou délku a šířku podlahy, kupole atd. Jeho přednášky oplývající takovými podrobnostmi byly proto zdlouhavé. Samotný úvod zaplnil čas celé přednášky, neboť v něm například uváděl, že jeho promluva má šest bodů, z nichž dva jsou pozitivní a čtyři negativní. Ale že z negativních bodů jsou tři jen zdánlivě negativní, ale ve skutečnosti jsou pozitivní a že pro svědci další důvody, které hodlá uvést atd.²⁰⁸

Ve zdejším vězení se dokonce udála i kněžská svěcení a dva kandidáti jezuitského řádu Jaroslav Pilík a František Pevný zde absolvovali noviciát. František Pevný vzpomínal: „V Leopoldově jsem měl možnost poznat jezuity a sblížil jsem se s P. Šilhanem a P. Švestkou. Díky nim jsem našel cestu do Tovaryšstva Ježíšova.(...) P. Šilhan si mě v Leopoldově našel sám a na rovinu se zeptal: ‚Tak jak je to s tebou? Chceš vstoupit do Tovaryšstva, nebo ne?‘ Nesměle jsem přikývl, a tak mi přidělil jako novicmistra P. Kajpra. Mnohé věci jsme probírali během látání pytlů nebo na vycházkách. Vysvětloval mi řádová pravidla a dával exercicie. Také jsem se naučil nazpaměť evangelium podle Lukáše, velkou část Matoušova evangelia a značný kus Renčových litaní. Měl jsem štěstí, že v Leopoldově byl zrovna vězněn můj světitel biskup dr. Stanislav Zela, s nímž P. Šilhan domluvil můj vstup do řádu. Pan biskup mě uvolnil z diecézní služby, P. Šilhan mě přijal do Tovaryšstva a složil jsem i první sliby. V Leopoldově probíhala i tajná kněžská svěcení. Osobně jsem byl přítomen svěcení spolubratra P. Jaroslava Pilíka“.²⁰⁹

Jaroslav Pilík zde byl vysvěcen na kněze biskupem Gojdičem, když se podařilo propašovat z vězeňského skladu *pontifikál*²¹⁰, který je potřebný pro kněžské svěcení.²¹¹ Mons. Karel Pilík však ve svých pamětech dodal, že došlo i na svěcení Jaroslava Vrbenského.²¹² Mimo tato kněžská svěcení se zde také hojně křtilo.²¹³

Ve vězeňském prostředí Leopoldova se udržoval vřelý vztah mezi představiteli jiných církví. Těm se dařilo naplňovat myšlenku ekumenismu o sblížení rozdílných konfesí. „Byli mezi námi i evangeličtí pastoři, jeden baptista a také jeden kněz československé husitské církve a samozřejmě i několik Svědků Jehovových. (...) Mezi námi jaksi spontánně zavládl obecný mír – duch ekumeny, aniž jsme o to nějakým

²⁰⁸ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 81-82.

²⁰⁹ VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 279-281.

²¹⁰ *Pontifikál* je liturgická kniha římského ritu pro obřady vedené biskupem, tedy i pro svěcení kněží.

²¹¹ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 87; srov. TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 305.

²¹² VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášels*. 279.

²¹³ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 305.

specifickým způsobem usilovali.(...) Vzpomínám, jak jsme si prokazovali vzájemné služby. Když jsem si četl z evangelia (tajně ukradeného ve vězeňské knihovně z regálu zabavených knih), hlídal mne jeden mladý jehovista, a když jsem dočetl, vystřídali jsme se a já zas hlídal jeho, aby ho nečekaně nepřekvapil bachař. Nepamatuji se, že by někdy došlo k otevřeným sporům nebo polemikám.“²¹⁴

Čile se uskutečňovaly katecheze a připravovaly přednášky také pro laiky. Ti se vedli ke svátostem a přítomnost kněží jim byla velkou posilou. Na toaletní papír se pro ně rozepisovala duchovní pojednání, kterým se říkalo „traktáty“.²¹⁵ Ve vytváření těchto homilií byl velmi aktivní Josef Zvěřina. Bohužel na jeho snahu přišlo vedení věznice a Zvěřina musel na samotku. V té době ještě bohoslovec Jaroslav Pilík fungoval jako spojka mezi „kněžským“ a „laickým“ oddělením. Toho však udal jeho spolubratr a on musel na samotku také. Během samovazby dokázal Zvěřina Pilíkovi naťukat latinsky morseovkou stručný kurz dogmatiky.²¹⁶ „*Bachaři a jejich bonzáci zuřili, protože tomu nerozuměli, jen slyšeli, že se tam něco ťuká. (...) A tak jsem ťukali dvě hodiny dopoledne, dvě odpoledne, celou katolickou dogmatiku, všechny traktáty se mi podařilo vyťukat.*“²¹⁷

Později však kněze, biskupy, opaty a všechny duchovní přes kaplany až po řeholníky, od ostatních obyvatel zdejší věznice izolovali. Důvod byl zřejmý, aby kněží příliš „negativně“ nábožensky nepůsobili na ostatní vězně. Jelikož odloučení duchovní odděleně od ostatních členů věznice i pracovali, začalo se jim říkat i zde „vatikánská směna“ nebo jen zkráceně „Vatikán“.²¹⁸ Izolace svým členům paradoxně poskytovala ještě více volna na studium a přípravu ke kněžství.

Duchovní se nechtěné izolaci bránili a snažili se udržovat kontakt s ostatními vězni alespoň pomocí motáků. V té době již také kolovaly po věznici rukopisy s náboženskými texty, vytvořenými právě kněžími. Když se je však podařilo hlídačům objevit, tak textu stejně nerozuměli a nevěděli, kdo jej napsal a šířil.²¹⁹ A než je někdo nepravý objevil, většinou již splnily svůj účel.

Informace, zprávy a texty či jiné potřebné věci se ve vězení šířili různým vynalézavým způsobem, aniž by na to přišli dozorcí nebo vedení.

²¹⁴ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 10-11.

²¹⁵ PILÍK, Karel. *Není trní bez růže*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 100. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství); srov. VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, s. 279.

²¹⁶ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 70-71.

²¹⁷ Tamtéž, s. 71.

²¹⁸ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 293.

²¹⁹ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 241.

Taje „muklovské komunikace“ výstižně popsal P. Ondok: *„V patře pode mnou byl na cele můj známý kněžský mukl Kosík (...) Domlouvali jsme se spolu odpadovou rourou po vyčerpání vody ze záchodového sifonu.(...) „Jezdit koně“ v muklovštině znamenalo poslat po špagátu vězeňským oknem muklovi, jehož okno se nalézalo přesně pod naším oknem, vzkaz nebo cokoliv jiného, například tabák. Dělo se tak v době ranního nebo večerního sčítání vězňů na celách, kdy se bachaři obvykle nenacházeli venku.(...) Tímto způsobem a za nezbytné Jirkovy pomoci jsem mohl posílat svému spolubratru, jehož cela byla právě pod naší, různé věci, hlavně písemnosti (například texty evangelia nebo někde ukořistěné noviny apod.).“*²²⁰

Zápisky se opět vytvářely rozličným způsobem, ovšem nejbezpečnější bylo, udržet si informace v hlavě. To však nedokázal každý, a tak se zapisovaly poznámky k přednáškám i z nich na klozetní papír, kterého tehdy bylo na záchodech dostatek.²²¹ V padesátých letech se na tento papír ještě dalo psát, protože byl z jedné strany hladký.²²² Avšak když koncem padesátých let dostávali vězni místo klozetního papíru nařezané noviny, psala se většina textů na cigaretové papírky.

Tužka se vždycky někde obstarala, buď se ukradla, nebo ji dozorcí někomu půjčili, třeba na psaní dopisu, a dotyčný už ji nevrátil. Dokonce se podařilo pár textů propašovat z vězení ven, například při návštěvách. Všechny tyhle operace byly velmi nebezpečné a při odhalení následovaly tvrdé tresty. Větší problém, než s psaním poznámek a textů, však bylo s jejich ukrýváním. „Muklové“, jakožto protřelé a vynalézavé osoby, věci schovávali různě po celách, třeba do škvárového násypu pod prkny v podlaze.²²³

Nějaký však opravdu posvátný náboženský text se v Leopoldově vyskytoval zcela ojediněle. *„Jednou jsem propašoval nějaké evangelium, jen tak vytržené z kontextu, mezi obaly krabice od margarinu. (...) Ten kousek evangelia byl pro nás dlouho velká vzácnost. Dokud jsme ho mohli schovávat, než jsme o něj při prohlídkách zase přišli.“*²²⁴

Anastáz Opasek dále vzpomínal na život v izolaci takto: *„My kněží jsme mezi sebou v izolaci probírali různé otázky náboženského a církevního života. Mnohé, o čem se hovořilo na vatikánském koncilu v Římě a potom se oficiálně řešilo, jsme řešili*

²²⁰ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 103.

²²¹ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 277.

²²² PILÍK, Karel. *Není trní bez růže*, s. 100.

²²³ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 278.

²²⁴ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 243-244.

*intuitivně stejným způsobem i my, například otázku lidového jazyka v liturgii. (...) Společně se kněží z izolace sešli při draní perí. Tam jsme se mohli společně modlit. Vzpomínám si, že k výročí papežské volby nebo na svatého Petra a Pavla, jsme mívali pravidelně slavnější modlitby za Svatého Otce. (...) Třeba Antonín Mandl, který dobře znal vše potřebné, měl krátkou přednášku. Vydal také ve Vyšehradě překlad řečí Pia XII. – některé jeho proslovy byly proslulé a Mandl je přeložil do češtiny. Dokonce jsme si troufli při takové příležitosti tlumeně, přidušenými hlasy zazpívat papežskou hymnu. O celebrování jsme se pokoušeli stále, potřebné věci byly ukryty v perí. Jeden dával u dveří dílny pozor. (...) Mimo to jsme měli často přednášky, konference. Každý si mohl vypracovat své téma.*²²⁵

Jakmile nastal předvečerní klid, členové „kněžského“ oddělení si sesedli ke stolu, kde si povídali. Časté byly i přednášky a osobní vzpomínky. Rozebírala se také mezinárodní politická situace a to hlavně po XX. sjezdu KSSS, kde Chruščov odhalil diktátorské praktiky Stalina.²²⁶ Ovšem informací bylo málo.

Aby byl člověk v obraze, musel mít patřičné zprávy zvenčí. Ty se získávaly dost obtížně, zpravidla od nově příchozích řádových kněží. Především jezuité přinášeli zprávy o Teilhardovi de Chardin a později i zprávy z Druhého vatikánského koncilu a o novém papeži Janu XXIII.²²⁷

Další informace se obstarávaly z novin pro vězně dostupných, jako bylo „*Rudé Právo*“ a slovenská „*Pravda*“, později i „*Otázky míru a socialismu*“. Ty se musely kupovat a zájemci se na ně skládali. Ustanovil se tiskový referent, který noviny přečetl a podal referát o politické situaci u nás a ve světě, takže ostatní „muklové“ už noviny nemuseli znovu číst a mohli se věnovat jiné činnosti.²²⁸ V Leopoldově byla zřízena také knihovna, avšak kniha i s nepřímým náboženským obsahem se zde nenacházela, a tak se většinou četli nově vydané Jiráskovy spisy.²²⁹ Otec Kajpr pak vynikal v četbě ruských klasiků.²³⁰

Nějaké velice cenné informace se však daly získat z děl komunistických autorů. „*V těch letech jeden italský jezuita, páter Tondi, se dal z křesťanství na marxismus-leninismus. (...) Sepsal svůj životopis, v němž citoval hodně náboženských textů, jak je znal z dob svého mládí. Někteří z nás si opisovali právě tyto pozitivní věty. (...) I*

²²⁵ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 238.

²²⁶ VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád*, s. 226-227.

²²⁷ ZVĚŘINA, Josef a Marie Růt KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 71.

²²⁸ BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se*, s. 88-90.

²²⁹ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 243-244.

²³⁰ BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se*, s. 88.

v knihách s ostrou kritikou Vatikánu a jeho politiky jsme četli mnoho citátů z papežských encyklik. (...) Když velitelství zjistilo význam těchto knih pro nás, stáhlo je z knihoven.²³¹

Častá ve zdejší věznici byla zpověď, i když podmínky nebyly zrovna ideální: „Chodili jsme po dvou v rozestupech na dvoře, vždycky několik desítek lidí. Celkem správně usoudili, že někteří z vězňů, praktikující katolíci, se chtějí alespoň vyzpovídat. (...) U společných pracovišť, kde jsme zpočátku drali peří, jsme místo záchodů měli džbery. Byly to velké nádoby, které se vynášely na zahradu asi padesát metrů od pracoviště. Protože plné byly těžké, nosili je vždy dva věžňové. Šel tedy kněz a laik, a tento laický katolík se v tom smradu a při chůzi zpovídal.“²³²

Jednou z nejdůležitějších činností při pobytu ve vězení bylo zachovat si veselou mysl a zaměstnat ducha. Ve vězení totiž vzniká obrovský pocit prázdnoty, marnosti a nudy. Většina dní je podobných jako vejce vejci.²³³ Proti tomuto všemu se musí člověk bránit především aktivitou ducha.

Zvěřina proti nepříjemným pocitům bojoval tak, že si udělal denní rozvrh činností. Modlitba, rozjímání, tělocvik a studium. Například při pobytu na samotce si vybavoval všechno, co kdy nastudoval a dával si to dohromady.²³⁴

I Bradna měl při pobytu na samotce každý den přesně určený harmonogram, ve kterém zaujímal důležitý prostor samostudium: „Věděl jsem, že si v té temnotě musím zachovat svěžest mysli i těla. Každý den jsem měl přesně rozdělený. Střídal jsem modlitbu, tělocvik, dělal jsem jakoby přednášky, například, že letíme letadlem kolem světa a já jako průvodce ostatním vykládám o místech, kudy letíme. Rekapituloval jsem si české dějiny a opakoval teologii. Celý den jsem měl vyplněný, od rána od pěti do večera do devíti.“²³⁵

Jiní tady promýšleli své knihy a básník Václav Renč zde dokonce složil celou svou básnickou sbírku „Popelka Nazaretská“.²³⁶

Na Václava Renče vzpomínal Jakub Zemek: „Na procházkách jsem mluvil často s Dr. Václavem Renčem. Byl to velmi ušlechtilý člověk, geniální básník a přitom člověk prostinký jako dítě a opravdově věřící. Jeho básně se opisovaly, učily nazpaměť a přenášely z věznice do věznice, z tábora do tábora podle toho, jak vězni putovali. Když

²³¹ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 244.

²³² Tamtéž, s. 238.

²³³ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KRÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 78.

²³⁴ Tamtéž, s. 78.

²³⁵ DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*, s. 173.

²³⁶ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KRÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 78.

jsem se vrátil domů, už mi někdo poslal odkudsi Renčovu Popelku Nazaretskou, naklepanou na stroji. Vězňové, kteří vyšli a uměli ji nazpaměť, napsali ji a sestry to opisovaly. Tak byla vydána bez autorova vědomí, ale také bez cenzury.“²³⁷

Básnickou skladbu „*Popelka Nazaretská*“ se celou naučil zpaměti Antonín Mandl a ve své hlavě ji vynesl z vězení.²³⁸

Originál této sbírky byl napsán na cigaretové papírky Karlem Pilíkem a zazděn. Vězeň, který verše zazdil, však udal skryš dozorcům.²³⁹

Jistá pravidelnost udržovala všechny, kteří se podíleli na výuce, v připravenosti a soustředění se na svá „vězeňská studia“. P. Ondok popisuje, jak takový režim probíhal na „kněžském“ oddělení: „*Ranní šichtu jsme zahajovali – pokud nebyl přítomen bachař – modlitbou, po níž následovala půlhodinová meditace za úplného mlčení. Nato vypukly předem plánované přednášky odborníků teologů a různých pastoračních znalců. Jednak jsme si doplňovali nebo rekapitulovali své teologické znalosti, jednak jsme tím podněcovali teology k další intelektuální aktivitě, aby jim buňky šedé kůry mozkové ve vězení nezakrněly. Přednášky byly vystřídány diskusemi o aktuálních teologických problémech, které se většinou týkaly pastorační praxe a kerygmatu za podmínek současného stylu moderní společnosti a pokoušely se najít adekvátní přístupy a metody, jež by uspokojovaly všechny aspirace současného člověka. Jevily se mi jako velice podnětné a dodnes lituji, že výsledky těchto diskusí nemohly být odevzdány, neboť většina jejich účastníků se nedočkala takovéto možnosti „plošného“ předání.*“²⁴⁰

Nejúčinnější terapií pro všechny vězně však byla terapie smíchem a všemožnými legráckami. „Muklové“ mohli chodit po nějakém čase v neděli do biografu, aby tak nekonali tajné bohoslužby.²⁴¹ Ustavila se zde parta lidí, která si říkala stejně jako ve Valdicích, podle svého zakladatele „Zvěřinec“. Tato skupina vytvářela pro obveselování spolubratři různé akce. Skládali se písně, když měl nějaký spoluvězeň narozeniny, hrálo se maňáskové divadlo, zhotovily si kulisy i jeviště. Jedno z témat divadla se jmenovalo „*Pan generální vikář úřaduje*“. Otec Mastiliak dokonce vystupoval jako kouzelník. Tohle všechno byla taková terapie smíchu, která měla obdivuhodnou sílu a sbližovala mezi sebou ostatní vězně.²⁴²

²³⁷ ZEMEK, Jakub. *Vatikánský špión*. Vydání 1. Olomouc: MCM, 1991, s. 88.

²³⁸ TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti*, s. 272. ;srov. ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*, s. 78-79.

²³⁹ PILÍK, Karel. *Není trní bez růže*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 102.

²⁴⁰ ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 73.

²⁴¹ OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení*, s. 244.

²⁴² ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*, s. 94-97.

6. INDIVIDUÁLNÍ STUDIUM PŘI ZAMĚSTNÁNÍ

V poslední kapitole jsem se zaměřil na průběh studia ve „skrytosti“ u dvou jednotlivců a to od let padesátých až do pádu komunistické moci, kdy církev nabyla opětovnou svobodu, ačkoliv pošramocenou více jak čtyřicetiletým pronásledováním. Většina politických vězňů z padesátých let se dotkla velká amnestie vyhlášená 9. května 1960. Ta se uskutečnila v rámci 15. výročí osvobození Československa Rudou armádou. V pokračovaném odstraňování hříchů minulosti pak byly vyhlášeny ještě dvě amnestie a to v roce 1962 a 1965. Obviněným a vězněným politickým vězňům se však nedostalo žádné rehabilitace.

Většina kněží, nyní propuštěných na svobodu a bez majetku, si muselo najít civilní zaměstnání, často velmi podřadné, jelikož jim nebylo umožněno vykonávat své kněžské povolání. Mnozí se proto rozhodli odejít do „podzemí“, kde by mohli vykonávat své poslání tajně. Hlavní činnost těchto tajně působících kněží se pak nesla v rovině přípravy kandidátů na kněžství a s tím související teologická příprava těchto zájemců.

Jak takové studium a příprava probíhala, se dozvíme z rozhovorů od dvou tajně vysvěcených kněží, jenž jsem vyhledal, jelikož jsou samotnými aktéry tohoto „utajovaného studia“ a tudíž pro tuto problematiku nejpovolanejší. Jsou jimi P. František Provazník, který se tajně připravoval v padesátých a šedesátých letech a P. Martin Holík, jehož individuální příprava na kněžství se odehrávala v letech sedmdesátých a osmdesátých. Tyto rozhovory částečně mapují i osudy těchto odvážných mužů a jejich činnost v „podzemí“. Můžeme v nich rovněž nahlédnout do ovzduší v jednotlivých obdobích a způsobu uvažování tehdejších lidí, komunistické moci a především pak činnosti větve „skryté církve“ kolem Felixe Davidka a Stanislava Krátkého.

Podání problematiky individuálního „utajovaného studia“ formou orálních pramenů jsem zvolil z důvodů značné roztržitosti jednotlivých struktur a jednotlivců připravujících kandidáty na kněžství, a také z důvodu nedostatku bližších podrobných materiálů o tomto studiu. Veškerá takováto činnost totiž musela probíhat povětšinou ústní formou, individuálně a s maximální obezřetností, protože všude neúnavně slídila Státní bezpečnost. Zároveň si myslím, že rozhovor je nejvhodnější prostředek jak nejlépe do tohoto období nahlédnout a pochopit jej. Oba respondenti souhlasili s použitím svých vzpomínek v této práci a za to jim patří můj velký dík.

Hlavním záměrem bylo dodržet co nejvěrnější obsahovou i formální výpověď dotazovaných a tudíž jsem se do jejich odpovědí snažil co nejméně zasahovat a ponechat je tak, jak byly vyřčeny. V neposlední řadě je třeba uvědomit si fakt, že se rozhovory uskutečnily po mnoha letech od tajných studií obou kněží, a tak je také tyto výpovědi nutno brát. Dlouhodobá paměť bývá mnohdy zavádějící a po čase se objevují nepřesnosti. Rozhodně však nechci jejich vzpomínkám nijak ubírat na věrohodnosti a vážnosti, jen je potřeba na tuhle skutečnost bráti zřetel.

6.1. Rozhovor s P. Františkem Provazníkem

Jak jste se dostal k utajnému studiu teologie?

Víte, že se v neveřejné církvi také řešila otázka celibátu a ta věc studia byla otevřená natolik, že teologii mohli studovat i ženatí lidé. My jsme nebyli mimo, ale my jsme byli kdesi vpředu před tou církví oficiální, a to naše „kdesi vpředu“ bylo v naprosté shodě s katolickou církví.

Takže jak jsem se k tomu studiu dostal. Já jsem uvažoval jako ministrant v Králově Poli, že se mně to nejprve zcela přirozeně a naivně dětinsky líbilo, být tím knězem. Ale potom jsem poznával v patnácti ty překážky, které jsou, no a tam mi tatínek říkal: „Musíš si prostudovat zásadní věc, protože jeden jediný seminář je v Litoměřicích a ten je v klatbě papežské, tatínek byl jenom laik, a musíš si tady ty problémy vyřešit a zkonzultovat, protože já bych Františku nechtěl, aby tě potom církev „upálila na hranici“.

Jenomže můj starší bratr (Bedřich Provazník) už byl vpředu a já jsem ho dost stopoval a byla mezi námi taková zdravá rivalita. Takže ten začátek byl takový romantický, protože rodina byla křesťanská a já ministrant, a tak jsme všechno prožívali intenzivně. Tatínek byl varhaník a muzikant, Bedřich hrál na housle, já na klavír a teď ten varhaník s tím sborem a my jsme byli vtahováni do té hudby. Přišly Vánoce a Velikonoce a muzika k tomu, takže my jsme pomalu ani nevnímali, že tady je nějaká totalita. Ta rodina dovedla vytvořit takové klima, že to mládí v křesťanské rodině bylo natolik uměním rodičů chráněno od té deprivace, toho venkovního okolí, že my jsme to začali vnímat, že bychom se nějakého režimu nebo StBáků měli bát až zhruba na vysoké škole.

Já jsem odmaturoval na gymnáziu, tehdy se to jmenovalo jedenáctiletka a pak už jsem byl natolik známý, tady v těchto sférách, řekněme v náboženství, že mě už natolik zabrzdili, že mě na vysokou školu nepustili. U bratra byla ještě jakási úlitba, která

spočívala v tom, že: „Vy zapomeňte na humanitní obory, ale jestli chcete, tak vás můžeme ještě doporučit na technické obory.“ Takže bratr zvolil stavařinu a dostal se na vysokou školu. Kdežto já jsem byl paličák a zaprvé jsem těm svým „kádrovníkům“, třídnímu učiteli, profesorce a řediteli neustoupil z toho, že mám jít na nějakou školu jenom vedlejší, třeba nějakou stavařinu, nebo strojařinu. Já chtěl jít na humanitní směr a na to jsem musel zapomenout. Takže já jsem dříve a výrazněji narazil než můj bratr.

A potom, když už jsme byli v té církvi neveřejné a zvláště pak v tom sametu, tak jsme se s bratrem vždycky úžasně doplňovali. On dobrý, hodný a milý, já prudšas a ranař, ale oba ve velikém vzájemném respektu. Vždycky jsme našli nějakou přirozenou míru v otázce, kterou jsme řešili, abychom dosáhli cíle. Takže my jsme se takhle nějak doplňovali a hledali to pragmatické hledisko. A tohle už bylo před sametem, kdy už jsme byli kněží a kdy už jsme byli od Felixe Davidka pověřeni konkrétními oblastmi a úkoly. Bratr se věnoval výchově a formaci východních kněží v naší kompetenci. Buď byli v Brně anebo dojížděli nebo on vyjížděl na Slovensko a tam prostě ty kroužky tlačil dopředu při těch návštěvách anebo zval jednotlivce, nebo některé vedoucí sem a tady je instruoval. Takže to byla jeho oblast toho řeckokatolictví a ještě i trošičku dál i do toho pravoslaví.

Ne abychom tam dělali nějakou paseku protestů, protože to byl potom dvojí vztek. Střetli jste se jednak se státní mocí, ale toho jsme se jaksi tolik nebáli v tom smyslu, že ten systém byl vždycky pro obě dvě strany bolestivý, ale ta pravoslavná církev v té vládě toho caristického bolševismu, abych to tak nazval, tak ta měla určitou hlubokou tradici autority státu. Prostě pravoslaví to je panovník a modleme se za něho atd., ale že to tam vystřídal nějaký křesťan car za ateisty bolševika, tak to už ta pravoslavná církev nevnímala. Takže kdybychom se my potom montovali do těchto oblastí tak hrozil dvojí střet. Jednak s tou církví samou, to by bylo bolestivější, no a tím spíše s KGB, protože ta KGB si tyto otázky u sebe ošetřila a hlídala daleko výrazněji a úspěšněji než u nás. Zvláště ještě do toho padesátého roku, kdy hráli s církví tu hru loajality. To se potom ti kněží v letech 1948-1950 velmi těžce rozhodovali, kde jsou, co jsou, kam mají jít anebo co se děje atd.

A to bylo teď obecně známo, že Vatikán ten interdiecézní seminář v Litoměřicích exkomunikoval a všechny ty co se na něho přihlásili v dobré víře, ne, tam je to nevědomost nic nečiní, ale byli takoví kluci, kteří třeba si mysleli, že už se to neděje a ti se do toho kněžství vrhali dost naivně a ti mohli dokonce být Státní

bezpečností sami doporučení a do toho semináře dotlačeni, aby i v nich ta Státní bezpečnost mohla založit svoje lidi.

Státní bezpečnost prý dokonce hledala kandidáty do litoměřického semináře...

Ano. A v těch letech do roku 1950 to bylo velmi nasnadě. A oni také v té koncepci, komunisté, ti byli stejně podřízeni KGB a Moskvě, si uvědomovali- teď je ten čas, až potom věděli, že vyhlásí boj církvi, tak až to praskne ta hra té loajality, tak pak už to budou mít horší ty lidi tam propašovat.

Vraťme se konkrétně k vašemu studiu...

Takže tatínek byl úředník, ještě než ho vyhodili ze školské správy, takže znal nějaké ty školy, školské systémy a zákony a protože jsem byl jaksi veřejně známý, co jsem, tak se snažil tu justici přesvědčit, že má povinnost a já právo, mě na to studium pustit. Protože komunisté vyznávali víru jako věc, kterou nesmí nikdo pronásledovat, ovšem praxe byla jiná, ale oficiální výklad byl tento a druhá věc byla, že tytéž komunisté si přáli, aby na tu fakultu odcházeli lidé, kteří o nich mají dobré mínění a za to, že je na tu fakultu vzali, a oni za dělnické peníze studují, protože nějaké toky financí nějakého petrského haléře už nebyly, to se všechno utnulo železnou oponou.

Takže když takový člověk, přišel za ním ředitel, že je marxista na úrovni a informovaný, tak řekl, že tam má takového kandidáta, je to taková dobrácká rodina a chce jít na toho „panáčka“, tak ho tam pusťme a doporučil tam Státní bezpečnosti, že to je otevřený člověk, který vám bude vděčný, protože tady máte už otevřená vrátka k základu, že můžete mít svého člověka mezi nimi.

Tak já jsem se na tu vysokou školu nedostal. Psali jsme s tatínkem petice a žádosti na kraj a ministerstvo a až prezidentovi. A oni už nevěděli, protože ty operace byly, protože ten chlapec chce to co vaše republika a s dělnickou třídou, ta mu zajišťuje atd. A my jsme jim dělali vlastně ostudu s tím, že jsme se jim nabízeli. A oni říkali: „Běžte na něco jiného“ a chtěli se nás jenom zbavit po dobrém a neudělat z nás mučedníky. Když se to dostalo do tisku a do médií, tehdy v roce 1956 kdy já jsem odmaturoval, už to nebyly ty první léta padesátá. Novotný byl prezident, tak to byl formát, ale on byl blbej jak..., ale byl to formát! Prostě linie 2. internacionály to bylo pro něj více než Bible. No a teď si představte, že oni to potřebovali nějak zamést pod koberec a udělali figl, který jsme nemohli odstranit a ani překonat tou naší odvahou a tatínkovou dovedností.

A to bylo toto. Já jsem narozený na silvestra, takže jsem v roce 1956 odmaturoval a v roce 1958 jsem se vrátil z vojny a narukoval jsem v roce 1956. Ale odvody byly v říjnu, takže já jsem neměl 18 let, čili já jsem na vojnu nepatřil. Dostal jsem povolávací rozkaz, protože tam nějaký hňup v Praze řekl: „Tak ho povolejte na vojnu a máte to vyřešené“. Tak oni mě povolali na vojnu, protože jsem byl ročník 1938, jenomže ten zákon se vztahoval k datu narození, nikoliv k roku. Jenomže tatínek řekl, že ten omyl musím vysvětlit, ale že zatím ten omyl běží a já to musím respektovat a musím nastoupit, jinak jsem zběh a budu v kriminále. Tak já jsem musel koncem října nastoupit. A oni mě dokonce vybrali do poddůstojnické školy do Plzně. A já jsem si řekl, že to je Božím řízením, abych tady nemusel trdélkovat se svým ročníkem. No a představte si, že moje kádrové materiály došly až v únoru do útvaru, kam jsem narukoval, do Červených Peček. Ti řekli: „Tak toho máme už prověřeného a prokádrovaného“, z toho jak já jsem se jim jevil, „a poslali jsme ho do poddůstojnické školy do Plzně“. Oni to ani neotevřeli a hodili to do mojí složky a neposlali to do Plzně a nic se nedělo.

Dobře, Vy jste po vojně nastoupil do zaměstnání?

Pro mě nebylo zaměstnání. Nakonec to tam došlo, já jsem se vrátil jako poddůstojník se dvěma frčkami a byl jsem desátník. Já jsem se vrátil do Červených Peček a v útvaru měli problém, ptali se do Plzně, co s tím desátníkem mají dělat, kdo má koho dříve zdravit, jestli mazáci a svobodníci, nebo ten služebně mladší. A oni se teda museli doptat do Plzně, jak to s tím desátníkem bude. Promiňte já mám takové odbočky, ale to bylo překrásné....

Vrátil jsem se samozřejmě z vojny jako degradovaný. A byl jsem poslán, ještě tehdy fungovali do roku 1960 dosluhující PTP. Do těch PTP byli také odesíláni kriminální živly z těch vojáků, vrazi, násilníci, takže já jsem se tam dostal do pro mě nového společenství skutečných grázlů a jako by to Bůh vedl, že on mě připravil na to, že jednou budu s grázly. A aby měli méně kněží a nemuseli je vracet do pastore, tak tam drželi kněze déle než dva roky.

Probíhalo tam nějaké studium? Začal jste už u PTP?

Ne už u PTP, ale už v Plzni. Za mnou dojížděl konzultant a examinátor z určitých disciplín. Tak hned jsem musel studovat. Latinu už jsem dělal na jedenáctiletce, ale teď jsem musel pokračovat. Přišla však také řečtina a přišla

hebrejšтина a říkali: „To můžeš šrotit a my u toho nemusíme být“. Donesli učebnice, vypracovával jsem úkoly, písemně, on si pro ně přijel, odvezl je, opravil a zkonzultoval.

Znali jste se navzájem?

Ano. Mám ho v blahé paměti, byl to premonstrát Josef Svoboda ze Zábrdovic.

Nebyl ve vězení?

Byl. A StBáci ho vyhodili z vlaku. Jednou když takhle někde cestoval za svým kněžským posláním, tak ho ve vlaku chytli a vyhodili ho z něj.

To je smutné..., jaké materiály vám poskytl?

Já jsem se zmínil jenom o těch jazycích. Ale na latinu jsem měl Vulgátu, kterou jsem musel přeložit a slovníky běžně dostupné. A tak jsem překládal. Horší to bylo s tou hebrejštinou. Řečtina ta ještě taky šla, protože byly vydány novozákonní texty dvou-fóliově, latinsky a vedle řecky, takže s tím se dalo taky dobře pracovat. K LXX se už člověk nemohl dostat, ta běžně nebyla. Takže řečtina šla ještě také z té druhé folie. Ovšem hebrejšтина to už byl problém. Ale přijel za mnou rozený žid ze synagogy a ten mě dával „hašte“ a málem mě donesl ten jejich svitek.

To ale bylo pouze informativně. Později Davídek zjistil, že jsem na jazyky natvrdlý, že to není moje parketa. Ale přesto jsem se do toho tak dostal i se svým genetickým handicapem, že kdybych se svou hebrejštinou, latinou a řečtinou stál vedle aktuálních kněží, tak to jsou chudáci, jestli mi rozumíte, já bratry ale nechci nijak urazit. Víte, kněz by měl ty původní jazyky znát, alespoň by k nim měl čichnout. Protože ta Jeronýmova Vulgáta je plná nejenom chyb, protože byla přeložena, aby tomu lid rozuměl, do jazyka řekl bych takového profánního. To písmo, které bylo většinou napsáno hebrejsky, řecky nebo aramejsky mělo vysokou jazykovou kulturu a kdyby bylo přeloženo do jazyka latinských klasiků a nebylo to přeloženo do latiny, kterou mluvil povel... Ale to je zase Božím vedením, protože kdyby se to přeložilo do jazykové úrovně té klasické latiny, tak by prostý lid měl potíže. Samozřejmě prostý lid neuměl číst ani psát, ale oni ti kněží byli také prostí. Prostě Bůh a Duch Svatý vede tu církev a ona dělá takovéto věci, které odborníci všelijak kritizují, ale nemají pravdu nad toho Ducha. Ten Duch totiž ví proč to tak má být.

Takže já jsem studoval, jak jsem se zmínil, dojížděli do Plzně do poddůstojnické školy, pak dojížděli na ty moje pracovní místa, kde jsme byli nasazováni jako PTPáci,

to bylo trochu těžší, protože nehlídali tam nějaké teologické buňky, ale hlídali tam grázlové. Čili byly tam nasazené určité stráže a ty by mohly narazit na to, že se tam třeba stýkáme při vycházce ve městě na lavičce a dáváme si papíry, sešity nebo něco a tak mohlo vzniknout podezření, že to je nějaká kriminální činnost. Oni by si říkali, že to jsou nějaké balíčky s drogami, což tehdy nebylo, ale potom kdyby šli po drogách, tak by přišli na jiné věci.

Pak jsem přišel z vojny do civilu a dostal jsem posudek pro pracovní úřad: „Placený agent Vatikánu. Jsou známy jeho styky s lidmi kriminálními, jako byl třeba Svoboda atd.“ Krátký byl u mě jednou, ale nenačapali mě, tak jsem nedostal ani bod v protokolu nějakých těch bonzáků. Ale Svoboda to byl skutečně hrdina. Oni ho nechtěli zabít, když ho zabili, tak se museli zodpovídat ti, co ho vyhodili, protože on byl pro ně v něčem hrozně dobrý. Tady studovalo na českých vysokých školách spoustu těch komunistických studentů z jejich komunistických zemí a ti neuměli česky a tento Svoboda uměl perfektně čtrnáct jazyků a asi třicet jazyků lingvisticky, jako písemně, a on jim tyto studenty učil česky, ať byli Arabi anebo z Guatemaly. On se trochu podíval na tu jejich učebnici, třeba dvě noci, a už mluvil s nimi jejich jazykem. Tak to byl ten premonstrát Josef Svoboda. Toho prostě označili, povězte nám, že jste ho školil a asi jste mu podával z Vatikánu i peníze, anebo něco takového, ale on mě nikdy nepodrazil. A proto, že mě nepodrazil, tak jsem měl jít do nějakého zaměstnání.

Prošel jsem sedmnácti zaměstnáními ve velmi nízkých kategoriích, jako jsou pomocní dělníci, kopáči, hlídači atd. Některé tam byly exkluzivně zase dobré, ale teprve teď to osmnácté zaměstnání, to je mé povolání. Těch sedmnáct předešlých zaměstnání bylo pouze pro „chléb vezdejší“.

Když bylo to „dubčkovské“ jaro, tak se uvolnily tak ty věci, že já jsem se jako dělnický kádr, skladník v elektrokladu, přihlásil dálkově na pedagogickou fakultu. A oni byli „šmeralovci“ rádi, že se někdo hlásí na vysokou školu a dali mě doporučení a vůbec se do mých kádrových materiálů nedívali a poslali mě na tu Pedagogickou fakultu. A já jsem studoval dva roky dálkově pedagogiku. Dva roky dálkově proto, protože tam zjistil šéf pedagogické fakulty a velký komunista František Lísek, že jsem dělnický kádr, tak to jako komunista bral a taky zjistil, že jsem praktický muzikant a varhaník, zpívám biblické písně a „hudlím“ i na flétnu a housle. Tak říkal: „Tak, ty budeš můj asistent, když se dělají vyučovací pohovory. Já jsem se dostal v třetím ročníku do vyučování na „ZDšku“ a sedm let jsem tam učil.

Stal jsem se řádným studentem, a to všechno ten děkan Lisek způsobil, on byl také trochu trhlý, jako muzikant. Takže on nařídil inspektorovi, aby mě převedl do školství. Ale já ještě nebyl hotový. Tak říkal: „To nevádí, bude studovat dálkově anebo řádně, ale bude při tom učit.“ Já jsem tam vybudoval velikou hudební třídu...

To je pěkné, ale prosím Vás, vraťme se k tématu. Mě jde hlavně o věci týkající se vašeho studia v rámci „skryté církve“. Tedy, jak jste studoval? S kým jste studoval? Kdo Vás zkoušel? Zda jste se navzájem znali? Kdo o tom věděl, rodiče či někdo jiný? Jaké jste používali materiály? Jak se to studium dalo skloubit se zaměstnáním? Jaké jste dostával známky anebo hodnocení? Čili takový praktický průběh studia.

Nejprve ještě ty lidi. Někteří studovali zcela individuálně a s žádnou skupinkou do styku nepřišli a ani si to nepřáli, protože to třeba byli lidé exponovaní v politickém a společenském životě té totalitní společnosti a hráli roli takových dvojích agentů a tudíž se nemohli někde s někým vzdělávat, protože pro svou oficialitu by bylo mezi našimi studenty zděšení, co tam ten člověk dělá. Tady se prostě vaši profesori diví, co ta neveřejná církev musela řešit a řešila. Dneska to není potřeba, ale to jen abyste si udělali obrázek, že tehdejší školství bylo na úrovni. Nejenom, že na to téměř nepřišli, ale že to bylo velice výkonné, protože když tam byli nadaní lidé, tak to vedlo k úspěchu.

Víte, že tehdy ještě před Druhým vatikánským koncilem, protože já jsem do toho vstoupil v padesátém šestém a „Druhý vatikán“ začínal 1964 a závěry 1967, čili deset let před tím jsme tu měli situaci, která nebyla potvrzena závěry koncilu, ten se ještě nevyjádřil, no a to byla avantgarda, která byla každou chvíli napadnutelná z oficiálních církevních kruhů, ne tady našich, ti nám byli buřt, ale Vatikánu. Komunisti měli StBáky mezi některými knězi a biskupy. To byli jejich lidi a generální vikáři byli jejich lidi. Ti měli přístup a někdy bohužel i důvěru Vatikánu a ti tam donášeli, jak to tady funguje. Proto např. když byl Davidkem vysvěcen nějaký biskup, tak pod těžkým hříchem, byli všichni svědci zavázáni, že se o tom Vatikán nesmí dozvědět. Ale to má svou logiku, protože dneska někdo řekne: „On dělal něco proti Vatikánu“. No protože ve Vatikánu seděl nějaký zakuklený kardinál a navíc „L'OSSERVATORE ROMANO“ pravidelně zveřejňovalo každý den právě vysvěcené lidi. A poté: „To že je biskup, já si to ověřím“. On se doptal do Vatikánu a ti říkali, že o takovém biskupovi nic nevědí a jestli to tak je, tak je to proticírkevní, je to nejednota. Tady jsou ty kořeny, kořeny toho, jak bych tak řekl, když někdo málo věděl a nevěděl a neměl odvahu. A pokud někdo mohl vědět, a to Felix Davídek byl, a odvahu měl, tak si jednak taky dovedl udělat, když moc věděl

nejenom jako teolog a kněz a pastoralista a politik atd., ale také konspirátor. A ta jeho konspirace byla skvělá, nepřekonatelná. To byl on, potom dlouho nic a pak teprve FBI.

Zkoušel Vás z něčeho Felix Davídek?

Ano, z politologie. Ale to nebyla povinná disciplína, ale on ji přednášel, tak jako měli komunisti povinný marxismus a vysokoškoláci ekonomické disciplíny a politický marxismus, dějiny KSČ a bolševiků, tak on měl povinnost, že jsme museli absolvovat tři semináře politologie. Tyto semináře se pro mě odehrávaly v Koberčicích na faře. Koberčice, to byla fara, kde se dělaly akce až pro padesát lidí. V noci se jezdilo a představte si, že na to ti „voli“ nepřišli.

No a jak se tam ti lidé sjížděli?

Samozřejmě, třeba studentská mládež šla pomoci do JZD na brigádu a pak šli večer pod sprchy a pak se kuchařky divily v tom JZD, že nikdo nepřišel na večeři a nikdo nepřišel spát. A ptali se: „Oni už zítra neprijdou?“ A oni museli naklusat na přednášku a tam se objevil Davídek s novinami pod paží, hlavně s cizími novinami, protože mu do čtyřiaadvaceti hodin dovezli z Prahy veškeré cizí noviny, pokud u nás vycházely.

Kdo mu je vozil?

Naši lidé, „L'HUMANITÉ“ (deník francouzských komunistů) to mohl koupit i prostý člověk na „Václaváku“, ale chodily pro ty marxistické vědce a politology i přední kapitalistické tituly. Oni je potom dostali, bylo jich celkem dost, protože oni to pro svoje kumpány objednávali za dolar, a když nebyl originál, tak se udělaly fotokopie. Davídek to musel dostat, politologie byla v jednu hodinu po půlnoci, tento termín byl proto, že když nedovezli večer originál, tak ty filmy musely být zpracovány a fotky usušeny, aby to dostal Davídek na stůl.

Jeden fotograf mi jednou říká: „Ty člověče, my se s tím v noci s manželkou dřeme a nespíme a oprátka na krku a on si to vůbec nechte. On přečte titulek a říká: „Je mně to jasný.“

Koho jste ještě navštěvoval?

Tak můj významný examinátor byl provinciál jezuitů páter Pavlík. Ten zásadně zkoušel na svém jeřábu. Při noční šichtě v Brně vyměňovali křížovatky. On držel křížovátku a vedle něho jsem seděl já a dělal jsem zkoušku.

A hodnocení?

Žádné hodnocení, žádné písemné doklady, žádné nahrávky nebo nějaké poznámky ani examinátora, ani studenta nesměly být. Pouze svědectví. A když Davídek dostal zprávu: „Je kandidát na kněžské svěcení“, tak se dotázal určitého seskupení lidí, protože oni byli kroužkováni zvláštním způsobem, a jakmile dostal svědectví všech potřebných disciplín k tomu aktu vysvěcení, které bylo podmíněno tím studiem.

Davídek vás přezkušoval? Ověřoval si vaše znalosti?

Ne. K Davidkovi se chodilo na duchovní konzultace, ale někteří studenti se k němu báli chodit, jestli se třeba na něco nezeptá, co nebudou vědět. Jak se to dozvěděl Davídek, že se studenti, jakože bojí, tak vzkázal: „Řekněte jim, ať se nebojí, protože takovými blbostmi se já nebudu zdržovat, to je také pod mou úroveň, já mám jiné starosti než tě zkoušet, kolik bylo apoštolů.“ Jak se to rozšířilo, tak všichni už pokračovali k Davidkovi s úsměvem. Takže tam byl takový krásně otcovský. Ale měl pravdu, tady musí být nějaké kontrolní orgány, to ale ať si studenti a examinátoři mezi sebou domluví „a mě s tím nezdržujte.“

Jak byste popsal úroveň takového studia?

Tak já bych vám popsal jednu úroveň Stanislava Krátkého. Ten zpracovával disciplíny v otázkách a odpovědích. To byla otázka a pod tím taková asi „otčenášová“ odpověď a ta disciplína u něho mívala od 600 do 1500 otázek. Tyto jsme dostali samozřejmě natištěny, takže si nikdo nemohl stěžovat. Samozřejmě to bylo pokoutným způsobem, a protože to byly průklepy až 12krát přes kopíraky, různě pozohýbané patky těch písmenek z těch strojů. To zase děvčata psaly, protože dnešní rozmnožovací stroje nepřipadaly v úvahu, takže ta desátá, jedenáctá, dvanáctá kopie už byla všelijaká, tak otec vždycky říkal: „Kdo má brýle, tak mu nesmíte dát nižší kopii než šestou.“

Z čeho vás otec Krátký učil?

Tak já si vzpomínám, že to byl Nový Zákon, potom to byla Spiritualita, protože Krátký byl také spirituálem. Těch spirituálů bylo několik, Pavlík byl také spirituál, ale Pavlík byl přísný a velice vyžadoval. On měl jezuitské studia, tak Davídek vždycky, když už ten student šel třeba na druhý termín, říkal: „Nežeňte ho k tomu katovi.“ Takže Krátký byl tak mezi. Potom tam byl jeden, kterému jsme říkali „farář Arský“. Svatý Arský, toho nechtěli vysvětit, protože si nemohl zapamatovat zpaměti Credo. No a Credo musí kněz před svěcením odříkat a tím dokládá, že to je víra, kterou chce hlásat, takže to je součástí toho obřadu.

Takže říkáte, že úroveň byla dobrá?

Byla, ale byla odstupňovaná, když byl mezi námi někdo, kdo měl horoucí plamen pro kněžství, tak ho neuvrtal někdo na nějakém řeckém slovíčku.

Měl jste studium rozdělené na různé časové celky?

To mě nikdo nediktoval, jak mám studovat. Já jsem si to sám musel sestavit a nabídnout ke schválení, ale zase jenom u toho examinátora, na kterého se ta disciplína vztahovala. Disciplíny ty byly stanoveny. Co tam má ten student studovat, to bylo rozhodnuto při výhybce, na co se bude specializovat. Já jsem se měl specializovat na katechezi, křesťanskou pedagogiku a pastorači mládeže. A to byl směr, který mě určil Davídek. A proto jsem si měl vybrat potřebné disciplíny. Přišel jsem to zkontrolovat se svým spirituálem, nebo s Davídkem a on řekl: „Tohle ne, to tam nepotřebuješ, ale tohle ti tam chybí.“ A až jsem tohle měl zkontrolované, tak jsem vyhledal examinátory a ty, kteří mě budou nejenom zkoušet, ale i co mě povedou v té disciplíně a ti už to brali jako hotovou věc, která byla na svobodné volbě studenta a v korekci někoho odpovědného, třeba Davídka nebo Krátkého. To byli korektoři, pokud to neudělal Davídek sám. U Bedřicha byl záměr stanoven Krátkým a Davídek jej schválil. Kdežto já, když jsem se objevil s tou pedagogikou mládeže a Davídek věděl, že jsem brácha toho dobráka Bedřicha. Pedagogika mládeže byla ožehavá disciplína, kdo strčil frňák v totalitě do nějaké práce s mládeží, tak nebyl jednou nohou v kriminále, ale byl tam už i tou druhou. On mě řekl: „Dobře, tak já jsem ti to vybral, ty to chceš dělat, já jsem tě neznal, že jsi brácha toho dobráka Bedřicha, tak si tě volám znovu a dostaneš k tomu ještě jednu disciplínu.“ Tou byla konspirace. „Budeš to vědět a jestli to zvoráš, tak jsi prostě nezvládl konspiraci a v praxi jsi na to shořel.“

To byly ty tahy, když Davídek do něčeho vstoupil, tak to psal. A ze začátku ten student měl dojem, že to je hrozný kruťas, ale když potom v praxi poznával, v čem ten Davídkův vstup spočívá, tak jsme zjistili něco docela jiného. Že je to velice laskavý otec, který nad námi bdí, který nás chrání a ti, kteří byli velice nadaní, tak těm toho navalil. Třeba Koláček utekl před Davídkem až do Vatikánu do rozhlasu.

Jak se to studium tedy dalo skloubit s prací?

U mě to bylo velice jednoduché, neboť Lísek nade mnou držel ruku. Davídek se o něm vyjádřil: „Je to velký komunistický prase, ale pro toho Provazníka bude spásou.“ Já jsem odehrál v Brně čtyři nebo pět tisíc mší, protože na těch kůrech ti muzikanti nemohli být za ty malé platy a tak šli někde do světské muziky a na kůrech hráli všelijací amatéři. Takže tyhle věci byly tak nějak svázány s Provazníky. A mně se velmi snadno študovalo a tyto věci utajovalo, protože já jsem byl ve velmi permanentním a širokém kontaktu s kněžími a s lidmi od muziky a s Lískovou fakultou, s profesory a hudebníky na té fakultě, takže když se potom někdo dověděl třeba pravdu anebo pomluvu, která by byla kaňkou nějakého mého oficiálního kádrování, tak se napřed než něco řekl, a když byl trochu rozumný, tak se zeptal, kdo to je. A když tam uviděl tyto konexe, tak si řekl, že do toho šlapat nebude, protože tohle by asi dost smrdělo.

Takže já jsem měl takovou zvláštní situaci, dokonce jsem dvakrát dostal takovou nepříjemnou nabídku od státní bezpečnosti, protože oni viděli, v jakém postu se pohybuji, a kdybych chtěl s nimi spolupracovat, tak by to bylo možné. Já tedy jenom vím, že jsme byli dokonce vážně s bratrem v jistém strachu, protože asi pětkrát jsem dostal nějakou tu předvolánku, že se mám dostavit na Leninku na policii k vysvětlení. Já jsem je vždycky naštvál, protože jsem vytočil telefonní číslo a zeptal jsem se jich: „O čem bude řeč?“ A oni: „To sem nepatří, chcete přijít jindy, tak mluvmě o tom, ale ne, o čem bude řeč!“ Tak jim povídám: „Já bych se chtěl připravit, abych mluvil k věci.“ A to je vždycky strašně rozčílilo. A jak jsem tam potom vešel, tak už mě to dali.

Tak já jsem tam jednou vešel a byl jsem vyslýchán ve smyslu: „Máte bratra Bedřicha?“ No a Bedřich už byl hotový stavař a pracoval v projekci. Jenže bylo podezření, že má něco s novicemi a se svěcením kněží, protože Bedřich byl jako biskup také jeden ze světitelů. No a já když jsem tam šel, tak jsme vůbec s bratrem nevěděli, o čem by byla řeč a tohle by nás vůbec nenapadlo, protože to už bylo blízko.

Hrál jste se státní bezpečností nějakou hru? Jak takový výslech probíhá?

Já jsem tohle nechtěl, protože jsem to nedovedl a neuměl. Prostě jsem se tvářil, že jsem křesťan, že sice nejsem nějaký exkluzivní student, ale že prostě něco umím a znám a že jsem na to hrdý. Víru zapřít nechci. Odvolával jsem se na platné zákony, a že nedělám nic špatného, když vedu ministrantské skupiny a jako učitel jedu se svou třídou na třídní výlet.

A já jsem byl tak drzý, že jsem se přihlásil do domu pionýrů mládeže v Lužánkách jako učitel, který se nabízí ve svém volném čase ještě vést cyklistický kroužek a tam jsem nadiktoval všechny ministranty. A tam nám ředitel salutoval, když jsme vyjeli před Lužánky s tím pionýrem a když jsme vyjížděli na putovní tábor, přál nám pěkné počasí.

A když se Davídek dozvěděl, že jsem šel požádat o ten kroužek do domu pionýrů, tak mi říká: „Františku, pozor na tu konspiraci!“ To už bylo na hraně, ale já jsem na svou obranu Davídkovi řekl: „Jestli já mám něco s tou mládeží dělat a znát ji a když já nebudu znát volnočasovou práci ateistů s naší mládeží v takovém centru jako je lužánecký pionýrský dům, tak jsem na jedno oko slepý.“ A Davídek řekl: „Je ti dovoleno otevřít i to druhé oko a běž dál.“ On to vždycky tak nějak ironizoval a bylo dobré, že mě tak upozornil. On věděl, že jsem takový dost praktický a že dělám a nejsem jen tak schovaný „za bukem“.

Konzultoval jste tu práci s mládeží s otcem Krátkým, který měl také k mládeži blízko?

Ne, Krátký byl pro starší. On měl mládež až od deváté třídy výš. A dokonce ani nebral maturitní obory - učení, protože bylo tehdy spousta deváťáků, kteří šli do učení s tzv. maturitami, ty maturity to byl pól, to za nic nestálo. Krátký tam neměl intelektuální rovinu, o kterou by se opíral ve svých požadavcích.

Tady vidíte, jak to školství u nás bylo promyšleno. Specializovat se na žáka od mateřské školky až po nějakého vysokoškoláka to je hloupost. Davídek řekl: „Nás tady je dost, my se budeme specializovat a ty frakce budou řízeny jedním mozkiem a to bude Krátký.“ Takže když měl nějaký chlapec, nebo rodina problém s přihláškou do náboženství, náboženství se tehdy vyučovalo jen do sedmého ročníku, v osmém a devátém už nebylo dovoleno, takže když potom přišel Krátký a říkal: „Mám rodinu a je na vahách a potřeboval bych ji nějak duchovně upevnit a poradit jí, aby se nebála, když to dítě neodhlásí v té sedmičce.“ Protože ten žák tam setrval a na něho se dívali ti druzí, méně odvážní, ale protože byl nadaný, tak říkali ti rodiče těch ostatních rodin, že když

ten tam zůstal, tak my tu přihlášku taky podáme. Tak tohle Krátký velice dobře sledoval tyhle věci, a když viděl v té rodině tu váhavost nebo dokonce tvrdý spor, např. manželka neodhlásí své dítě z náboženství a otec jí řekne, že nechce přijít o práci, o postup, a tady ty postavení proti sobě.

To je to kam ten totalismus ty lidi žene, a pro nás kněze a v církvi se to objevuje jako duchovní zranění a od toho jsme tady, abychom to zranění nejenom analyzovali, ale našli i účinnou terapii. Takhle přistupoval Davídek ke školské problematice, to muselo být při práci s mládeží na této úrovni. A když sám Krátký řekl, že na to nemá čas, že má spoustu vysokoškolských kroužků, tak na to byl Provazník anebo jiní. Ale někdo musel říci: „Takhle to bude, a ty Krátký mě nechod’ dělat vánoční besídky do mateřské školky ani Provazníka bych tam neposlal.“

Scházeli jste se s otcem Krátkým?

Ano, ale poměrně málo. Já jsem se s ním setkával, když jsem se potřeboval domlouvat na mládeži. On mě třeba doporučoval a dohazoval do těch táborů a obráceně zase jsem po něm hledal místa, kde mohu tábořit a nepřijde mě tam někdo kontrolovat, protože když jsme někde rozložili tábor, tak já jsem to nemohl udělat v nějakých kontrolovaných katastrech, kde by bylo dovoleno tábořit. Já jsem vždycky tábořil, kde nebylo dovoleno. A on mě poradil, v té farnosti anebo zavolať bratrovi do té farnosti a řekl: „Potřeboval bych tam jednoho učitele s ministranty, kde by tam mohl ten tábor rozbít, ale aby to nebylo oficiální.“ Protože když to bylo oficiální, tak chodili od hygienických kontrol až po všelijaké pedagogické kontroly a my tam měli, třeba na kameni, rozdělanou mši svatou.

Takže otec Krátký fungoval jako takový zprostředkovatel?

Ano, a budu velice konkrétní. Krátký mě třeba řekl: „Ty člověče, ty teď děláš Horehroní, Helpa, ty tam jedeš s dětmi na kajakách a jede tam s tebou nějaký Standa Juránek, ministrant od Tomáše, dej mně na něho pozor! Ne že tam uděláte nějakou volovinu, že vás budou vyšetřovat!“ Protože pak by přišli na toho Juránka. Juránek už byl středoškolák a byl taky v mládeži angažovaný.

Kde ještě jste se setkával se svými examinátory a jak jste spolu komunikovali?

Tak něco už jsem tady říkal. Pavlík zkoušel na tom jeřábu anebo zkoušel v noci potmě a já jsem nezažil, že by zkoušel Pavlík ve dne. Krátký ten zásadně zkoušel na své

faře, protože on s jistými prolukami měl souhlas a byl knězem oficiální církve. A zkoušel na faře, i když byl na nějakou dobu zbaven souhlasu. On znal ty své kněze, tak on se „nakvintoval“ k nějakému bratru na faru a to bylo klima, které ta zkouška potřebovala. Zase Svoboda třeba zkoušel na lavičkách v parku a ve dne. Z jedné strany seděl Arab a já vykládal teologii, a ten Arab nevěděl, co povídám, a všichni StBáci fotografovali, jak Svoboda učí Araba češtinu. Čili to byly takové kamufláže, pod kterými drze, ale odvážně třeba ten Svoboda kryl tu zkoušku mně. Ta hra byla na takové úrovni, to není blbé, ale jestli se to dá nějak zkritizovat, že to bylo příliš odvážné, tak nikdy na to nikdo nedoplatil a nikdy nás Státní bezpečnost neskřípla, že by nás usvědčovala z nějakých fotografií nebo výpovědí svědků o zkouškách!

Jak to bylo s pomůckami, vše probíhalo ústně?

Pomůcky byly, ale ty museli být oficiálně dostupné, když mi někdo řekl, že budu dělat řečtinu z dvou-fóliového tisku nového zákona, tak jsem musel jít do antikvariátu a musel jsem tam hledat. A to bylo nakoupené s číslem a razítkem a účtenkou antikvariátu, protože zase, když vybrali StBáci nějakou faru, tak ty knihy co tam byly vzácné tak je buď odvezli do papíren do sběru, anebo je dali do antikvariátu a měli za to prachy. Na vojně jsem prošel čtyřmi nebo pěti místy kde jsem byl, jak se stěhovaly ty stavby. Když jsem se dostal do Pardubic, tak Bedřich už mě poslal zprávu, že mám okamžitě navštívit antikvariát a vybrat tam co je. Jestli se ptáte po pomůčkách tak pouze tyto. Jinak nikdo nesměl mít žádné studijní poznámky, žádné seznamy nebo věci, které by měl u sebe jak examinátor tak ten dotyčný. Ale Krátký je používal, a to bylo z toho důvodu, že on měl toho tolik, protože on na to hlavu měl, ale někdy když se ho Davídek zeptal: „Udělal zkoušku?“, tak Krátký řekl: „A já už ani nevím.“

Co třeba zahraniční literatura, tu obstarával Davídek?

U mě to bylo dobré v tom smyslu, že já jsem měl Bedříška a říkal jsem mu: „Bratře, víš, jak jsem na tom s těmi jazyky, sežeň mi to česky.“ Bedříšek byl u zdrojů, tak mně sehnal mnohdy disciplíny v překladech.

Jak to myslíte, že byl u zdrojů?

Protože když měl výchovu těch kleriků, nejenom spirituální, tak mu také říkali, že nemají z čeho studovat. Tak on musel na to Slovensko ty věci vézt anebo odkazovat,

kde jsou dostupné. A my jsme měli na Slovensku dobré přátele, Rimavská Sobota, Podbrezová, Helpa atd.

Kdo vás vysvětil?

Davídek. Světitelé jsou vždycky dva. Jeden z nich je hlavní světitel, ten nese tu zodpovědnost, ale to by mohl být i ten druhý a třeba Davídek mohl asistovat. Zcela výjimečně byl Davídek jako asistující světitel, protože když už u toho byl Davídek, tak byl hlavní světitel.

Vy jste věděl od začátku, že chcete být knězem, když jste se ucházel o studium ve skrytosti?

Ano, od začátku. Já jsem kulaté piškoty podával už mamince jako Svaté přijímání. Já chtěl být vždycky knězem, ale přišla i slabá chvíle. A ta přišla, když jsem byl tak v sedmé – osmé třídě, tak jsem si říkal, že budu malíř. To začínají ty blbé léta. Maminka se už těšila na to, že bude mít doma kněze, alespoň jednoho chlapce. Protože Bedříšek byl moc rozumný, a když se potom dostal na tu stavební a architekturu, tak maminka řekla: „To už se mu bude líbit ty stavební věci a umění a to ho bude tvarovat, to už je pozdě.“ No ale to už byl Bedřich napojený na tajné studium, konspirace a ani rodiče...

Takže ani rodiče nevěděli, že studujete v utajení?

Ale jak by to maminka nevěděla. Ale byli s tatínkem tak chytří, že nikdy se nezeptali, nebo nás přitlačili, jestli už jsem kněz nebo jestli na něho studuji. Takové blbé otázky moji rodiče neměli.

Takže něco tušili, ale nikdy to nedali najevo?

Ano, ale já jsem říkal Davídkovi: „Co když se matka zeptá?“ A on na to: „Slyšel jsi dobře? Já jsem řekl nikdo! Anebo bylo tam vyjma matky? Umíš ty česky?“ Takže konspirace.

Měli jste kromě setkávání se v Kobeřicích na faře hromadné přednášky i někde jinde?

Ano byly soustředění. Jmenovalo se to třeba: „Horská turistika Tatry“. A tam přijeli třeba, ani ne tak základní studijní party, studenti to ne, ale tam už jezdili na to soustředění nějaké ty špičky, ti instruktoři a organizátoři. Ale to nemělo jenom tu

disciplínu, pro kterou jsme tam byli svoláni, hlavně teda tu konspirační, ale mělo to ještě duchovní, spirituální nadstavbu.

Takové duchovní cvičení?

Ano, tam měl slovo především otec Krátký jako hlavní spirituál anebo Pavlík z druhé větve. Tam tito lidé dávali slovo a říkali třeba: „V 11:15 přijede k této věci ještě někdo jiný vám říci pointu.“ A přihnal se v pumpkách a se zlámanou lyží Davídek a říkal: „Vy řeknete běžky, ale vždyť tu není sníh!“

Takže jste se setkávali na nějaké horské chatě?

Bylo to často v kopcích a ti lidé tam o nás měli informace, ale bylo to spolehlivé. Bylo to v nějakých oficiálních ubytovnách, hotelích a my jsme tam byli jako grupa turistů. A Davídek dostal od svého okolí zprávu, ačkoli ji sám dobře věděl, že musí přijet jako turista, ale nemohli ho nechat, aby si on sám na sobě vytvořil svou představu turistu, to totiž neodpovídalo normálu, čili museli mu říct, jak musí ten turista vypadat. On chtěl být turista, ale přišel tam jako hostinský. A pak se ho ptali, jestli tam jde shánět nějaké sezonní zaměstnání. On se ale dovedl obléci, jak bylo potřeba, a to jak jsme tady zlehčili, že mu lidi museli radit, jak to je doopravdy, tak to bylo jen okrajově, protože on to někdy, ne že by to přepísl, on se střefoval, jak to bylo nejsprávnější a bylo to na úrovni, ale někdy taky obráceně.

Ne, on byl génius, když zapnul mozek na určitý předmět anebo téma, tak on se obvykle chvilku odmlčel, když to bylo v diskuzi a když to bylo v přípravě, tak řekl Javorové (jeho vikářka): „Nikdo mě nebude rušit!“ To znamenalo, že uchopil nějaké téma a nevěděl o něm, co si myslel, že by o něm vědět měl. A než by o tom klábosil ostatním, tak hledal informace a to byly jeho speciální postupy, jak tu informaci hledat. Konzultace s někým jiným, to bylo to poslední. To byl nejdřív poslech rozhlasu, literatura cizojazyčná, návštěvy knihoven. Na pomoc konzultantů se moc nespolehal.

Byl chytřejší než oni...

No, mohl být nasycen omyly a ty omyly byly třeba nesnadné. Tam kde přijímáš informaci na základě důvěry, tak ty omyly minimalizuješ a to je chyba. Tam ten omyl na základě důvěry může být smrtonosný. To jsou ale kapitoly z konspirace.

Říkal jste, že jste se věnoval učitelství a práci s mládeží. Potom jste se věnoval čemu?

Tak já jsem potom přešel po jiných farnostech k sv. Jakubovi. Farář Drábek za totality byl zadobře s StBákama, on chodil s nimi chlastat na Myslivnu, promiňte mi, že to tak lidově říkám, a on si proto mohl ledacos dovolit. On vyšel na kazatelnu, rozevřel Rudé právo a řekl: „Tak ti komanči nám tady píšou.“ A nic se mu nestalo. On přišel ke krajskému tajemníkovi Kratochvílovi na kobereček a tajemník mu říká: „Pane faráři, to nám nemůžete dělat, zlehčovat dělnický tisk.“ A ten Drábek se proti němu vrhl a řekl: „Odpusťte, já byl zase pod párou.“ Vidíte, ale to je vysoká hra. A Kratochvíl mu říká: „Pane faráři, to bylo naposledy, ale jinak..., souhlas ne, to jenom nějakou pohraniční faru.“ No a to on potom když se nabumbal, tak nám to ministrantům vyprávěl.

U svatého Tomáše byl dlouhodobě farářem nějaký Kulháněk, šikovný a moudrý člověk. Bedřich tam vedl schólu. A když nás bylo choralistů u sv. Tomáše za totality už osmdesát, tak přišel Kulháněk a řekl: „Já jsem dostal od tajemníka kudlu na krk a řekl jsem, že těch osmdesát chlapů, co zpívá ten chorál, to nejde.“ A nejde to proto, on nám to zdůvodnil, protože to jsou všechno mladí lidé a svobodní lidé, což je zvláštní, a za tím sborem se jako za kapkou medu táhne celá smečka dívek. Ony si některá děvčata stále myslela na některé ty kluky a ti kluci je nechtěli.

Už byli všichni faráři...

No nebyli třeba ještě faráři, ale nechtěli je odmítnout, nechtěli je zklamat a potom tam nějaké telátko chtělo skočit do Svratky. Prosím vás, já to nezlehčuji, to je ta realita.

Tak my jsme museli rozdělit ministranty. A u Jakuba nebylo žádného ministranta, tak Kulháněk řekl: „Půjdeš dělat s ministranty k Jakubovi.“ A tak Drábek byl rád, že tam bude mít ministranta, protože on tam měl jen dva osmdesátileté kostelníky. A najednou bylo u Jakuba padesát ministrantů. Někteří byli jejich a někteří byli převeleni od sv. Tomáše. A sbor se taky rozdělil. A Bedřich se ujal vedení schóly u Jakuba. A tam nám bylo dobře. Protože jakmile se o nás někdo otřel, tak dostal od Drábka. A Drábek do toho zapojil i ty svoje dozorčí kumpány, s kterými pil.

A teď už se dostávám k té odpovědi. Přišel srpen a tanky a takhle nás to zastihlo. Potom přišla Husákova konsolidace a přišel nový tajemník a ten si zavolal Drábka a řekl: „Tak ten učitel, co vám tam dělá ty ministranty, tak ať si vybere. Buď bude učitelem a přestane s vámi, nebo může pokračovat klidně dál, ale skončí s vyučováním!“ A tak jsem dostal na hodinu výpověď, ale zákoník práce říká něco

jiného, já jsem se zašprajcoval, takže byla změna. Na hodinu výpověď, ale ještě dodělám suplaturu do konce školního roku za mateřské dovolené.

Kam jste potom šel?

Pak jsem dostal velmi dobrý džob. Udělal jsem si zkoušky na topiče plynových zařízení a šel jsem na krajskou hygienickou stanici, která byla na Třídě Kapitána Jaroše. Když totiž ten plyn vybuchl, tak se nadzvedl celý barák, protože kotel byl ve sklepě. Tehdy to dělali moderně na střeše, na půdě plynové kotelny, aby když to bouchne, tak to vezme jenom holuby a budova zůstane celá. A já jsem byl hlavní topič, to byla rozsáhlá budova a ředitel tradiční katolík, ale komunista, aby dělal kariéru, ale „nekopal“ do křesťanů. Já jsem topil na té půdě a hlavně jsem tam studoval, protože když za mnou chtěl někdo přijít, tak musel zaklepat, a tak já zavřel knihu a otevřel Rudé právo a povídám: „Dále!“ A tam jsem to ale také nabízel jako místo ke zkouškám. Tam chodili jak examinátoři, tak studenti ke zkouškám pod záminkou, že je to údržbář nebo prostě můj kamarád.

Vy sám jste dával někomu hodiny, nebo jste byl examinátorem?

To nebylo v Davídkově koncepci a v koncepci utajené církve. My jsme na Starém Brně ještě za „dubčekiády“ uspořádali ministrantskou olympiádu, kam se dostavili vybraní ministranti ze všech brněnských farností a šli tam skládat takové zkoušky, aby mohli dělat vedoucí ministrantům. Ode mě to bylo zkoncipované, abychom tu úroveň ministrantské schůzky zvedli, a tam jsme dali i nějaké natištěné materiály a ti chlapci se to naučili, šli tam udělat zkoušku a dostali obrázek, že byli uschopněni dělat ministrantského vedoucího. S tím se představili svému faráři, že tu zkoušku vykonali, a pan farář je potom nechal samostatně učit a instruovat ministranty liturgiku. A protože to bylo od nás „spískané“, tak ti kluci učili kromě liturgiky také katechezi, a když ten chlapec naučil tu katechezi jinak, než bylo v katechismu nebo lépe než bylo v katechismu, tak se dostal s farářem do křížku a ten se ho ptal: „Kdo ti to říkal, že je to takhle?“

A zase jsem byl na koberečku u Davídka a on říkal: „Ty učíš ty ministranty moc správně a to nemůžeš.“

6.2. Rozhovor s P. Martinem Holíkem

Proč jste se rozhodl pro studium ve skrytosti, proč jste nestudoval oficiální cestou?

Ta možnost byla a nebyla. Když se člověk hlásí v osmnácti na střední školu, tak není úplně jasné, co mu potom řeknou ve třetíáku. Vy jste přece na všeobecném gymnáziu a to vás předurčuje ke studiu na vysoké škole a potom v těch devatenácti, když člověk vidí, jaké věci se dějí a jak to je a nepřihlásí se na teologii, ale přihlásí se na elektrofakultu, no tak se potom stane, že o pět let později je ze mě elektroinženýr a v těch letech 1984-1985 se velmi jasně praktikovalo, že se takovíto žadatelé o přijetí na teologii nepřijímali, protože se přijímali spíše ti „jednodušší“, prostší, u kterých se předpokládalo, že budou manipulovatelnější. Kdo měl jednu vysokou a titul, tak většinou už neuspěl. Ale toho bych se i nebál, protože i tak se to některým z mých kolegů dříve nebo později podařilo, ale spíše to byl ten způsob práce. On (Krátký) propojoval svět neskryté a svět skryté části mlčící církve. On to velice přesně vyjadřoval, skrytá část mlčící církve, protože řekl, že celá církev mlčí, protože je zahrnuta jenom do toho rytu a bohoslužby, sem tam ještě nějakou přípravu, ale už téměř žádnou a na žádnou svátost, ale jinak už nic a zásadně v kostele, kde je to kontrolovatelné.

No a my jsme se dostali, já s mým bratrem Vojtěchem, v roce 1973 na Ameriku (místo, kde se pořádaly tábory pro děti a mládež), nad Klášterec nad Orlicí, kde P. František Fráňa, také tajně svěcený kněz, který byl v jiné roli, ale dělal podobnou práci jako Krátký, protože nebyl veřejně nikde farářem, veřejně nestudoval a měl také záběr na ty mladé. Tak jsme se tam dostali a tam vlastně by člověk okamžitě musel skončit s tou činností, takže mnozí ti kluci, kteří právě tou Amerikou prošli, se třeba v devatenácti nebo ve dvaadvaceti přihlásili do Litoměřic, tak tím pádem už se k nám vlastně nikdy nepodívali, protože už by to bylo příliš nebezpečné a už byli příliš zjevně na to upoutáni. Takže to byl můj druhý závažný důvod, proč jsem nezvolil tu cestu oficiální. Jednak by to pravděpodobně nedopadlo a za druhé, že bych musel přestat s činností na Americe, protože v té době jsem byl už samozřejmě dospělý člověk a spolupracoval jsem už na té úrovni toho vedení s páterem Fránou. No a tady byl právě velikou oporou a takovým tím podporovatelem na té mé cestě jednoznačně Stanislav Krátký.

Takže o Stanislavu Krátkém jste se dozvěděl skrze Ameriku?

Ano. Samozřejmě on působil na tolika místech, že o něho ani to dítě deseti-patnáctileté nemohlo nezakopnout, protože oni ho překládali na nejružnější místa, kde jsme třeba měli i naše příbuzné a známé. Ať to byl např. Kunštát, protože maminka byla z Olešnice, takže jsme jezdili na poutě a tam jsme ho vnímali jako kněze. Ale ta spolupráce tichá, tzn. studium a následné vysvěcení, tak to už bylo v letech 1979 – 1987 právě v té jeho skryté části působení.

Jak takové studium probíhalo? To určitě nemohlo být jednoduché...

Podstatným rysem toho studia byla totální decentralizace, tzn. že skoro všechno se dělo individuálně, výjimečně ve dvojici, víc nepamatuji. Dalším rysem bylo, že se využívalo standardních běžných věcí pro zakrytí toho studia. Tzn. Je tam pouť? Jedeme tam, protože tam jede pět set, tisíc lidí a my si tam uděláme čtyřicet minut pěkně tiše, takže vždycky to bylo pod pláštíkem nějakých brigád, poutí a třeba i akcí města.

Takže vy jste např. dopoledne pracovali a odpoledne nebo večer studovali?

Ano. A třeba při té práci jsme si sdělovali, co si máme pořídit a kde se sejdem příště atd. Stanislav Krátký měl několik spolupracovníků, kteří byli odborníky na své předměty a zase v nejvyšší míře utajení se domlouvalo kdy se má koho a kdo navštívit, jaké je poznávací znamení, jak se má zazvonit, aby věděl, že má otevřít. Takže to bylo támhle na hebrejštinu, támhle na morálku, támhle na dějiny. A byli to lidé, o kterých ani já sám nevěděl, jestli jsou kněžími, když mě vyučovali jako kantoři. Někdy ano, někdy ne.

Mohl byste jmenovat konkrétní jména?

My jsme se ani tak neptali na jméno, protože jsme nevěděli jestli jméno na zvonku dveří patří tomu kdo tam je anebo on tam také přišel chvilku předtím do vypůjčeného bytu. Mohu jmenovat třeba otce Eduarda Krumpolce, který dodnes vyučuje na Palackého univerzitě v Olomouci.

Z jakých materiálů jste při studiu čerpali?

Zdrojem byly samozřejmě zásadně písemné materiály. A v té době těch chudých podkladů, to byly buď občasné sborníky, které se v malém nákladu vydávaly nějakým cyklostylovaným způsobem pro vnitřní potřebu právě třeba té litoměřické části, té

jediné povolené fakulty a ty byly jaksi obecně k sehnání v malých nákladech, nebo jsme si je půjčovali mimo zkouškové období studentů teologie, kteří je na zkoušky potřebovali, ale během roku se bez nich chvilku mohli obejít, protože kopírování téměř neexistovalo a něco dostat takhle navíc nebylo vůbec snadné, samozřejmě pokud to byly strojopisy tak se nějaká osmá až třináctá kopie „průklepákem“ dostala až k nám.

Měli jste nějaké samizdatové texty od pana Zvěřiny či Mádra?

Velké množství těchto materiálů, kde byli např. Reginald Dacík i lidé, kteří veřejně působili a mohli napsat nějaké to skriptum, protože jim to bylo teda výjimečně povoleno, jelikož počet těch vydaných textů byl regulován, tak to jsme si různě půjčovali a převázeli.

Kdo ty texty přepisoval?

Velké množství našich spolupracovníků a to nejen ohledně studia, ale vůbec veškeré té činnosti, např. na táboře Amerika. Když mělo dítě táborový zápisník tak se prostě psalo na psacím stroji na blány, ty se velmi těžkým způsobem získávaly, jako vždycky nějaké přebytečné a jako na půl pokažené z míst, kde byly samozřejmě pod kódem registrovány, a potom se válečkem přes barvu dělaly ty kopie. A jinak mnozí jsme měli i rodiny, psací stroje, ty „Remingtony“, které měly silný důraz, takže celé generace mých vrstevníků, jsme chodili v pokoji kolem stolu, kde bylo dvanáctero kopií, ty se skládaly, sestavovaly a secvakávaly a nakonec distribuovaly. A to se týká mnoha a mnoha knih, samizdatových textů, které třeba později vyšli v akademii Řím, ale ty první výtisky, některé máme dodnes doma, ty byly jedinečné a rukou dělané.

Měli jste nějaké indexy, kam jste dostávali hodnocení, jak jste dokazovali splnění zkoušky?

Tohle už neřeknu úplně přesně. Jen vím, že si to někdo někam napsal a podal nějakým způsobem zprávu otci Stanislavovi, že tady toto bylo vykonáno a splněno. Neměli jsme žádný centrální průkaz, který by někdo někde mohl najít a říct hele máme tě. Takže po dobu toho studia si to člověk zapisoval jenom někam na nějaké papírky, že tady ta zkouška zhruba v tomto roce, nelze si to představovat jako dneska, že teda mám semestr takový a další semestr, a vlastně se nevědělo, jak to dopadne. Já jsem vůbec nevěděl, jestli kdy budu vysvěcen a jestli po nějakém uznání třeba tady toho studia.

Ale výsledek zkoušky jste se dozvěděl?

Ano. Ale nebylo to třeba známkováno, teď už je to zase písmenováno, ale tenkrát byly známky, ale to nebylo ani v tomto smyslu známkováno, ale bylo to spíš ano – ne, ještě se na to podívej, nebo už je to dobré.

Otec Stanislav Vás osobně připravoval, měl nějaké přednášky?

Ano. My jsme měli v té jeho knihovně, nejvíc právě v tom jeho Hrádku u Znojma, kde byla veliká knihovna a bylo tam mnoho co opravovat, což byly krásné důvody tam jezdit pomáhat, tak jsme vždycky měli něco pro všechny, kteří tam byli a potom sólo jsme si odešli třeba do té jeho ložničky a tam jsme si shrnuli tohle a tohle. Tohle nám řekl, toto si nastuduj támhle, s tímhle přijď, až to budeš vědět a domluvíme se, kdy to bude příště. On ten proces také trval mnohem déle než by bylo řádné denní studium, protože zhruba od té doby kdy si člověk řekl, aha takhle bych to možná chtěl, tzn. od těch devatenácti do těch sedmadvaceti, čili osm let studia, které samozřejmě zdaleka nebylo tak intenzivní jako by bylo na denním studiu na vysoké škole.

Jaké problematiky se týkaly přednášky otce Krátkého a jakým způsobem je vedl?

On měl velikou schopnost analýzy a syntézy, poslouchal zahraniční rozhlas, jsa výborně jazykově vybaven, tak nám vlastně sděloval novinky ze světa církve, „rádia Vatikán“, „Hlasu Ameriky“, „Svobodné Evropy“ atd. K němu se přece jenom nějakým způsobem dostávaly věci, které se ani takhle neodvysílaly, on je bleskově překládal a potom, to bylo velmi zajímavou formou, on totiž kde byl, tak měl vysokoškolské přednášky i pro těch pět babiček v tom studeném kostelíku, kde babičky to vydržely a on si před sebou představoval to auditorium. Úplně všechno se to nahrávalo na cívečky, na malý magnetofon Pluto, později na kazeťák, to už byla velká věc a všechno se to rozmnožovalo, kopírovalo, kolportovalo a my jsme si to po večerech přehrávali do sluchátek a z toho jsem si samozřejmě dělal poznámky, takové malé rešerše, a to byl hlavní zdroj vědění a řekl bych, že byl vynikající, protože překonával svojí aktuálností jakákoliv skriptu. Ale jinak on byl univerzál, tzn. liturgika, morálka zcela určitě a další obory také. Potom kromě právě tady těch přednášek v kostele v podobě těch homilií jsme potom na faře ty věci ještě po mši probírali podrobněji a víc do hloubky. A to tam potom sedělo zase více lidí, protože to bylo jako přátelské posezení, o kterém nikdo nevěděl, že já to mám jako studium.

Můžete popsat náladu na seminářích, jaké byly vaše vztahy navzájem a se zkoušejícími?

Tak humor byl kořením všech těch setkání. Taková ta radostná atmosféra to byl ten jeho největší atribut. On (Krátký) nikdy nevěšel hlavu a z těch jeho sloganů, můžete se podívat na náš web www.taborradost.cz, jsou tam články a fotky a ty děti na Americe, samozřejmě už po revoluci, tak vysloveně se těšila a byla tam taková ta kombinace toho, no jo on je to sice starý pán a je s ním legrace, ale i ti největší skeptici se nechali potom strhnout tím entuziasmem, a potom všechny děti skandovala ta hesla, takové to třikrát s tím d'áblem, to „táhni“!!! Tak to zařvali všichni s takovou chutí a naprosto nefalšovaně a bez ironie. Takže ta radostnost patřila k tomu a on byl také velice věcný, tzn., že dokázal téma držet, samozřejmě, že jak stárnul tak uskakoval bokem, ale bylo zajímavé, že při těch odbočkách myšlenkových mohl klidně sestoupit do čtvrté linie a z té čtvrté linie se vrátit k tomu kmeni a zase jet na druhou stranu. Takže nebyl upovídaným starcem, i když později už to bylo rozvláčné a skákal z jednoho na druhé, ale ten kmen v té řeči si stále udržoval. V tom byl také jedinečný.

Lze srovnat tohle studium se studiem teologie na vysoké škole, co do obsahu a vědomostí?

Budu v tom upřímný, samozřejmě že ne. My jsme mnoho věcí věděli už jako děcka, dobře vedená, řekl bych nadstandardně, nadprůměrně nad svými vrstevníky, ale třeba jazyk, který člověk musí prostě drilovat několik hodin týdně, aby něco uměl, třeba tu latinu nebo hebrejštinu, tak to se v podstatě tady v tom podzemním způsobu studia nedá dohnat. Tam se dá dohnat dogmatika, morálka a liturgika, to se všechno dá a to konec konců člověk vidí v praxi, ale třeba tyhle ty předměty ne, protože při tom se chodilo normálně do zaměstnání.

Jak se dalo studium skloubit se zaměstnáním, vy jste normálně přišel ze zaměstnání a po večerech studoval?

Ano, bylo to tak. Normálně osm a půl jako projektant v projekční kanceláři jako inženýr a po večerech, ne vždycky samozřejmě, někdy se člověk učil při tom, když to připravoval pro druhé a někdy proto, že se připravoval sám. Můžu to srovnat třeba s večerní školou, kdy tenkrát na průmyslovce k maturitě se připravovalo spoustu dělníků a tak studovali šest let místo čtyřech a taky to nějak zvládli a taky tam byly ty požadavky nižší.

V pamětech vězněných kněží se píše o spoustě neuvěřitelných věcí, například jak Zvěřina vyřukal zájemci morseovkou celý kurz dogmatiky. Mně to přijde až nereálné...!

Ti chlapi byli skutečně geniální. To bylo neuvěřitelné. Např. můj zkoušející Eduard, on uměl celé Písmo svaté z paměti!!! Nechápu. Já vím, že třeba Václav Renč, který ve vězení napsal „Popelku Nazaretskou“, taky je to pár tisíc veršů a taky se to vyneslo v roce „šedesát“ v hlavách těch vězněných.

Měli jste nějakou literaturu ze zahraničí nebo nějaké zápisky z přednášek od zahraničních profesorů, případně setkali jste se s nějakým teologem např. na zahraničním poznávacím zájezdu?

Jak jsem říkal, že tím rysem byla ta úplná decentralizace, tak my jsme vlastně nevěděli a netušili a v podstatě do dneška mohu říct, že nevím kolik dalších kandidátů, se v tu dobu připravovalo u stejných kantorů jako já. Nikdy jsem nevyjel ven za nějakým studiem venku, samozřejmě co se týkalo zahraničních pramenů, ať to byly třeba závěry z Druhého vatikánského koncilu, které samy o sobě jsou zahraničním zdrojem, anebo tehdy známých teologů světa. Když to bylo přeloženo a opsalo se to, tak jsme to dostali, ale tam jsme nerozlišovali mezi cizozemským a vnitrozemským autorem.

Nějaké zápisky z přednášek jste si dělal?

Určitě dělal, ale už jsem později nedbal na to, jestli jsou vyhozené nebo jestli existují, dost možná, že existují, ale to by byly dlouhé popsané sešity. Možná, že se potom i ničily, kdyby se udělala domovní prohlídka, tak aby nevzniklo podezření. Ta míra toho utajení, dneska už i mě samému po těch šestadvaceti letech připadají skoro absurdní, ale přitom to tam všechno fungovalo, ta pravidla toho, že i když se s někým vidím u něho na faře, tak se ho neptám, jak se jmenuje, kam jede a jestli ho nemohu kousek svézt autem, protože mě to prostě nemusí zajímat. Člověk co nemusí vědět, to platilo i pro rodiče, a neptají se, neříkám zbytečně, aby u výsledku nebyli konfrontováni se svým svědomím, že neřeknou něco nebo že lžou, ale aby mohli říci: „Já nevím“.

Věděli vaši blízcí, kněz či oficiální činitelé ve farnosti že studujete ve skrytosti?

Nevěděl o tom žádný kněz, žádný farář, žádný oficiální činitel, dokonce ani žádný biskup ne. Tehdy vlastně nebyl žádný biskup, ale tady fungoval kapitulní vikář Ludvík Horký, ten byl výborný, ale ani jemu z bezpečnostních důvodů jsme to nikdy

neřekli, dokonce nám pan arcibiskup Otčenášek, protože se to hodně odehrávalo na území královéhradecké diecéze to středisko Radost, vyčítal, že jsme mu to nikdy nepřijeli v tichosti říct do těch Trmic, kde on tam ta léta byl. Ale i jemu jsme vysvětlili, že to bylo z bezpečnostních důvodů. A měli jsme tam teda záštitu v biskupovi pro tu „skrytou církev“.

Rodiče o tom věděli?

Tak o tom studiu zcela určitě, protože jsem nebyl zdaleka jediný, a když jsem začal studovat tak to nebylo jednoznačné rozhodnutí, že se chci stát knězem, jen to k tomu tak postupně mířilo, ale byla to stále otevřená věc až do posledka. Koneckonců to je dneska také když se kluci přihlásí na teologii, kolik z nich dostuduje.

Studovali ve skrytosti i věřící z jiných konfesí případně nevěřící?

Nevěřící teologii podle mě nestudovali, protože by nebyl k tomu rozumný důvod a jestli z jiných konfesí, to nemohu říci, protože to nevím.

Měl jste podezření, že Vás někdo sleduje?

Já jsem měl jistotu, že nás sledují, po revoluci jsme si vyžádali v Pardubicích některé spisy na některé lidi. Obecně mohu říci, že tenkrát ty struktury věděly víc, než bychom si my přáli, nebo si mysleli, ale prostě můžeme říci dneska, že měli jiné starosti s jinými více vyčnívajícími osobami a osobnostmi, takže v Brně to bylo podle mě šťastně ve stínu, i když také byla období, kdy bratr byl u výsledku a tatínek byl u výsledku tady na Kounicově, na „Lenince“, my jsme to měli za rohem, takže jsme přesně věděli. A kvůli té činnosti toho tábora, kde se otec Stanislav přímo nezapojoval, protože by bylo nebezpečné tam jezdit, ale byl významným zázemím, čili on povzbuzoval, on radil, on sháněl peníze, aby se mohlo něco někam levně dovézt. Tehdy všichni ti zavření páteři pracovali ve stavebnictví a měli obrovské množství kontaktů právě na stavbaře. Když někde něco zbylo nebo se to vyprodávalo, nebo na výstaviště jsme chodili po všech výstavách, že tam byly např. levné koberce, takže to byly všechno příležitosti, při kterých on podporoval tu činnost. To středisko „Radost“ skutečně dodnes trvá a funguje a on byl skutečně takovým významným patronem v pozadí, samozřejmě po revoluci už byl viditelným patronem.

Vy jste konkrétně u výsledku nebyl?

Já jsem byl akorát ve věku, kdy to bylo pro mě takové nejhorší a nejviditelnější, ve věku pod patnáct let tzn., že oni tam nemohli dělat výsledky bez přítomnosti psychologa, takže si potom brali to, co bylo jednodušší, brali si ty nad osmnáct, takže staršího bratra už ano, ale mě ne.

Ptali se většinou na otce Krátkého?

Oni se ptali na nejrůznější věci, nejenom na otce Krátkého, protože to byla ta posloupnost, co šla přes biskupa Davidka a dalších, které já jsem v životě neviděl, ale vím, že přes jeho posloupnost to také probíhalo. Samozřejmě se to motalo právě kolem postavy otce Františka Fráni a jeho rodičů, mimochodem například kolem Stanislava Juránka, bývalého hejtmana a jeho rodičů jako aktivních lidovců, tak tohle to už bylo dobré, ale těch listů tam teda bylo hodně.

Jaké to bylo vyjít z podzemí na povrch, měl jste s tím nějaký problém?

Ano a velký. Ono se odehrálo to, že my jsme se vlastně každý nějak přihlásili někomu, zpravidla buď tomu sídelnímu biskupovi podle místa bydliště anebo biskupovi podle místa činnosti. Takže pro mě to byla otázka, jestli se přihlásit k biskupu Otčenáškově, to ale samozřejmě trvalo několik týdnů, než se vrátil. V Brně, myslím, až v dubnu 1990 byl ustanoven Vojtěch Cikrle. Takže my jsme se vlastně přihlašovali k tomu, kdo už byl k mání, a říkali jsme: „Ano my jsme tady tajně vysvěcení“. Mě řekli: „Počkejte, nedělejte nic, než co jste dělali doposud a vyčkejte dalšího rozhodnutí.“

No a pak se děly věci, které nebyly šťastné i z hlediska zpětného pohledu je dnes můžu označit jako poměrně nešťastné. Byli tam konfidenti, tzn. spolupracovníci obou stran, kteří aktivním způsobem a úspěšně zabraňovali třeba předání těch studijních podkladů, které se horko těžko podepisovaly, tzn., že když jsem dokázal popsat tvář toho zkoušejícího a někdo řekl, kdo to mohl být a já ho vyhledal, on mi řekl: „Ano, to jsem byl skutečně já a tady ti místopřísežně prohlašuji, že jsi u mě ty zkoušky udělal.“ Takže nakonec to potom skončilo v jakémsi čestném prohlášení a za nějaký rok jsme byli přezkoušeni u už kantorů profiků z obnovené teologické fakulty pražské, kde se nás k našemu překvapení sešlo asi dvě sta a to ještě asi polovina řekla, že tam nepůjde, protože s tímto postupem nesouhlasí a vlastně některé věci zůstaly otevřené až dodnes.

Musel jste být přesvěcen?

Ano, byl jsem k tomu vyzván, to bylo zase další takové málo šťastné v tom, že někdo řekl, že s tím nemá problém, i když nevidí důvod, proč by to mělo být, protože to, že jsem knězem, bylo tím, že světitel mně chtěl vysvětit a já jsem chtěl být vysvěcen, svědkové dosvědčili, že to ten chtěl a ten chtěl a to by mělo stačit. Ale na druhé straně jsem řekl: „Nemám problém, pokud tato forma má být zvolená.“ A přece jenom jsme tam psali to Vyznání víry s těmi všemi potvrzeními už kvalitnějším způsobem než za „totáče“ při tom prvním základním svěcení, které je dodnes uváděno jako to jediné moje datum svěcení.

Měl jste nějaký doklad o svěcení?

Já jsem měl takový malý obrázek se svatými Cyrilem a Metodějem s nějakým obecným textem vzpomínky na nějakého kněze a tam bylo napsáno: „Na památku tohoto dne.“ Bylo to v latině a bylo tam to datum a to bylo všechno. Takže ty věci potom předávané do Vatikánu se někdy ztratily, někdy se část jich ztratila, čekalo se jeden na druhého. Jedni říkali, že to mohou vyřešit biskupové sami, jiní říkali, ne to musí vyřešit Vatikán a některé věci zůstaly nevyřešené dodnes, ale ono je to celkem jedno z hlediska historie, tam je pouze jedna veliká škoda. Protože ti lidé dost často byli specialisty. Někteří to uměli s rodinou, s rodinným vzděláváním nebo měli cit pro vysokoškoláky nebo pro lidi bez domova a takové ty na okraji. Byly to specializace a vlastně tím, že se řeklo, ta veřejná struktura, že vy se musíte stát nejprve faráři nebo kaplany a patřit k nějaké farnosti a teprve pak se podíváme, jestli ty vaše mohutnosti budou nějak dál sloužit tak to už bylo pro mnohé nepřekročitelnou bariérou. Protože on jestli byl čtyřicet let výzkumníkem ve „výzkumáku“ a byl to profesor, docent a řekl: „Tak já tedy budu ještě někde vypomáhat, ale prosím vás už mě nikam netahejte“. Ale ono to takhle nešlo, tak prostě on potom řekl: „Tak já už teda nebudu dělat nic“. Nebo tu svoji profesi dokonal až do důchodu a pak už to třeba dělal nějak jinak.

To je takový docela tenký led a není snadné podat to nebo nějak zveřejňovat vládě, ale bylo to tam. A já jsem po letech došel k velkým zklamáním, kdy jsem zjistil, kdo byl třeba ten muž dvojí tváře, když dodnes vlastně nevíme, jestli byl vysvěcen jako konfident anebo jestli se opravdu obrátil a už byl vysvěcen jako přesvědčený katolík a jestli to, co dělal, jestli potom bylo ještě zadání od už rozpadlé struktury StB nebo KGB anebo jestli nic z toho. To jsou už dneska těžko rozkrytelné věci a mnoho bolavého už je buď zapomenuto, odpuštěno anebo někde pochováno v zapomenutí, ale ty důsledky

jsou ještě pořád cítit. To bylo tenkrát, podle mě, tak 350 lidí, čili to nebylo žádné malé množství v celkovém počtu kněží.

Davídek byl ve svěcení dost aktivní...

Ale nejenom on. Kolem Josefa Zvěřiny jich bylo daleko více a tam bylo akorát štěstí, že to bylo blíž k německým hranicím, kde byl ten režim přeci jenom trochu schovaný a ty věci se mohly dělat, nebo i do Holandska jezdili.

I do Maďarska skrze slovenské kněze...

Slováci měli daleko více možností, oni potom třeba vyjížděli do Polska, bylo to prudce odlišné. Brno na tom bylo poměrně špatně, protože do Vídně ta železná opona byla zavřená pořádně a tam to prostě nešlo.

Vy jste byl vysvěcen v roce 1987, co bylo potom?

Tak tam jsem vlastně působil ve středisku Radost na Americe a to bylo takové decentralizované, tam byly děti ze všech koutů země. Tam se celebroido, zpovídalo, připravovalo se ke svátostem, třeba k bířmování, aby on potom až se nějaký ten termín, to okénko otevře a církevní tajemník to povolí, tak aby tam ty děti šly připraveny. Také jsme mívali ty bytové semináře, hraní s dětmi, soutěžení, korespondenční aktivity. A to všechno jsem samozřejmě provozoval už od těch osmnácti let, ale od těch sedmadvaceti let, kdy jsem byl vysvěcený, tak ty plné dva roky právě tady pro toto společenství, které čítalo několik set lidí. A potom až se to teda otevřelo a prasklo to, tak bylo ještě toho dva a půl roku čekání, kdy jsem teda dal výpověď z „elektromontu“ a jednu dobu jsem byl třeba bez práce, jednu dobu jsem u jedné agenturní pojišťovny rozvážel software. Takže takové různé příležitosti a čekání, co bude. Potom došlo k tomu druhému podmíněnému vysvěcení a pak ještě nic. Poté jsem byl na táboře v létě 1992, kdy mě dostihl takový papíreček: „Jste farářem v Brně – Žebětíně a Kohoutovicích, nastupte.“

7. ZÁVĚR

Co uvéstí závěrem? Dovolte mi malé shrnutí této práce, jež se zabývala oblastí „utajovaného studia“ teologie v době komunistické diktatury. Doufám, že se mi podařilo naplnit ambice, které jsem v úvodu formuloval a rovněž, že ve čtenáři, jenž se nyní dostal až k závěru, tato problematika něco zanechala a donutila jej zamyslet se, jestli v dnešní době, kdy opět přibývá příznivců komunistické strany, dokážou „jistoty“ z doby před revolucí, které dnes občané tolik postrádají, vyvážit duchovní a morální marast, jenž po sobě komunisté za více než čtyřicet let své vlády zanechali. Odpusťte mi drobnou odbočku, avšak moje práce, jak již bylo v úvodu nastíněno, nese poselství poučení se z minulosti a právě skrze svůj obsah má na tuhle zvěst částečně poukazovat.

Primárně, se ovšem práce zabývala „utajovaným studiem“, jehož problematiku jsem členil chronologicky, a to od nastínění kontextu doby se všemi důležitými milníky, jež se udály a měly nejdůležitější dopad na církevní svobodu. Studium teologie a výchova kněžského dorostu v „utajení“ byly jen důsledkem této perzekuce církve.

Na historický kontext volně navazovaly okolnosti oficiálního teologického studia, které utrpělo velkou ránu, když se začali komunisté vměšovat do záležitostí výchovy a vzdělávání nových kněží. Tato kapitola končí příkladem Felixe Davidka, jenž se snažil změnit jak zažité zvyklosti v tehdejší církvi, tak oživit vzdělávání zájemců o kněžství v tehdejších podmínkách, za což byl odměněn mnohaletým žalářem.

Ve třetí části jsem rozebral likvidaci řeholních společenství tehdejší státní mocí, která se neobešla bez vykonstruovaných monstrprocesů, a hlavně internací většiny řeholníků. Tímto vykořeňujícím krokem ze strany státu jim bylo znemožněno naplnění svého poslání. „Utajené studium“ řeholí, ačkoliv bylo jakkoliv komplikované, se zde, dle mého názoru, dalo v celku slušně realizovat. Dokladem nám můžou být i mnohá kněžská svěcení a řeholní sliby, jež zde proběhly. Podmínky řeholníků v internaci tedy nebyly tolik zruďné jako v následujícím bloku, a to ve věznicích pro politické vězně. Pobyt za mřížemi totiž zasáhl většinu teologických špiček katolické církve a nejen jí.

Vězení jakožto nejvyšší trest pro člověka na zemi, vyjma smrti, by mělo přinést konec nadějí na vzdělávání a plánů do budoucna. Duchovní, jež neuvažovali v myšlenkové rovině ateistického člověka, věděli, že věznění, ač bylo mnohdy velmi kruté a spousta politických vězňů, a to především v Jáchymově „na uranu“ zemřelo, neznamená konec, ale spíše jistou obrodu a naději na světlejší budoucnost církve a samotného člověka. Bůh má s lidmi svůj záměr, který mnohdy trvá déle než by si

kdokoliv z nás byl ochoten připustit a snést jej. Již v minulosti jsme se mohli přesvědčit, že vše, co se událo, směřuje k lepšímu konci, a za zlo ve společnosti a temnou historii si může sám člověk svou malostí a ubohostí. Ač si mnozí myslí pravý opak.

V poslední kapitole jsem využil metodu rozhovorů s dvěma aktéry „utajovaného studia“. Důvod volby této formy byl veskrze prostý. Většina kněží a osob, jež se na studiu ve věznicích a internacích podílely, již nežije. Avšak půjdeme-li dále do období normalizace, najde se mezi námi ještě spousta pamětníků těchto „temných dob“ katolické církve, kteří se rádi podělí o svůj tehdejší úděl.

Jsem přesvědčen, že se problematika „utajovaného studia“ měla řešit výhradně formou orálních pramenů, avšak z výše uváděných příčin a z důvodu nároků kladených na bakalářskou práci jsem se rozhodl pro způsob vypracování, jaký jste zde mohli vyčíst.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

8.1. Literatura

- ¹BALÍK, Stanislav a Jiří HANUŠ. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN 978-80-7325-130-7.
- ²VÁŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-000-1.
- ³VÁŠKO, Václav. *Neumlčená: kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4.
- ⁴LIŠKA, Ondřej. *Církev v podzemí a společenství Koinótés*. 1. vyd. Tišnov: Sursum, 1999. ISBN 80-857-9948-0.
- ⁵VLČEK, Vojtěch. *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-726-6179-5.
- ⁶KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. *Kniha víry, naděje a lásky: [70 let působení salesiánů v Čechách a na Moravě]*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-122-3.
- ⁷NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu: prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1308-6.
- ⁸KRÁTKÝ, Stanislav. *K plnosti: rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. 2. vyd. Brno: Cesta, 2010. ISBN 978-80-7295-128-4.
- ⁹FIALA, Petr a Jiří HANUŠ. *Skrytá církev: Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-39-9.
- ¹⁰PECKA, Dominik. *Starý profesor vzpomíná: vlastní životopis*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-711-3183-0.
- ¹¹WINTER, Miriam Therese. *Z hlubin bezedných: příběh Ludmily Javorové vysvěcené na římskokatolického kněze*. Překlad Magdalena Karellová. Brno: Cesta, 2003. ISBN 80-729-5042-8.
- ¹²VÁŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis*. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-006-1.
- ¹³TAJOVSKÝ, Bohumil Vít, Aleš PALÁN a Jan PAULAS. *Člověk musí hořeti: rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase a opatem želivského kláštera*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2000. ISBN 80-721-5126-6.
- ¹⁴*Církevní procesy padesátých let: [sborník příspěvků z konference pořádané Českomoravskou generální delegaturou Řádu karmelitánů, Českou křesťanskou akademií a Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR ve spolupráci s Arcibiskupstvím pražským 21.-22.5.2002 v Praze]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192797-X.
- ¹⁵ZÍBAL, Pavel. *Šéfe, znáte Želiv?*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1994.
- ¹⁶HOLOTA, Benedikt. *Nebyl jsem hrdina: vzpomínky na totalitu 1950-1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-781-3.
- ¹⁷SVOBODA, Bohumil. *Víra je můj pevný hrad: rozhovory s arcibiskupem Karlem Otčenáškem a jeho přáteli*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2004. Rozhovory (Vyšehrad). ISBN 80-702-1741-3.
- ¹⁸HNILICA, Ján a František VNUK. *Pavol Hnilica biskup umlčanej Cirkvi I. časť. 1921-1951*. Trnava: Dobrá Kniha, 1992. ISBN 80-714-1005-5.
- ¹⁹ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení: rozhovory s Josefem Zvěřinou*. Praha: Zvon, 1995, 159 p. Memoria (Prague, Czech Republic), zv. č. 1. ISBN 80-711-3147-4.
- ²⁰VLČEK, Vojtěch. *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel: rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-719-2688-4.
- ²¹KONZAL, Jan. *Zpověď tajného biskupa: rozhovor*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, s. 20. Rozhovory (Portál). ISBN 80-7178-271-8.

²²ONDOK, Josef Petr. *Muklovský Vatikán*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. *Historia ecclesiastica*, sv. č. 13. ISBN 80-7325-040-3.

²³OPASEK, Anastáz. *Dvanáct zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. 3., opr. a dopl. vyd. Praha: Torst, 1997. ISBN 80-852-7003-X.

²⁴DACHOVSKÝ, Karel. *Cesta františkánského kněze Jana Bárty*. Vyd. 1. Praha: Řád, 1991. Rozhovory (Vyšehrad).

²⁵ZEMEK, Jakub Antonín. *Vatikánský špión* (přepis audionahrávek vzpomínek P. Zemka), MCM, Olomouc, 2002, ISBN 80-7266-114-0.

²⁶PILÍK, Karel. *Není trní bez růže*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7192-958-1.

²⁷BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se-: útržky ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-717-1.

²⁸DOLEŽAL, Miloš. *Cesty Božím (ne)časem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003. Rozhovory (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 8071928208.

²⁹ARA, Václav. *Křesťanský světový názor*. Brno: Felix Davídek, 1948

8.2. Periodika

Teologické texty. Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla, 2003, roč. 14, č. 3. ISSN 0862-6944.

Teologické texty. Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla, 2003, roč. 14, č. 2. ISSN 0862-6944.

Proglas: revue pro politiku a kulturu. Brno: Proglas, 1992, roč. 3, č. 1. ISSN 0862-6731.

Teologie a společnost: časopis pro náboženství kulturu a veřejný život. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, roč. 1, č. 6. ISSN 1214-0740.

Getsemany: Křesťanský měsíčník. Praha: Sít' s.r.o., 1995, roč. 6, č. 49. ISSN 1210 485X.

Studie. Řím: Křesťanská akademie, 1985, roč. 27, č. 100-101.

8.3. Ostatní zdroje

ČESKÁ TELEVIZE. *Slovo o této době*. Praha, 2002. Videoarchiv, dokument ČT. Přepis komentáře z videozáznamu.

ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ. *Jan Konzal (1935)*. Praha 2008. Parafráze komentáře z videozáznamu.

Co jsou to exercicie. [online]. 2011 [cit. 2013-02-05]. Dostupné z: <http://www.exercicie.cz/exercicie.php>.

MASTILIAK, Ján. HRŠŤ SPOMIENOK (na roky 1950-1965). In: *Misionár* [online]. 1985 [cit. 2013-02-07]. Dostupné z: <http://www.redemptoristi.nfo.sk/misionar/mastiliak.php>

Rozhovor s P. Františkem Provazníkem. Brno, 2013, archiv autora

Rozhovor s P. Martinem Holíkem. Brno, 2013, archiv autora